



LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyö

Saari, Elviira

2014 Leppävaara

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Leppävaara

Elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyö

Elviira Saari
Turvallisuusosaamisen
koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Maaliskuu, 2014

Elviira Saari

Elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyö

Vuosi 2014

Sivumäärä 98

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten elinkeinoelämän ja pelastusviranomais-ten yhteistyö on huomioitu valtakunnallisissa turvallisuuteen liittyvissä ohjelmissa ja strategi-
oissa. Lisäksi selvitettiin, miten yhteistyötä on käytännössä toteutettu ja miten sitä voitaisiin
kehittää tuloksellisemmaksi elinkeinoelämän näkökulmasta.

Elinkeinoelämää tarkasteltiin ensisijaisesti kauppakeskusten osalta, koska niiden turvallisuus
on asetettu yhdeksi painopisteeksi useissa ohjelmissa ja strategioissa. Pelastusviranomaisia
käsiteltiin pelkästään alueellisten pelastusviranomaisten ja niiden onnettomuuksien ennalta-
ehkäisyyn liittyvien lakisääteisten tehtävien kautta. Turvallisuutta käsiteltiin yritysturvalli-
suuden ja siihen kuuluvan pelastustoiminnan osa-alueen näkökulmasta.

Opinnäytetyö toteutettiin kirjallisuuskatsauksena sekä teemahaastatteluina. Kirjallisuuskat-
sauksessa käsiteltiin viime vuosina laadittuja ohjelmia ja strategioita. Teemahaastattelujen
kohderyhmänä olivat valtakunnalliset ja paikalliset elinkeinoelämän toimijat. Haastatteluihin
osallistui seitsemän henkilöä kuudesta organisaatiosta. Haastattelujen tulokset käsiteltiin si-
sällönanalyysillä.

Kirjallisuuskatsauksen perusteella ohjelmissa ja strategioissa on käsitelty turvallisuutta melko
suppeasti eikä onnettomuuksien ennaltaehkäisyä ole valtakunnallisista tavoitteista huolimatta
huomioitu merkittävästi. Lisäksi elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten onnettomuuksien
ennaltaehkäisyyn liittyvää yhteistyötä on käsitelty melko vähän. Haastattelujen mukaan yh-
teistyötä on pääasiassa tehty pelastusviranomaisten perustehtävien, kuten valvonnan ja ope-
ratiivisen pelastustoiminnan yhteydessä. Elinkeinoelämän näkemysten mukaan yhteistyöstä on
saatu sekä positiivisia että negatiivisia kokemuksia.

Tutkimuksen tulosten perusteella elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyötä tulisi
tehdä nykyistä enemmän. Yhteistyöllä voidaan tuottaa lisäarvoa sekä yritystoiminnan turvalli-
suuteen että pelastusviranomaisten työn vaikuttavuuteen. Yhteistyön parantamiseksi valta-
kunnallisissa turvallisuuteen liittyvissä ohjelmissa ja strategioissa tulisi käsitellä turvallisuutta
laajemmasta näkökulmasta. Lisäksi pelastusviranomaisten onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn
liittyvä rooli elinkeinoelämän turvallisuuden parantamisessa tulisi tiedostaa ja huomioida pa-
remmin. Jotta pelastusviranomaiset voisivat edistää tuloksellista yhteistyötä, tulisi viran-
omaisten toimintatapoja ja osaamista kehittää valtakunnallisesti. Elinkeinoelämän näkökul-
masta yritysturvallisuuteen kuuluvaa pelastustoiminnan osa-aluetta pidetään hyvin merkittä-
vänä.

Asiasanat: elinkeinoelämä, kauppakeskukset, onnettomuuksien ennaltaehkäisy, pelastustoi-
minta, pelastusviranomaiset, yhteistyö, yritysturvallisuus

Ohjaaja: Seppo Leminen

Elviira Saari

Cooperation between Economic Life and Rescue Authorities

Year 2014 Pages 98

The purpose of this thesis is to investigate how cooperation between economic life and rescue authorities is considered in national security and safety related programs and strategies. In addition, it was discovered how the cooperation has been executed in practice and how it could be developed to become more successful from the point of view of the economy.

Economic life was examined primarily concerning shopping centers because their safety and security has been defined as a focusing point in many programs and strategies. Rescue authorities were only addressed regarding regional rescue services and their statutory duties of accident prevention. Safety was considered regarding corporate safety and the associated field of rescue services.

The thesis was completed using a literature review and theme interviews. The literature review addressed recently created programs and strategies. The target audience of the theme interviews was national and local representatives of economic life. The interviews were attended by seven persons from a total of six organizations. The outcome of the interviews was examined using the content analysis method.

According to the literature review, the programs and strategies handled safety somewhat briefly and, despite the national aims, accident prevention has not been remarkably considered. In addition, cooperation between economic life and rescue authorities in accident prevention has been addressed relatively briefly. According to the interviews, there has been cooperation mainly regarding the basic duties of rescue authorities, such as surveillance and emergency services. The opinions received from economic life indicate that there have been both positive and negative experiences of the cooperation.

The results of the study show that there should be more cooperation between economic life and rescue authorities than there currently is. With collaboration it is possible to produce added value to both corporate safety and effectiveness of the work of rescue authorities. To improve the cooperation, it is advisable to handle safety from a wider perspective in the national safety related programs and strategies. Moreover, rescue authorities' accident prevention related role in improving safety in economic life should be better acknowledged and observed. To enable rescue authorities to improve productive collaboration, their practices and skills should be developed nationwide. From the perspective of economic life, the role of rescue services in corporate safety is considered remarkable.

Key words: accident prevention, cooperation, corporate safety, economic life, rescue authorities, rescue services, shopping centers

Supervisor: Seppo Leminen

Executive summary

Elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyöllä voidaan tuottaa lisäarvoa yritysturvallisuuteen

Elinkeinoelämän kokemusten perusteella yhteistyö on tuottanut lisäarvoa esimerkiksi lisäämällä elinkeinoelämän valmiuksia omatoimiseen varautumiseen sekä onnettomuustilanteissa toimimiseen. Lisäarvona pidetään myös sitä, että yhteistyön kautta pelastusviranomaisten toiminta on tullut tutummaksi ja sen perusteella näkemys pelastusviranomaisista on muuttunut positiivisemmaksi.

Yhteistyöhön kannattaa panostaa, koska siitä on hyötyä sekä elinkeinoelämälle että pelastusviranomaisille. Turvallisuutta pidetään sekä yrityksille että kunnalle merkittävänä kilpailukykytekijänä. Kilpailukyyn paranemisen lisäksi yhteistyöllä voidaan kehittää yritysten turvallisuuskulttuuria. Pelastustoimen rooli organisaatioiden turvallisuuskulttuurin kehittäjänä huomioitiin myös pelastuslain uudistamisen yhteydessä. Silloin hyvä turvallisuuskulttuuri yhdistettiin pelastusviranomaisten suorittamaan omatoimisen varautumisen ohjaamiseen.

Onnettomuuksien ennaltaehkäisyn huomioiminen rikostorjunnan ohella

Elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyötä on käsitelty melko vähän valtakunnallisissa turvallisuuteen liittyvissä ohjelmissa ja strategioissa. Toisaalta turvallisuutta tai viranomaisyhteistyötä ei aina oltu määritelty riittävän selkeästi.

Pelastustoimelle kuuluvissa asioissa ei välttämättä ole havaittu niin vakavia turvallisuutta vähentäviä tekijöitä, että ne edellyttäisivät erityisiä toimenpiteitä. Toisaalta pelastusviranomaiset ovat voineet onnistua tehtävissään jo niin hyvin, ettei niille ole ollut tarvetta asettaa valtakunnallisia lisävaatimuksia. Mahdolliset haasteet on voitu tunnistaa ajoissa ja siten niihin on pystytty reagoimaan esimerkiksi lainsäädännön uudistamisen kautta niin, että tunnistetut riskit eivät ole toteutuneet tai muutoin muodostuneet ongelmaksi. Toisaalta toteutuneet riskit on voitu saada hallittua pelastusviranomaisten perustehtävien avulla.

Koska elinkeinoelämä pitää pelastustoiminnan osa-alueetta hyvin merkittävänä, tulisi onnettomuuksien ennaltaehkäisy huomioida nykyistä enemmän valtakunnallisissa turvallisuuteen liittyvissä ohjelmissa ja strategioissa. Sisäministeriö on tehnyt vastaavan linjauksen jo vuonna 206 paikallisen turvallisuustyön kehittämisen yhteydessä. Ohjelmissa ja strategioissa käsiteltäviä teemoja voisivat olla esimerkiksi pelastusviranomaisten toimintamallien yhtenäistäminen valtakunnallisesti, yritysten toimintatapojen kehittäminen onnettomuustilanteissa sekä elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten välisen tiedonkulun lisääminen.

Pelastusviranomaisilla merkittävä rooli elinkeinoelämän turvallisuudessa

Pelastusviranomaisia pidetään arvostettuina turvallisuustoimijoina, joiden kannanotoilla on vahva painoarvo. Elinkeinoelämän näkemysten mukaan pelastusviranomaiset voivat vaikuttaa elinkeinoelämän turvallisuuteen pelkästään perustehtäviensä kautta. Ohjauksen ja neuvonnan osuutta tulisi lisätä entisestään valvontatoiminnassa. Lisäksi pelastusviranomaisten vaikutusmahdollisuudet paranisivat, mikäli viranomaiset toimisivat aktiivisemmin elinkeinoelämän verkostoissa ja niiden kautta vaikuttaisi yksittäisissä yrityksissä. Yhtenä yhteistyön muotona voisivat olla yhteiset koulutukset, joissa turvallisuutta käsiteltäisiin päivittäisen liiketoiminnan kannalta lainsäädännön vaatimusten luettelemisen sijaan.

Elinkeinoelämän kokemusten mukaan pelastusviranomaiset ovat onnistuneet tehtävissään melko hyvin. Varsinkin viime vuosien aikana pelastusviranomaisten on koettu sisäistäneen paremmin oman roolinsa elinkeinoelämän turvallisuuden ja toiminnan jatkuvuuden tukemisessa. Yhteistyö on koettu sujuvaksi valtakunnallisella ja strategisella tasolla, mutta paikallisen tason yhteistyössä todettiin olevan kehitettävää. Onnettomuuksien ennaltaehkäisyn osalta kehittämisen tarvetta tunnistettiin pelastusviranomaisten toiminnan yhdenmukaisuudessa sekä asiakaspalvelutaidoissa ja keskusteleavassa vuoropuhelussa. Pelastusviranomaisten työssä tulisi korostaa nykyistä enemmän hyvän hallinnon perusteita. Viranomaisten esittämien vaatimusten koetaan keskittyvän liikaa rakenteelliseen paloturvallisuuteen ja teknisiin turvallisuusjärjestelmiin, vaikka turvallisuus toteutetaan ensisijaisesti ihmisten toimesta. Lainsäädännön yksityiskohdat voivat olla pelastusviranomaisille selkeitä. Elinkeinoelämän näkökulmasta lainsäädäntöä ei välttämättä pidetä yksiselitteisenä, joten siihen haetaan tulkinnanvaraisuutta perusteltujen ja liiketoiminnan huomioivien toimenpiteiden toteuttamiseksi.

Hyvinä kokemuksina on pidetty pelastusviranomaisten toiminnan kehittymistä keskusteluvammaksi ja turvallisuuteen liittyvien näkökulmien laajentumista. Yritysten toimintaa on alettu ohjaamaan enemmän turvallisuusjohtamiseen ja -kulttuuriin. Onnistumisia on tunnistettu eniten operatiivisessa pelastustoiminnassa, jota pidetään erinomaisena, ammattitaitoisena ja hyvänä asiakaspalveluna.

Yksi keskeisimmistä pelastusviranomaisten rooleista elinkeinoelämän turvallisuudessa liittyy riskienhallintaan, johon liittyvää osaamista tulisi hyödyntää nykyistä enemmän. Riskienhallinnassa tulisi esimerkiksi hyödyntää nykyistä enemmän tapahtuneisiin onnettomuuksiin ja toteutuneisiin riskeihin liittyviä tietoja.

Pelastustoiminta yritysturvallisuuden osa-alueena

Pelastustoimintaa pidetään jopa merkittävimpanä yritysturvallisuuden osa-alueena, koska sillä on laajat vaikutukset koko yrityksen toimintaan. Yritysten palo- ja muut onnettomuusriskit koetaan eri riskityypeistä vakavimpana. Yhteistyön näkökulmasta pelastustoiminnan käsitettä tulisi selkeyttää, koska se on terminä harhaanjohtava ja ristiriitainen pelastuslainsäädännön kanssa. Pelastusviranomaisten näkökulmasta pelastustoiminta on pelastusviranomaisten suorittamaa operatiivista toimintaa onnettomuusriskien toteutuessa. Yritysturvallisuuden painopiste pelastustoiminnan osalta tulisi sen sijaan olla onnettomuuksien ennaltaehkäisyssä sekä omatoimisessa varautumisessa.

Yhteistyön haasteet

Elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyön hyvistä vaikutuksista huolimatta siihen liittyy myös haasteita. Yhtenä keskeisimpänä haasteena pidetään turvallisuuteen liittyvien tavoitteiden toteuttamista käytännön tasolla. Yhteiset tavoitteet tunnustetaan usein helposti, mutta erilaisia näkemyksiä voi tulla keinoista, joilla tavoitteita pyritään saavuttamaan. Lisäksi yhteistyön haasteena pidetään pelastustoimesta puuttuvaa yhdenmukaisuutta onnettomuuksien ennaltaehkäisytyön toimintatavoissa. Erilaiset työtavat vaikeuttavat elinkeinoelämää luomasta kestäviä omatoimisen varautumisen keinoja. Ristiriitatilanteissa korostuu pelastusviranomaisten johtama vuoropuhelu, jota edesauttaa pelastusalan osaaminen sekä perustiedot elinkeinoelämän toiminnasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä.

Yhteistyön kehittäminen

Elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyötä ja sen kehittämistä pidetään erittäin tärkeänä. Yhteistyötä toivottiin teemoista, jotka ovat ajankohtaisia joko elinkeinoelämän omien tarpeiden perusteella tai pelastustoimen taholta esimerkiksi lainsäädännön uudistumisen johdosta. Nykyistä tuloksellisempi yhteistyö edellyttää turvallisuuden ja yhteistyön tarkempaa määrittelyä. Turvallisuuden sisällön hahmottamisen avulla myös siihen liittyvät tavoitteet voidaan ymmärtää paremmin ja niiden saavuttamiseen halutaan sitoutua. Turvallisuutta tulisi käsitellä riittävän laajasta näkökulmasta, jotta myös riskit voitaisiin tunnistaa ja hallita kokonaisvaltaisesti. Turvallisuutta on sekä safety että security.

Sisällys

1	Johdanto.....	10
1.1	Tarpeet elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyön kehittämiseksi.....	10
1.2	Opinnäytetyön tavoitteet.....	11
1.3	Opinnäytetyön rajaukset.....	11
1.4	Opinnäytetyön rakenne ja eteneminen.....	13
2	Kauppakeskukset elinkeinoelämän edustajana.....	15
3	Pelastusviranomaiset.....	15
3.1	Pelastuslainsäädäntö.....	15
3.2	Pelastustoimen strategia 2025.....	17
4	Pelastustoiminta yritysturvallisuuden osa-alueena.....	20
5	Turvallisuuteen liittyvät valtakunnalliset ohjelmat ja strategiat.....	23
5.1	Yhteiskunnan turvallisuusstrategia.....	23
5.2	Sisäisen turvallisuuden ohjelma.....	26
5.2.1	Yritysturvallisuusstrategia.....	30
5.2.2	Kauppakeskusten turvallisuus.....	37
6	Empiirinen tutkimus.....	44
6.1	Tutkimusaineiston valinta ja aineistonkeruu.....	44
6.2	Analysointimenetelmä.....	46
7	Tutkimuksen tulokset.....	47
7.1	Elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyön osuus ohjelmissa ja strategioissa.....	47
7.2	Pelastusviranomaisten rooli elinkeinoelämän turvallisuudessa.....	49
7.3	Yritysturvallisuuden sisältö elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyössä.....	61
8	Johtopäätökset.....	62
8.1	Elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyön osuus ohjelmissa ja strategioissa.....	63
8.2	Pelastusviranomaisten rooli elinkeinoelämän turvallisuudessa.....	66
8.3	Yritysturvallisuuden sisältö elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyössä.....	74
8.4	Yhteenveto elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyön hyödyistä ja haasteista.....	80
9	Tutkimuksen arviointi.....	86
	Lähteet.....	89
	Julkaisemattomat lähteet.....	94
	Kuvaluettelo.....	95
	Kuvioluettelo.....	96
	Taulukkuuettelo.....	97

Liitteet.....	98
Liite 1: Haastattelukysymykset	98

1 Johdanto

1.1 Tarpeet elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyön kehittämiseksi

Elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteistyötä on viime vuosina käsitelty valtakunnallisissa turvallisuuteen liittyvissä ohjelmissa ja strategioissa, joita on sovellettu paikallisessa turvallisuussuunnittelussa. Lisäksi yhteistyötä tehdään yksittäisten yritysten kanssa pelastusviranomaisten lakisääteisten tehtävien yhteydessä, jotka pelastustoimen osalta liittyvät onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn sekä pelastustoimintaan onnettomuus- ja vaaratilanteissa.

Valtakunnallisten sekä paikallisten ohjelmien, strategioiden ja suunnitelmien on todettu edesauttaneen yhteistyötä yleensä vain yksittäisillä toimenpiteillä (Pelastuslaitosten osallistuminen sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanoon 2011, 31-32). Turvallisuuteen liittyvät dokumentit antaisivat kuitenkin mahdollisuuden paljon tuloksellisempaan yhteistyöhön. Yhteistyötä koskevilla linjauksilla ja toimenpide-ehdotuksilla ei ole toistaiseksi saatu tuotettua vakiintuneita tai yhdenmukaisia toimintamalleja elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyöhön (Neljä kertomusta paikallisesta turvallisuussuunnittelusta 2008, 63). Viranomaisten yhdenmukaisten toimintamallien puuttuminen on vaikeuttanut yritysten mahdollisuuksia toimia suunnitelmallisesti, tehokkaasti ja pitkäjänteisesti (Hollmén 2012, 14-15). Toisaalta on huomioitava, että pelastustoimen rooli sekä valtakunnallisissa että paikallisissa ohjelmissa ja strategioissa on huomioitu yksityiskohtaisemmin vasta viime vuosien aikana (Paikallisen turvallisuustyön kehittäminen 2006, 13). Useissa ohjelmissa ja strategioissa ei ole myöskään tarkemmin yksilöity turvallisuuden sisältöä ja viranomaisyhteistyötä, jolloin sitä on vaikea toteuttaa käytännössä (Turvallisuuden kehittyminen edellyttää yrityksiltä ajattelutavan muutosta 2008).

Pelastusviranomaisten lakisääteisten tehtävien kautta olisi puolestaan mahdollisuus saada suurempaa vaikuttavuutta, mikäli ne toteutettaisiin yksittäisten toimenpiteiden sijaan huomioidulla asiakkaiden tarpeet laajemmin. Onnettomuuksien ennaltaehkäisemiseksi tulisi esimerkiksi kartoittaa yksittäisen toimialan, kuten elinkeinoelämän ja kauppakeskusten turvallisuustilanne tapahtuneiden onnettomuuksien ja valvonnasta saatujen havaintojen perusteella. Pelastusviranomaiset voisivat suunnata toimintaansa paremmin turvallisuustilanteesta tehtyjen johtopäätösten perusteella. Esimerkiksi hyvän turvallisuuskulttuurin omaavissa kauppakeskuksissa pelastusviranomaiset voisivat keskittyä enemmän turvallisuusviestintään valvonnan sijaan. Turvallisuustasoltaan heikoissa kauppakeskuksissa pelastusviranomaisten rooli liittyisi enemmän valvontaan, jonka yhteydessä kauppakeskuksia edellytetään vastaamaan turvallisuudestaan.

Elinkeinoelämän näkökulmasta pelastusviranomaisten toiminta voidaan kokea pitkälti vain määräysten antamisena, joka aiheuttaa yrityksille kohtuuttomia kustannuksia (Neljä kertomusta paikallisesta turvallisuussuunnittelusta 2008, 62). Lisäksi viranomaistoiminnan tarkoitusta ei välttämättä mielletä turvallisuutta lisäävänä tekijänä, vaan päinvastoin toimintaa rajoittavana.

Sen sijaan pelastusviranomaisten näkökulmasta omalla toiminnalla pyritään ylläpitämään ja lisäämään yritysten turvallisuutta sekä mahdollistamaan niiden toiminta ja sen jatkuvuus ilman onnettomuuksia ja niiden tuottamia häiriöitä. Yritysten turvallisuuteen liittyvien asioiden hallinta edellyttäisi pelastusviranomaisten osaamisen tason lisäämistä ja ylläpitämistä sekä asiakaspalvelunäkökulman erityistä huomioimista.

Opinnäytetyöhön sisältyvässä kirjallisuuskatsauksessa ei tullut ilmi, että elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyöstä olisi aiemmin laadittu tutkimuksia. Aihetta sivuvia teemoja on käsitelty esimerkiksi sisäministeriön paikalliseen turvallisuussuunnitteluun liittyvissä julkaisuissa, joita käsitellään tarkemmin kirjallisuuskatsauksessa.

1.2 Opinnäytetyön tavoitteet

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on 1) selvittää elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyön sisältöä. Tavoitteena on myös 2) selvittää tarpeet yhteistyön kehittämiseksi ja niiden perusteella 3) esittää toimenpide-ehdotuksia yhteistyön parantamiseksi. Lisäksi opinnäytetyön tavoitteena on 4) tuottaa lisäarvoa sekä elinkeinoelämän turvallisuuden kehittämiseen viranomaisyhteistyön kautta että 5) pelastusviranomaisten onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn liittyvien lakisääteisten tehtävien vaikuttavampaan suorittamiseen.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitä yhteistyöstä on kirjattu valtakunnallisiin turvallisuuteen liittyviin ohjelmiin ja strategioihin?
2. Miten tuloksellisesti yhteistyötä on käytännössä toteutettu?
3. Miten yhteistyötä voidaan kehittää?
4. Miten pelastusviranomaiset voivat vaikuttaa elinkeinoelämän turvallisuuteen?
5. Miten merkittävä rooli pelastustoiminnan osa-alueella on yritysturvallisuudessa?

1.3 Opinnäytetyön rajaukset

Opinnäytetyön rajaukset koskevat yhteistyön tasoa, elinkeinoelämää, pelastusviranomaisia ja niiden tehtäviä sekä turvallisuutta. Työn rajaukset on esitetty kuviossa 1.

Yhteistyön taso	<ul style="list-style-type: none"> • Valtakunnalliset turvallisuuteen liittyvät ohjelmat ja strategiat
Elinkeinoelämä	<ul style="list-style-type: none"> • Kauppakeskukset
Pelastusviranomaiset	<ul style="list-style-type: none"> • Alueelliset pelastusviranomaiset
Pelastusviranomaisten tehtävät	<ul style="list-style-type: none"> • Onnettomuuksien ennaltaehkäisy • Yhteistyö onnettomuuksien ennaltaehkäisemisessä
Turvallisuus	<ul style="list-style-type: none"> • Yritysturvallisuus/Pelastustoiminnan osa-alue

Kuvio 1. Opinnäytetyön rajaukset

Tässä opinnäytetyössä elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyötä käsitellään pääasiassa valtakunnallisella tasolla. Paikallisella tasolla, esimerkiksi yksittäisessä kaupungissa tai maakunnassa tehtävää yhteistyötä ei arvioida yksityiskohtaisemmin aiheen laajuuden johdosta.

Yhteistyön määrittelyssä on hyödynnetty yritysturvallisuuden hallintaan liittyvässä tutkimuksessa käytettyä kuvausta. Yhteistyöllä tarkoitetaan toiminnan koordinoimista, neuvottelua, kommunikointia ja konkreettista yhteistä toimintaa jonkin lisäarvon saavuttamiseksi. Yhteistyö sisältää myös yhteisestä toiminnasta saatujen hyötyjen jakamisen. (Lanne 2007, 11.) Viranomaisyhteistyö voidaan määritellä toimivaltaisen viranomaisen koordinoimaksi ja yhteistyöhön velvoitettujen tai valtuutettujen toimijoiden toiminnaksi yhdessä yhteistyön päämäärien saavuttamiseksi (Kotilainen 2009, 18). Opinnäytetyössä ei käsitellä yhteistyötä public-private partnerships (PPP)-käsitteen avulla. Näkökulma on huomioitu esimerkiksi kansallisessa turvallisuustutkimuksen strategiassa (2009, 27-28), jossa on käsitelty viranomaisyhteistyötä sekä julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuksia.

Elinkeinoelämän osalta kohderyhmä on rajattu koskemaan ensisijaisesti kauppakeskuksia, koska ne edustavat elinkeinoelämää useissa valtakunnallisissa turvallisuuteen liittyvissä ohjelmissa ja strategioissa.

Pelastusviranomaisten osalta työ on rajattu koskemaan ensisijaisesti alueellisia pelastusviranomaisia sekä niiden onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn liittyviä lakisääteisiä tehtäviä. Pelastuslaki (379/2011) velvoittaa pelastuslaitoksia onnettomuuksien ehkäisemiseksi ja turvallisuuden ylläpitämiseksi toimimaan yhteistyössä muiden viranomaisten sekä alueella olevien yhteisöjen ja asukkaiden kanssa sekä osallistumaan paikalliseen ja alueelliseen turvallisuussuunnittelutyöhön. Pelastusviranomaisten osalta elinkeinoelämän kanssa tehtävän yhteistyön muotoja ovat useimmiten valvontaan ja turvallisuusviestintään liittyvät tehtävät, joissa yritykset on asiakkaan roolissa.

Turvallisuutta käsitellään yritysturvallisuuden näkökulmasta. Yritysturvallisuudella tarkoitetaan yrityksen turvallisuusasioiden kokonaisvaltaista toteutusta, jossa pelastustoiminta on yhtenä osa-alueena. Yritysturvallisuus on ennaltaehkäisevää toimintaa, jolla suojataan yrityksen ”henkilöstöä, omaisuutta, tietoja, ympäristöä ja mainetta onnettomuuksilta, vahingoilta sekä rikolliselta toiminnalta” (Yritysturvallisuuden perusteet 2011).

1.4 Opinnäytetyön rakenne ja eteneminen

Opinnäytetyö toteutetaan empiirisenä tutkimuksena. Luvuissa 2 - 5 käsitellään työn teoreettista viitekehystä, joka muodostetaan kirjallisuuskatsauksen perusteella. Kirjallisuuskatsauksen avulla selvitetään, mitä elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyöstä on kirjattu valtakunnallisiin turvallisuuteen liittyviin ohjelmiin ja strategioihin. Lisäksi selvitetään, miten yhteistyötä on tehtyjen selvitysten mukaan toteutettu käytännössä. Luvussa 6 käsitellään empiirisen tutkimuksen toteuttamista. Luvussa 7 esitetään teemahaastatteluista saadut tutkimuksen tulokset. Elinkeinoelämän edustajille suunnattujen teemahaastattelujen avulla selvitetään elinkeinoelämän näkemykset tehdystä yhteistyöstä sekä kehittämisehdotukset yhteistyön sisällöstä. Kirjallisuuskatsauksesta saatujen tietojen sekä teemahaastattelujen tulosten perusteella muodostetut johtopäätökset esitetään luvussa 8. Johtopäätöksissä hyödynnetään opinnäytetyön kirjoittajan pelastusviranomaisen työstä saatuja käytännön kokemuksia. Johtopäätösten keskeisinä teemoina käsitellään elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyön osuutta ohjelmissa ja strategioissa, pelastusviranomaisten roolia elinkeinoelämän turvallisuudessa, yritysturvallisuuden sisältöä yhteistyössä sekä yhteistyön hyötyjä ja haasteita. Viimeisessä luvussa 9 arvioidaan tutkimuksen onnistumista. Opinnäytetyön eteneminen on esitetty kuviossa 2.



Kuvio 2. Opinnäytetyön eteneminen

2 Kauppakeskukset elinkeinoelämän edustajana

Elinkeinoelämällä tarkoitetaan liiketaloudellisin periaattein toimivia yksityisiä ja valtion yrityksiä. Tässä opinnäytetyössä elinkeinoelämä on rajattu ensisijaisesti kauppakeskuksiin, koska monissa valtakunnallisissa turvallisuusohjelmissa ja -strategioissa kauppakeskukset sekä vastaavat monitoimitilat edustavat elinkeinoelämää. Suomen Kauppakeskusyhdistyksen tekemän määritelmän mukaan kauppakeskuksella tarkoitetaan liiketoiminnallista kokonaisuutta, jolla on yhteinen johto ja markkinointi. Kauppakeskus on myös rakenteellisesti kokonaisuus, jossa liikkeet avautuvat sisätilaan käytäville tai keskusaukioille. Kauppakeskuksessa on vähintään 10 myymälää, joista yksi tai useampi toimii ankkuriyrityksenä. Palvelut voivat olla joko kaupallisia tai julkisia. Tilat voivat puolestaan olla julkisia, puolijulkisia ja yksityisiä. (Kauppakeskukset 2012, 10; Monitoimitilojen turvallisuuden parantaminen 2011, 5.) Järjestyslain (612/2003) mukaan kauppakeskukset ovat yleisiä paikkoja esimerkiksi liikenneasemien tavoin, koska ne ovat yleisön käytettävissä.

Suomen rakentamismääräyskokoelman, rakenteellista paloturvallisuutta koskevan E1-osan mukaan kauppakeskukset määritellään käyttötapsansa perusteella kokoontumis- ja liiketiloiksi, jotka ”yleensä ovat päivä- tai iltakäytössä ja joissa on merkittävästi yleisöä tai asiakkaita”. Käyttötapsaluokitus määrittää rakennuksen yleiset turvallisuuteen liittyvät vaatimukset, kuten ”rakennuksen koon, suurimman sallitun henkilömäärän, palo-osaston enimmäisalan, poistumisjärjestelyt sekä rakenteiden ja rakennusmateriaalien vaatimukset”. (E1 Rakennusten paloturvallisuus 2011, 7; Monitoimitilojen turvallisuuden parantaminen 2011, 5.)

Vuoden 2011 tunnuslukujen mukaan Suomessa oli yhteensä 80 kauppakeskusta, joista 30 prosenttia sijaitsee pääkaupunkiseudulla. Kauppakeskusten myynti oli yhteensä 5304 miljoonaa euroa ja markkinaosuus oli 13,7 prosenttia. Kävijämäärä oli 326 miljoonaa. Kauppakeskukset työllistivät noin 340 000 henkilöä. (Kauppakeskukset 2012, 14-15, 31.)

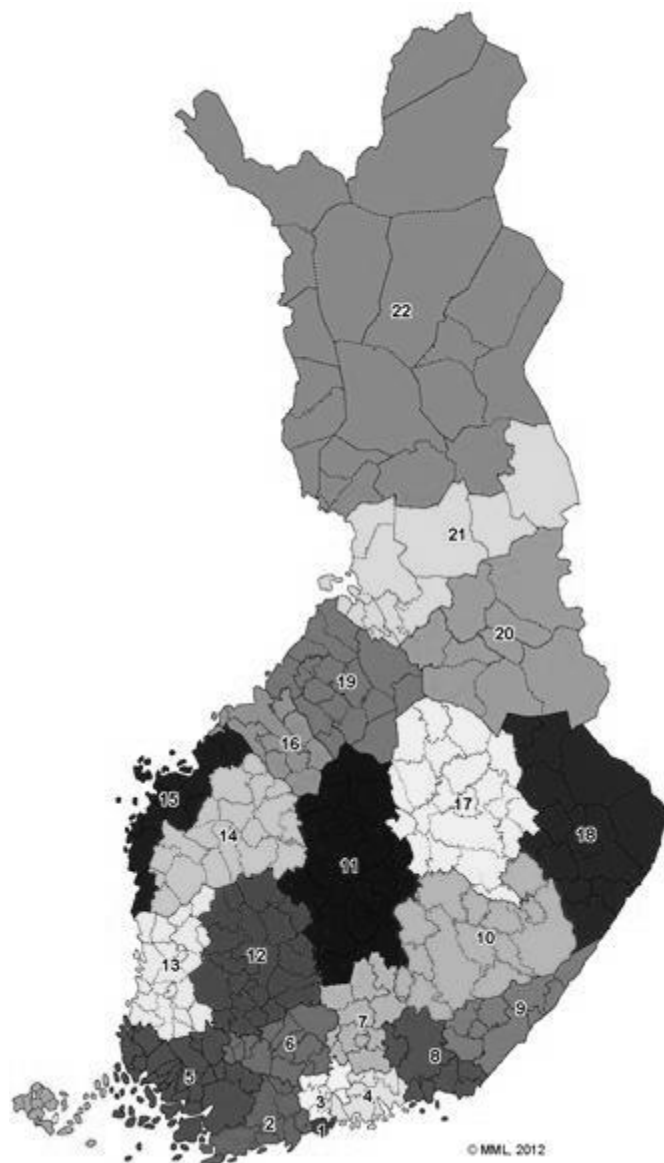
3 Pelastusviranomaiset

3.1 Pelastuslainsäädäntö

Pelastusviranomaisten roolit ja tehtävät määritellään pelastuslainsäädännössä. Pelastuslain (379/2011) mukaan alueen pelastustoimen viranomaisia ovat pelastuslaitoksen ylin viranhaltija ja hänen määräämänsä pelastuslaitoksen viranhaltijat sekä alueen pelastustoimen asianomainen monijäseninen toimielin, esimerkiksi pelastuslautakunta. Alueen pelastustoimen tehtävänä on vastata pelastustoimen palvelutasosta, pelastuslaitoksen toiminnan ja nuohouspalvelujen asianmukaisesta järjestämisestä sekä muista pelastuslaissa sille säädetyistä tehtävistä.

tä. Vuonna 2002 tehdyn valtioneuvoston päätöksen perusteella Suomessa on 22 pelastustoimen aluetta (Valtioneuvoston päätös pelastustoimen alueista 2002, 1-3). Alueet on esitetty kuvassa 1.

1. Helsinki
2. Länsi-Uusimaa
3. Keski-Uusimaa
4. Itä-Uusimaa
5. Varsinais-Suomi
6. Kanta-Häme
7. Päijät-Häme
8. Kymenlaakso
9. Etelä-Karjala
10. Etelä-Savo
11. Keski-Suomi
12. Pirkanmaa
13. Satakunta
14. Etelä-Pohjanmaa
15. Pohjanmaa
16. Keski-Pohjanmaa ja Pietarsaari
17. Pohjois-Savo
18. Pohjois-Karjala
19. Jokilaaksot
20. Kainuu
21. Oulu-Koillismaa
22. Lappi



Kuva 1. Suomen pelastustoimen alueet (Pelastuslaitokset 2012).

Pelastuslain (379/2011) mukaan ”pelastuslaitoksen tulee huolehtia alueellaan 1) pelastustoimelle kuuluvasta ohjauksesta, valistuksesta ja neuvonnasta, jonka tavoitteena on tulipalojen ja muiden onnettomuuksien ehkäiseminen ja varautuminen onnettomuuksien torjuntaan sekä asianmukainen toiminta onnettomuus- ja vaaratilanteissa ja onnettomuuksien seurausten rajoittamisessa; 2) pelastustoimen valvontatehtävistä; 3) väestön varoittamisesta vaara- ja onnettomuustilanteissa sekä siihen tarvittavasta hälytysjärjestelmästä; 4) pelastustoimintaan kuuluvista tehtävistä”. Vuoden 2011 hallitusohjelmassa korostettiin, että pelastustoimella

tulee olla aiempaa enemmän valmiutta onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn kansallisten kriisien ja suuronnettomuuksien hoidon lisäksi (Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 2011, 28).

Pelastuslain kuudennessa luvussa on säädetty yhteistoiminnasta pelastustoimen tehtävissä. 42 § käsittelee yhteistyötä onnettomuuksien ehkäisemisessä. Sen mukaan ”pelastuslaitoksen tulee onnettomuuksien ehkäisemiseksi ja turvallisuuden ylläpitämiseksi toimia yhteistyössä muiden viranomaisten sekä alueella olevien yhteisöjen ja asukkaiden kanssa sekä osallistua paikalliseen ja alueelliseen turvallisuussuunnittelutyöhön”.

Vastaava yhteistyövelvollisuus on kirjattu poliisilakiin (493/1995). Sen mukaan poliisin tehtävänä on ”toimia turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä alueella olevien yhteisöjen ja asukkaiden kanssa”. Myös hallintolainsäädäntö velvoittaa yhteistyöhön. Velvoite on tosin rajattu vain viranomaisten väliseen yhteistyöhön. Hallintolain (434/2003) mukaan ”viranomaisen on toimivaltansa rajoissa ja asian vaatimassa laajuudessa avustettava toista viranomaista tämän pyynnöstä hallintotehtävän hoitamisessa sekä muutoinkin pyrittävä edistämään viranomaisten välistä yhteistyötä”.

Pelastustoimen roolia on pohdittu valtakunnallisissa turvallisuuteen liittyvissä ohjelmissa ja strategioissa, joita käsitellään tarkemmin luvussa 5. On arvioitu, että ”pelastustoimen rooli keskeisenä turvallisuustoimijana, asiantuntijana ja turvallisuustoiminnan koordinoijana tulee kehittymään ja vahvistumaan”. Pelastusviranomaisten roolia pidetään tärkeänä johdettaessa paikallista turvallisuusyhteistyötä yhdessä kaupungin tai kunnan johdon ja poliisitoimen kanssa. Tässä yhteistyössä pelastustoimen tehtäväksi on määritelty oman tehtävänsä hoidon yhteydessä syntyneen tilastotiedon ja muun turvallisuustyön kohdentamisen kannalta keskeisen tiedon tuottaminen toimintaympäristön arviointiin. Pelastustoimi voi esimerkiksi välittää tehtävänsä yhteydessä saatua tietoa piiloon jäävistä ongelmista, kuten lapsiin ja ikääntyneisiin kohdistuvasta väkivallasta. Lisäksi pelastustoimen keskeisenä tehtävänä on osallistua sekä turvallisuusyhteistyön suunnitteluun että päätettyjen toimenpiteiden toimeenpanoon. Pelastustoimen roolissa korostuvat riskien hallintaan liittyvä osaaminen, onnettomuuksien ennaltaehkäisy sekä asiantuntijuus ympäristö- ja yhdyskuntasuunnitteluun liittyvissä asioissa. (Neljä kertomusta paikallisesta turvallisuussuunnittelusta 2008, 9; Pelottomat puistot - kodikkaat korttelit 2010, 57.)

3.2 Pelastustoimen strategia 2025

Valtakunnallinen pelastustoimen strategia laaditaan hallituskausittain tai useammin, mikäli toimintaympäristössä tapahtuu merkittäviä muutoksia. Voimassaoleva strategia 2025 tukee osaltaan pelastuslainsäädännön sekä hallitusohjelman, yhteiskunnan turvallisuusstrategian ja

sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanoa. Pelastustoimen strategiassa määritellään painopisteet ja keskeiset toimintalinjat, joiden avulla pelastustoimi vastaa tulevaisuuden haasteisiin. Strategian tarkoituksena on antaa yhteiset perusteet pelastustoimen tehtävistä huolehtivien viranomaisten, laitosten ja vapaaehtoisten järjestöjen toiminnan pitkäjänteiselle suunnittelulle ja kehittämiselle sekä siinä tarvittavalle yhteistyölle. Keskeisiä strategian toimeenpanon välineitä ovat pelastustoimen tehtävistä vastaavien tahojen palvelutasopäätökset ja muut yksityiskohtaisemmat suunnitelmat. (Pelastustoimen strategia 2025 2012, 6, 9.)

Pelastustoimen strategia perustuu laajaan turvallisuuskäsitykseen. Sen mukaan käsitykset omasta ja yhteisön turvallisuuden tilasta muodostuvat objektiivisesta turvallisuudesta, esimerkiksi tilastollisesta tiedosta onnettomuuksien määrästä ja syistä, sekä turvallisuuden tunnetta kuvaavasta subjektiivisesta turvallisuudesta. Turvallisuuden tunteeseen vaikuttavat esimerkiksi uutisointi uhkista ja onnettomuuksista sekä kokemukset tilanteista, joissa on tarvittu turvallisuuteen liittyviä palveluja. (Pelastustoimen strategia 2025 2012, 10.)

Strategiaan on kirjattu myös pelastustoimen arvot, joiden mukaan turvallisuus on yhteinen asia. Arvoja toteutetaan inhimillisesti, ammatillisesti ja luotettavasti. Luotettavuuden yhtenä osana on yhteistyö. Arvot ovat toimialan tai organisaation yhteisiä eettisluontoisia periaatteita, joiden mukaista toiminnan tulee olla. Jotta arvoilla olisi todellista merkitystä, jokaisen on ymmärrettävä ja hyväksyttävä ne sekä kyettävä arvioimaan niiden toteutumista omassa toiminnassaan. (Pelastustoimen strategia 2025 2012, 14.)

Strategian painopisteet ja strategiset päämäärät

Strategiassa on määritelty pelastustoimen painopisteet sekä strategiset päämäärät vuodelle 2025. Toiminnan painopisteiden asettamisessa on huomioitu toimintaympäristön haasteet sekä arvio kriittisten menestystekijöiden nykytilasta. Yhtenä menestystekijänä on mainittu yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja palvelukyky, jolloin onnettomuuksien ja vahinkojen määrä laskee, pelastustoimen palvelutaso vastaa riskejä ja palvelujen kysyntää sekä ihmisillä ja yhteisöillä on hyvät valmiudet estää onnettomuuksia ja toimia vaaratilanteissa. (Pelastustoimen strategia 2025 2012, 15-16.)

Pelastuslaitosten tehtäviin ja toimintamalleihin liittyvänä strategisena päämääränä on, että pelastuslaitokset ovat laaja-alaisia turvallisuuden osaajia, joilla on keskeinen rooli paikallisten turvallisuuspalvelujen tuottamisessa ja suunnittelussa yhdessä muiden tahojen kanssa. Lisäksi päämääränä on, että pelastuslaitosten osuus paikallisten turvallisuuspalvelujen järjestämisessä kasvaa. Lähtökohtana pidetään kuitenkin sitä, että eri toimialat vastaavat perustehtäviinsä kuuluvista turvallisuuspalveluista. Erityisesti paikallisen turvallisuussuunnittelun avulla voidaan varmistaa palveluiden kattavuus ja yhteensopivuus. Päämääränä on myös se,

että pelastuslaitokset vastaavat turvallisuussuunnittelun tarpeellisesta koordinoinnista. Lisäksi pelastuslaitokset tukevat alueensa kuntia niiden valmiussuunnittelussa erikseen sovittavalla tavalla. (Pelastustoimen strategia 2025 2012, 16.)

Toisena painopisteenä olevan onnettomuuksien ennaltaehkäisyn strategisena päämääränä on, että onnettomuuksia ennaltaehkäistään tehokkaasti yhteistyössä muiden tahojen kanssa. Ennaltaehkäisyn johdosta onnettomuuksien ja vahinkojen määrä vähenee olennaisesti, jolloin pelastustoimi voi lisätä yhteiskunnallista vaikuttavuuttaan. Strategiassa todetaan, että toimintaympäristön muutoksiin sisältyy onnettomuusriskejä lisääviä tekijöitä. Onnettomuuksien syyt ovat moninaisia ja liittyvät suureksi osaksi ihmisten käyttäytymiseen. Niihin voidaan tehokkaasti vaikuttaa vain laajalla ja pitkäjänteisellä yhteistyöllä. Päämääräksi onkin asetettu, että yksityisten ihmisten sekä yhteisöjen vastuuta ja valmiuksia turvallisuusasioissa lisätään. Vuonna 2011 voimaan tulleen pelastuslain on arvioitu uudistaneen olennaisesti pelastustoimen vastuulla olevaa onnettomuuksien ennaltaehkäisyä. Sen mukaan pelastusviranomaisten toiminnan tulee perustua aikaisempaa selkeämmin todellisiin onnettomuusriskeihin. Uusi toimintatapa vaatii määrätietoista suunnittelua yhdessä muiden onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn osallistuvien tahojen kanssa sekä riskien arvioinnin, toimintamenetelmien ja seurannan kehittämistä. (Pelastustoimen strategia 2025 2012, 16.)

Osaamiseen liittyvänä strategisena päämääränä on henkilöstön hyvä ammattitaito tehtäviinsä. Uusien haasteiden ja toiminnan kehittymisen todetaan tuovan vaatimuksia henkilöstön koulutukselle. Päämääräksi on asetettu, että pelastustoimen koulutusjärjestelmiä kehitetään sekä määrällisesti että sisällöllisesti vastaamaan muuttuvia vaatimuksia. (Pelastustoimen strategia 2025 2012, 17.)

Pelastustoimen visioksi 2025 on määritelty, että Suomessa on hyvä turvallisuuskulttuuri ja Euroopan tehokkain pelastustoimi. Vision mukaan yhteiskunnassa jokainen ottaa vastuuta turvallisuudesta ja onnettomuuksia ennaltaehkäistään tehokkaasti. Lisäksi visio tarkoittaa motivoitunutta ja osaavaa pelastustoimen henkilöstöä, hyvää kumppanuusverkostoa sekä taloudellisesti tuotettuja palveluja, jotka vastaavat todellisia uhkia ja asiakkaiden tarpeita. (Pelastustoimen strategia 2025 2012, 14.)

Strategian johtopäätöksissä todetaan, että toimintaympäristö muuttuu aikaisempaa nopeammin. Suuronnettomuuksia lukuun ottamatta onnettomuuksien laadussa ja määrässä ei kuitenkaan oleteta tapahtuvan suuria muutoksia vuoteen 2025 mennessä. Ilman erityisiä toimenpiteitä onnettomuuksien ja niistä aiheutuvien vahinkojen oletetaan lisääntyvän jonkin verran. Toimintaympäristön haasteisiin vastaamiseksi pelastustoimen tulee kehittää uusia toimintatapoja ja tehostaa yhteistyötä muiden turvallisuusalan toimijoiden kanssa. Lisäksi pelastustoimen on huomioitava toiminnassaan muu yhteiskunnallinen kehitys. Tarve yhteistyöhön muiden

toimialojen kanssa on korostumassa. Myös pelastustoimen rooli turvallisuusasioiden yhteen sovittajana ja kuntien varautumisen tukena on vahvistumassa. (Pelastustoimen strategia 2025 2012, 11-12.)

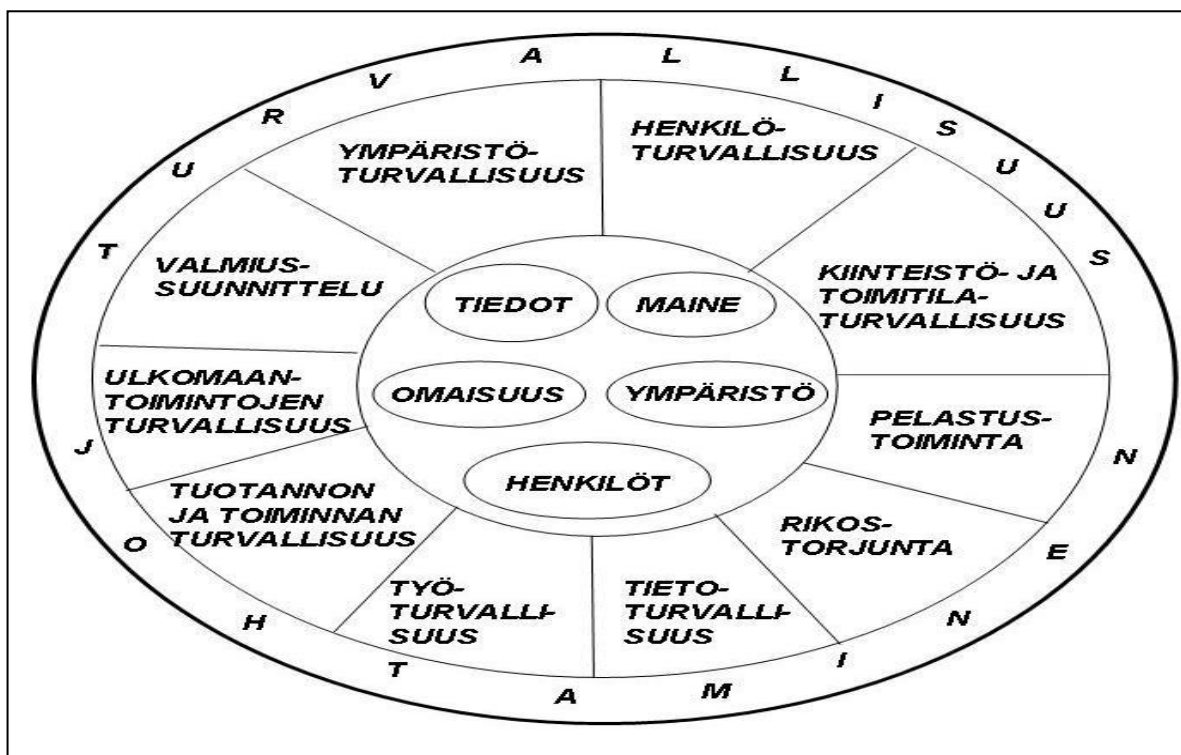
4 Pelastustoiminta yritysturvallisuuden osa-alueena

”Yritysturvallisuudella tarkoitetaan yrityksen turvallisuusasioiden kokonaisvaltaista toteutusta. Se on johdon vastuulla olevaa päivittäistä toimintaa, joka varmistaa yrityksen lailliset toimintaedellytykset, toiminnan, tuotannon ja palveluiden häiriöttömyyden, jatkuvuuden sekä turvallisen toimintaympäristön. Käytännön turvallisuustyö on ennaltaehkäisevää toimintaa, jolla suojataan yrityksen henkilöstöä, omaisuutta, tietoja, ympäristöä ja mainetta onnettomuuksilta, vahingoilta sekä rikolliselta toiminnalta.” (Yritysturvallisuuden perusteet 2011.)

Yritysturvallisuuteen liittyvän toiminnan tarkoituksena on parantaa yrityksen tuottavuutta ja tukea sen kilpailukykyä minimoimalla hallitsemattomia turvallisuusriskejä sekä parantamalla toimintavalmiuksia onnettomuus-, vaara- ja vahinkotilanteiden varalta. Yrityksen toimintaedellytysten turvaamiseksi tehtävä lakisääteinen turvallisuustyö ei ole suhdanteista riippuvaa toimintaa. Omaehtoisella ja tavoitteellisella, ennaltaehkäisevällä panostuksella yritysturvallisuuteen saadaan lisäarvoa yrityksen liiketoiminnalle, koska asiointi- ja työskentely-ympäristön turvallisuus paranee, tuotanto ja palvelu jatkuvat häiriöttä sekä vahinkoriskit ovat hallinnassa. Nämä puolestaan vaikuttavat myönteisesti yrityksen resurssien hallintaan, maineeseen ja kilpailukykyyn. (Yritysturvallisuuden perusteet 2011.)

Yritysturvallisuuden osa-alueet

Yritysturvallisuuden neuvottelukunnan mukaan yritysturvallisuuteen kuuluvat kuvan 2 mukaisesti henkilöturvallisuus, kiinteistö- ja toimitilaturvallisuus, pelastustoiminta, rikostorjunta, tietoturvallisuus, tuotannon ja toiminnan turvallisuus, työturvallisuus, ulkomaantoimintojen turvallisuus, valmiussuunnittelu sekä ympäristöturvallisuus. Turvallisuusjohtaminen ohjaa kaikkea turvallisuustyötä. (Yritysturvallisuuden osa-alueet 2005.) Vaikka yritysturvallisuuden osa-alueissa on päällekkäisyyksiä, on turvallisuutta helpompi hahmottaa ja käsitellä sen jaottelun avulla.



Kuva 2. Yritysturvallisuuden osa-alueet (Yritysturvallisuuden uudet perusteet 2005).

Vaikka yritysturvallisuuden osa-alueista vain pelastustoiminta on liitetty pelastustoimeen ja -viranomaisille kuuluviin tehtäviin, on pelastustoimella roolinsa myös muissa yritysturvallisuuden osa-alueissa. Pelkästään pelastuslain (379/2011) tavoitteessa viitataan suoraan henkilö- ja toiminnan turvallisuuteen sekä sovelletusti myös muihin turvallisuuden osa-alueisiin. ”Lain tavoitteena on parantaa ihmisten turvallisuutta ja vähentää onnettomuuksia. Lain tavoitteena on myös, että onnettomuuden uhatessa tai tapahtuttua ihmiset pelastetaan, tärkeät toiminnot turvataan ja onnettomuuden seurauksia rajoitetaan tehokkaasti.”

Yritysturvallisuuden neuvottelukunnan mukaan pelastustoiminta on yritysturvallisuuden keskeinen osa, jota ohjaa pelastuslainsäädäntö. Yritysturvallisuuden näkökulmasta pelastustoiminnalla tarkoitetaan ihmisen, omaisuuden ja ympäristön suojaamista ja pelastamista, vahinkojen rajoittamista sekä onnettomuuksien ja uhkatilanteiden seurausten lieventämistä. Neuvottelukunta on määritellyt pelastustoiminnan keskeiseksi sisällöksi yrityksen varautumis- ja suunnitelmavelvoitteet, pelastussuunnitelman, suuronnettomuuksiin varautumisen, vakuutusyhtiöiden suojeluehdot ja -ohjeet, rakenteellisen paloturvallisuuden, teknillisen turvallisuustason, tulitöiden turvallisuuden sekä paloturvallisuuslaitteiden määräaikaistarkastukset, kunnossapito-ohjelmat ja huollot. (Paikallisen turvallisuustyön kehittäminen 2006, 31; Pelastustoiminta 2008 ja 2009.)

VTT:n koordinoiman, pk-yritysten riskienhallintaa edistävän foorumin käsitys paloriskeistä on melko yhdenmukainen yritysturvallisuuden neuvottelukunnan määritelmän kanssa. Foorumi käsittelee turvallisuuden osa-alueita niihin liittyvien riskien kautta. Sen perusteella yritysten paloriskeihin kuuluvat pelastussuunnittelu, rakenteellinen, tekninen ja päivittäinen palontorjunta, alkusammutusvalmius, tulipalon vaaraa aiheuttavat laitteet ja aineet, tuhopoltot sekä tulityöt. (Paloriskit 2005, 2.)

Yritysten paloriskien ja pelastustoiminnan hallintaa käsittelevän hankkeen mukaan yritysten paloturvallisuudella ja pelastustoiminnalla pyritään hallitsemaan yrityksen toimintaan liittyviä onnettomuusriskejä, joita ovat esimerkiksi tulipalot ja ympäristövahingot. Yritysten paloturvallisuuden ja pelastustoiminnan suunnittelun lähtökohtana pidetään ennakoivuutta, joka edellyttää järjestelmällisiä menetelmiä vaarojen tunnistamiseksi ja niiden toteutumisen vaikutusten arvioimiseksi. Yritykset voivat hallita onnettomuuksiin liittyviä riskejä samalla tavoin kuin muitakin vahinkoriskejä, jotka saattavat pahimmillaan vaarantaa koko yrityksen olemassaolon. Yleisesti käytetyssä määrittelyssä riskin muodostavat vaaran esiintymistodennäköisyys sekä tapahtuman seuraukset. Riskienhallinnalla tarkoitetaan vaarojen tunnistamisen, todennäköisyyden ja riskien merkityksen arvioinnin sekä toimenpiteiden suunnittelun prosessia. Riskienhallinnan keinoina pidetään riskin poistamista, välttämistä, pienentämistä, jakamista ja siirtämistä. (Lanne 2005, 1-2; Paloriskit 2005, 1; Pelastustoiminta 2009.)

Omatoiminen varautuminen

Yritysturvallisuuteen kuuluva pelastustoiminta ja onnettomuusriskien hallinta liittyy kiinteästi yritysten omatoimiseen varautumiseen, joka määritellään pelastuslaissa (379/2011). Rakennuksen omistajille ja haltijoille sekä toiminnanharjoittajille suunnatun veloitteen toteuttaminen edellyttää yrityksiltä onnettomuusriskien tunnistamista ja arviointia, menetelmiä tunnistettujen riskien hallitsemiseksi sekä toimintavalmiutta mahdollisissa onnettomuustilanteissa. Omatoimisen varautumisen merkitystä pidetään tärkeänä, sillä ensisijaisesti vain yritys itse voi ennaltaehkäistä onnettomuuksia. Myös toiminta onnettomuustilanteen aikana on osittain yrityksen vastuulla. Toteutuessaan onnettomuudet voivat vahingoittaa ihmisiä, ympäristöä, mainetta, toimintaa ja omaisuutta. Vahinkojen suuruuteen vaikuttaa omatoimisen varautumisen taso. Omatoiminen varautuminen on myös yksi osatekijä yrityksen turvallisuuskulttuurin muodostumisessa. (Omatoimisen varautumisen auditointimalli 2012, 2.)

Omatoimiseen varautumiseen liittyvät toimenpiteet tulee kirjata yrityksen pelastussuunnitelmaan. Pelastuslain (379/2011) mukaan suunnitelmassa on oltava selostus vaarojen ja riskien arvioinnin johtopäätelmistä, rakennuksen ja toiminnassa käytettävien tilojen turvallisuusjärjestelyistä, henkilöille annettavista ohjeista onnettomuuksien ehkäisemiseksi sekä onnettomuus- ja vaaratilanteissa toimimiseksi sekä mahdollisista muista kohteen omatoimiseen va-

rautumiseen liittyvistä toimenpiteistä. Suunnitelma on pidettävä ajan tasalla ja siitä on tiedotettava tarvittavalla tavalla niille, joiden on osallistuttava sen toimeenpanoon.

Myös yritysturvallisuuden neuvottelukunta korostaa tiedottamisen merkitystä. Omatoimisen varautumisen tärkeänä osana pidetään turvallisuuteen liittyvää koulutusta, esimerkiksi ensiapu- ja alkusammutuskoulutuksen järjestämistä. Yritysten suositellaan järjestävän henkilöstölleen myös poistumisharjoituksia, jotta koko henkilökunta tietäisi oikeat toimintatavat tulipalo- tai muussa vaaratilanteessa. (Pelastustoiminta 2009.) Yritysturvallisuuden hallintaan liittyvässä tutkimuksessa on todettu, että tarve yhteistyölle on hätätilanneohjeistuksessa ja koulutuksessa, riskien arvioinnissa sekä onnettomuuksiin varautumisessa (Lanne 2007, 4). Kauppakeskusten turvallisuuden tunteeseen vaikuttaneita tekijöitä selvittäneessä tutkimuksessa korostuu myös turvallisuuskoulutuksen merkitys. Tutkimuksessa tehtyjen johtopäätösten perusteella työntekijöiden kokeman turvallisuuden tunteen ja sitä kautta kauppakeskuksen kilpailukyvyn parantamiseksi työntekijöille tulisi järjestää turvallisuuskoulutusta, jossa annetaan tietoa erilaisista uhkista, niiden ennaltaehkäisystä, uhkatilanteista selviämistä ja erilaisten asiakkaiden kohtaamisesta. (Airaskorpi, Hallikas, Kojo, Suokas & Tuhkanen 2009, 38-39.)

Yritysten omatoimisen varautumisen tasoa arvioidaan pelastusviranomaisten suorittamien valvontatehtävien yhteydessä, joiden tulee perustua riskien arviointiin. Pelastuslakiin ei ole kuitenkaan kirjattu yksityiskohtaisia vaatimuksia valvonnan sisällöstä ja siitä, miten arviointi tulee suorittaa. Aiemman, vuonna 2011 kumoutuneen pelastuslain (468/2003) mukaan palotarkastuksen tarkoituksena oli edistää paloturvallisuutta eli ennaltaehkäistä ihmisille, omaisuudelle tai ympäristölle tulipalosta tai muista onnettomuuksista aiheutuvaa vaaraa. Palotarkastuksessa tarkastettiin, että rakennus tai rakennelma, sen ympäristö ja muut olosuhteet tarkastuskohteessa ovat turvalliset ja että kiinteistön omistaja tai haltija on varautunut onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn, vahinkojen torjuntaan ja väestönsuojeluun.

5 Turvallisuuteen liittyvät valtakunnalliset ohjelmat ja strategiat

5.1 Yhteiskunnan turvallisuusstrategia

Yhteiskunnan turvallisuusstrategia on valtioneuvoston periaatepäätös, joka ohjaa ja yhtenäistää eri hallinnonalojen varautumista sekä antaa tietoa varautumisen perusteista myös muille toimijoille. Päätöksen tavoitteiden toteuttamisesta vastaavat eri toimialojen viranomaiset. Strategia päivitetään muutaman vuoden välein, edellisen kerran päivitys on tehty vuonna 2010. Silloin aiemmin yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategiana tunnetun asiakirjan nimi muutettiin yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi. Strategian laatimiseen

ovat osallistuneet viranomaiset, järjestöt ja elinkeinoelämän edustajat. (Mikä on Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010?)

Strategian mukaan yhteiskunnan turvallisuus perustuu normaaliolojen aikaisiin järjestelyihin. Strategiassa määritetään yhteiskunnan elintärkeät toiminnot ja niiden tavoitetilat, toimintoja vaarantavat uhkamallit ja niihin liittyvät mahdolliset häiriötilanteet, häiriötilanteiden hallinnan edellyttämät kriisijohtamisen perusteet, strategian toimeenpanon seurantaan ja kehittämiseen sekä varautumisen ja kriisijohtamisen harjoitteluun liittyvät periaatteet. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 1-2.)

Sisäinen turvallisuus ja siihen liittyvä yhteistyö yhteiskunnan elintärkeänä toimintona

Turvallisuusstrategiassa kuvataan sellaiset yhteiskunnan elintärkeät toiminnot, jotka ovat poikkihallinnollisia, yhteiskunnalle välttämättömiä toimintokokonaisuuksia ja joiden on oltava turvattuna kaikissa mahdollisissa tilanteissa. Suomalaisesta yhteiskunnasta on tunnistettu seitsemän elintärkeää toimintoa, joista yksi on sisäinen turvallisuus. Jokaiselle toiminnolle on kuvattu tavoitetila, joka määrittää ministeriöiden vastuulla olevat strategiset tehtävät sekä näiden ylläpito- ja kehittämistarpeet. Tavoitetilojen kuvauksissa sekä strategisten tehtävien hoitamisen kehittämisessä on huomioitu hallinnon eri tasojen toiminta sekä elinkeinoelämän rooli. Strategiassa kuvattujen uhkamallien ja häiriötilanteiden hallinta edellyttää eri tahojen jatkuvaa ja aktiivista yhteistyötä. Strategiassa korostetaan tavanomaista laajempaa ja tiiviimpää yhteistoimintaa sekä viestintää eri toimijoiden välillä. Yhteistyön avulla pystytään parantamaan kaikkien varautumiseen osallistuvien tahojen tilannetietoisuutta. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 14-15.)

Strategian mukaan yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyö on entistä tärkeämpää yhteiskunnan turvallisuuden ja siihen liittyvän varautumisen ylläpitämiseksi. Yhteistyö voi kuitenkin perustua vain siihen, että yksityinen sektori, esimerkiksi elinkeinoelämä tunnistaa yhteistyön edut siihen kohdistettujen resurssien arvoiseksi. Yritysten suhtautuminen julkisen sektorin kanssa tehtävään yhteistyöhön määrittyy useiden eri tekijöiden perusteella. Niitä ovat esimerkiksi suorat ja epäsuorat vaikutukset liiketoimintaan sekä riskienhallinta ja liiketoiminnan jatkuvuuden turvaaminen. Yhteiskunnan ja sen talouden rakennemuutokset edellyttävät, että julkinen sektori varmistaa elinkeinoelämän toimijoiden aidon sitoutumisen yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseen. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 8.)

Strategiassa kuvatut uhkamallit on tarkoitettu viranomaisten ja elinkeinoelämän yhteismitalliseksi varautumisen lähtökohdaksi ja tausta-aineistoksi. Uhkamalleja ovat esimerkiksi suuronnettomuudet. Niillä tarkoitetaan onnettomuuksia, joita on kuolleiden tai loukkaantuneiden, ympäristöön tai omaisuuteen kohdistuneiden vahinkojen määrän tai onnettomuuden laadun

perusteella pidettävä erityisen vakavana. Suuronnettomuuksien ensisijaisina syinä pidetään inhimillisiä virheitä ja teknistä toimintaa ohjaavien järjestelmien vikoja. Vakavimpien suuronnettomuuksien aiheuttajina pidetään vaarallisia aineita käsitteleviä teollisuuslaitoksia. Myös yleisötilaisuuksissa ja julkisissa rakennuksissa tapahtuvat onnettomuudet voivat aiheuttaa välittömän uhkan ihmisille ja omaisuudelle sekä toiminnan jatkuvuudelle. Julkisissa rakennuksissa tapahtuvat laajat tulipalot tai muut onnettomuudet voivat aiheuttaa pitkäaikaisen esteen toiminnan jatkamiselle. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 14, 72-73, 92.)

Strategiassa todetaan, että suuronnettomuudet aiheuttavat usein laajaa tuhoa tai vaaraa ihmishengille, omaisuudelle tai ympäristölle. Niillä on lähes poikkeuksetta välittömiä ja välillisiä vaikutuksia väestön hyvinvointiin. Onnettomuudet tapahtuvat äkillisesti ja ennalta arvaamatta. Niiden vaikutusalue voi olla aluksi paikallinen, mutta voi kasvaa jatkuvasti ajan kuluessa, ellei tehokasta pelastustoimintaa kyetä nopeasti organisoimaan. Sisäisen turvallisuuden strategiseksi tehtäväksi onkin mainittu esimerkiksi pelastustoimen ylläpitäminen. Pelastustoimen keinoin tulee ennaltaehkäistä vakavia onnettomuuksia, havaita ne ja varoittaa niistä sekä torjua onnettomuudet, antaa apua hädässä ja hengenvaarassa oleville, pelastaa onnettomuuden uhrin sekä estää onnettomuuksien laajentuminen minimoiden niistä aiheutuvat vahingot. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 30, 72.)

Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaan sisältyvän sisäisen turvallisuuden ylläpitämisellä ennaltaehkäistään ja torjutaan Suomeen ja sen väestöön kohdistuvia rikoksia, onnettomuuksia ja ympäristövahinkoja tai muita vastaavia häiriöitä ja uhkia sekä hallitaan niiden seuraukset. Sisäisen turvallisuuden ylläpitämisessä korostuu toimivaltaisten viranomaisten operatiivinen toiminta. Tiivis yhteistyö viranomaisten ja muiden toimijoiden kesken kaikilla hallinnon tasoilla tukee tätä työtä. Sisäisen turvallisuuden ylläpitämisen tavoitetilana ovat viranomaistoimintaa tukevat ja täydentävät järjestöt sekä yritykset, joilla on tärkeä rooli onnettomuuksien ennaltaehkäisyssä, omatoimisesti suoritettavissa pelastustoimen tehtävissä sekä onnettomuuksien seurausten lieventämisessä. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 29-30.)

Pelastustoimen strategian tavoin yhteiskunnan turvallisuusstrategia perustuu laajaan turvallisuuskäsitykseen. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisessa on kysymys eri hallinnonalojen välisestä poikkihallinnollisesta toiminnasta sekä valtion, kuntien, elinkeinoelämän ja järjestöjen välisestä yhteistoiminnasta. Elinkeinoelämän merkitys osana yhteiskunnan varautumista ja häiriötilanteiden hallintaa on korostunut. ”Julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyö sekä sen jatkuva kehittäminen on välttämätöntä, koska valtaosa turvallisuustehtävien vaatimista voimavaroista on lähtökohtaisesti elinkeinoelämän omistuksessa.” Elinkeinoelämän kokonaisuus edellyttää puolestaan sen aktiivista osallistumista yhteiskunnan turvallisuuden ylläpitämiseen ja kehittämiseen. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 1, 6-8.)

5.2 Sisäisen turvallisuuden ohjelma

Yhteiskunnan turvallisuusstrategian lisäksi sisäistä turvallisuutta on käsitelty Euroopan unionin sisäisen turvallisuuden strategiassa. Myös sen mukaan sisäinen turvallisuus on nähtävä laajana ja kokonaisvaltaisena käsitteenä. Sen avulla voidaan käsitellä tunnistettuja uhkia, jotka vaikuttavat välittömästi kansalaisten elämään, turvallisuuteen ja hyvinvointiin. Suurimmiksi uhkiksi on tunnistettu esimerkiksi luonnonkatastrofit ja ihmisen aiheuttamat katastrofit, kuten metsäpalot, tulvat ja myrskyt. Lisäksi strategiassa on tunnistettu muita yleisiä ilmiöitä, jotka aiheuttavat huolta ja turvallisuusuhkia ihmisille, esimerkiksi liikenneonnettomuudet. (Euroopan unionin sisäisen turvallisuuden strategia 2010, 7-8, 13-15.)

Euroopan unionissa päätetyt tavoitteet ja toimenpiteet on huomioitu Suomen sisäisen turvallisuuden ohjelmassa siltä osin, kuin ne liittyvät kansallisiin tavoitteisiin arjen turvallisuuden parantamiseksi. Sisäisellä turvallisuudella tarkoitetaan sellaista yhteiskunnan olotilaa, jossa väestö voi nauttia oikeusjärjestelmän takaamista oikeuksista ja vapauksista ilman rikollisuudesta, häiriöistä, onnettomuuksista sekä kansallisista tai kansainvälisistä ilmiöistä johtuvaa pelkoa tai turvattomuutta. Sisäisen turvallisuuden tavoitteena on, että Suomi on Euroopan turvallisin maa, jossa ihmiset ja eri väestöryhmät kokevat yhteiskunnan yhdenvertaisena ja oikeudenmukaisena. Lisäksi ”tavoitteena on lisätä arjen turvallisuutta ja puuttua tehokkaasti ongelmiin, jotka vähentävät turvallisuutta tai turvallisuuden tunnetta”. (Turvallisempi huominen 2012, 4-5, 7, 10.)

Hallituskausittain tehtävä sisäisen turvallisuuden ohjelma on yhteiskunnan turvallisuusstrategian tavoin valtioneuvoston periaatepäätös. Kesäkuussa 2012 hyväksytty ohjelma on kolmas valtakunnallinen sisäiseen turvallisuuteen liittyvä ohjelma. Edelliset ohjelmakaudet ovat olleet vuosina 2004-2007 ja 2008-2011. Sisäisen turvallisuuden ohjelman keskeiset painopisteet päätetään hallitusohjelmassa. Ohjelman avulla hallitus päättää, miten sisäistä turvallisuutta parannetaan kyseisellä hallituskaudella sekä miten suomalaisen yhteiskunnan hyvinvointi ja kilpailukyky varmistetaan tulevaisuudessa. Ohjelman mukaan hyvä sisäinen turvallisuus edellyttää viranomaisten välistä ja järjestöjen kanssa tehtävää yhteistyötä sekä yksittäisten ihmisten osallistumista. ”Turvallisuutta ei voi ulkoistaa, vaan siihen vaikuttavat koko yhteiskunnan ja sen jäsenten toiminta sekä turvallisuuden huomioiminen jokapäiväisessä toiminnassa.” (Turvallisempi huominen 2012, 8-10.)

Ohjelmassa todetaan, että turvallisuuden parantaminen ja tehokas ongelmien ratkaisu edellyttävät yhä useammin eri toimijoiden yhteisesti sopimaa ja ajoittamaa toimintaa. Ohjelman painopiste on tavoitteissa, joiden toimeenpano edellyttää eri toimijoiden yhteistyötä. Yhteisesti toteutetut ja yhteen sovitettut toimenpiteet ovat usein kustannuksiltaan huomattavasti edullisempia sen sijaan, että eri sektorit ja hallinnon tasot toimisivat samojen asioiden edis-

tämiseksi itsenäisesti. Ohjelman tavoitteena onkin varmistaa sellaisten toimintamallien käyttöönotto, joilla voidaan nopeasti puuttua yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskunnan turvallisuutta uhkaaviin tilanteisiin. Toimenpiteet kohdistuvat ilmiöihin, joissa turvallisuusriskien on arvioitu lisääntyneen. (Turvallisempi huomina 2012, 8, 26.)

Kauppakeskusten turvallisuuteen liittyvät haasteet ja toimenpiteet niiden ratkaisemiseksi

Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa on kuvattu arjen turvallisuuden keskeiset haasteet sekä toimenpiteet näiden ratkaisemiseksi ja toisaalta myös ennaltaehkäisemiseksi. Lisäksi ohjelma sisältää toimeenpanon seurannassa käytettävät tunnusluvut sekä ohjelman seuranta- ja raportointia koskevat määräykset. (Turvallisempi huomina 2012, 5.)

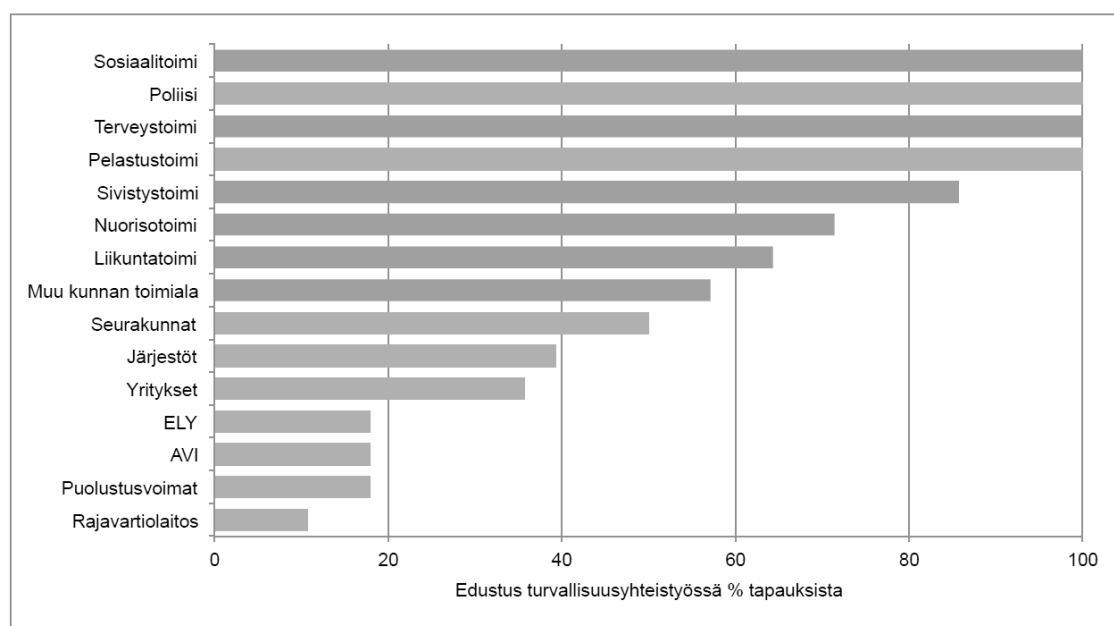
Yhdeksi arjen turvallisuushaasteeksi on tunnistettu julkisten tilojen, kuten kauppakeskusten turvallisuus ja sen varmistaminen. Monitoimitilojen turvallisuuteen liittyvien haasteiden on arvioitu lisääntyneen ja monipuolistuneen. Alun perin kulutukseen tarkoitettut tilat ovat muuttuneet ihmisten yhteisiksi olohuoneiksi. Turvallisuuteen liittyvän haasteen muodostavat myös monitoimitilojen useat toimijat, joilla jokaisella on omat, usein eritasoiset turvallisuusjärjestelmät. Kokonaisturvallisuuden varmistaminen on siten haasteellista. Henkilökunnan vaihtuvuus voi olla suurta ja henkilöstön turvallisuusosaamisessa on todettu olevan eroja. Turvallisuutta pidetään kuitenkin toiminnan kannalta keskeisenä, sillä se on perusedellytys sujuvalle ja kannattavalle liiketoiminnalle sekä asiakkaiden viihtyvyydelle. Lisäksi hyvä turvallisuus on kauppakeskuksille tärkeä kilpailuetu. (Turvallisempi huomina 2012, 14, 19.)

Julkisten tilojen osalta toimenpide-ehdotuksena on parantaa kauppakeskusten turvallisuutta ja viihtyvyyttä. Ohjelmassa ehdotetaan, että ”otetaan käyttöön käytännössä hyviksi osoittautuneita, eri toimijoiden yhteistyöhön perustuvia toimintamalleja kauppakeskusten asioinnin turvallisuuden parantamiseksi sekä viihtyisyyden ja turvallisuuden tunteen ylläpitämiseksi”. Sisällöltään laajasta toimenpide-ehdotuksesta huolimatta tunnusluvuksi ehdotetaan vain poliisitehtävien määrää 15 asiakasmäärältään suurimmassa kauppakeskuksessa. (Turvallisempi huomina 2012, 33, 59.)

Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa päätetyt toimenpiteet toteutetaan osana eri hallinnonalojen toiminnan ja talouden suunnittelua sekä tulosohejausta. Ohjelmassa päätettyjen toimenpiteiden alueellisen toteuttamisen varmistamiseksi laaditaan sisäisen turvallisuuden ohjelman alueelliset toimeenpanosuunnitelmat, joiden valmistelusta vastaavat aluehallintovirastot. Toimeenpanosuunnitelmissa kuvataan yksityiskohtaisesti, miten sisäisen turvallisuuden ohjelmassa päätetyt toimenpiteet toteutetaan huomioiden alueelliset erityispiirteet ja jo tehty tai käynnissä oleva muu turvallisuutta edistävä työ. (Turvallisempi huomina 2012, 57.)

Esimerkiksi Etelä-Suomen toimeenpanosuunnitelmassa on arvioitu alueen turvallisuustilanne sekä kartoitettu keskeiset haasteet ja erityispiirteet, joita ovat esimerkiksi elinkeinoelämä ja yritystoiminta. Arvion ja kartoituksen perusteella suunnitelmassa on sekä valtakunnallisia että alueellisia painopisteitä. Yhtenä alueellisena toimenpiteenä on viranomaisten ja elinkeinoelämän yhteistoiminnan tehostaminen. (Sisäinen turvallisuus ja sen edistäminen Etelä-Suomen alueella 2012, 8-9.)

Paikallinen turvallisuussuunnittelu on keskeinen osa sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanoa. Turvallisuussuunnittelun tarkoituksena on jäsentää vastuullisten toimijoiden yhteistyötä, jolla pyritään vaikuttamaan paikalliseen turvallisuustilanteeseen ja hyödyntämään tehokkaasti olemassa olevia voimavaroja. Alue- tai kuntakohtaisia turvallisuussuunnitelmia on laadittu vuodesta 1999 lähtien. Nykyään niiden on arvioitu kattavan lähes koko maan. Paikalliset turvallisuussuunnitelmat päivitetään yleensä vähintään kerran neljässä vuodessa aina kunnallisvaalien jälkeen. Päivittämisessä huomioidaan sisäisen turvallisuuden ohjelma sekä alueelliset toimeenpanosuunnitelmat. Turvallisuussuunnitelman laatimisesta vastaavat alueellinen tai paikallinen yhteistyöryhmä, johon suositellaan kuuluvan kunnan sekä pelastus- ja poliisitoimen johto. Näiden lisäksi ryhmään voi kuulua myös muita keskeisiä alueellisia sekä paikallisia viranomaisia ja yhteistyökumppaneita sekä kolmannen sektorin edustajia. Kuviossa 3 on esitetty Etelä-Suomen paikalliseen turvallisuusyhteistyöhön osallistuneet toimijat. Pelastustoimen ja poliisin lisäksi sosiaali- ja terveystoimella on ollut keskeinen rooli. Yritysten osallistumisen on arvioitu olleen hieman alle 40 prosenttia. (Sisäinen turvallisuus ja sen edistäminen Etelä-Suomen alueella 2012, 52-53; Turvallisempi huomoinen 2012, 57.)



Kuvio 3. Paikalliseen turvallisuusyhteistyöhön osallistuneet toimijat Etelä-Suomessa (Sisäinen turvallisuus ja sen edistäminen Etelä-Suomen alueella 2012, 53).

Pelastusviranomaisten osallistuminen sisäisen turvallisuuden ohjelman toteuttamiseen

Vuonna 2011 sisäministeriö selvitti pelastusviranomaisten osallistumista toisen sisäisen turvallisuuden ohjelman toteuttamiseen. Selvitykseen on koottu tiedot siitä, mitä sisäisen turvallisuuden edistämiseen liittyviä projekteja tai hankkeita pelastuslaitokset ovat toteuttaneet alueellaan vuosina 2008-2010. Selvityksessä esitetyt tiedot perustuvat 15 pelastuslaitoksen toimittamiin tietoihin. Selvityksen tavoitteena on, että pelastuslaitokset voisivat hyödyntää siinä esitettyjä tietoja kehittäessään toimintaansa osana sisäisen turvallisuuden kokonaisuutta. (Pelastuslaitosten osallistuminen sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanoon 2011, 1.)

Toisen sisäisen turvallisuuden ohjelman elinkeinoelämää koskeva tavoite, kilpailukyvyn lisääminen yritystoiminnan turvallisuutta parantamalla, on sisältänyt yhden pelastustoimeen liittyvän toimenpiteen. Sen mukaan toiminnan häiriöttömyyden varmistamiseksi ”yritysten pelastussuunnitelmat päivitetään ja niitä täydennetään kattavasti rikosturvallisuussuunnitelmilla”. Lisäksi lisätään viranomaisten yhteistyötä yrityksiin kohdistuvassa tarkastustoiminnassa tarkastuskäyntien määrän vähentämiseksi. (Pelastuslaitosten osallistuminen sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanoon 2011, 26.)

Selvityksen mukaan pelastussuunnitelmien laadintaa on valvottu palotarkastusten yhteydessä. Tarkastustoiminnassa on korostettu pelastussuunnitelman merkitystä yritykselle ja sen turvallisuuden kehittämiseksi. Joidenkin pelastuslaitosten internet-sivuilla on yrityksille suunnattua ohjeistusta paloturvallisuuden parantamiseksi. Sivuille on esimerkiksi laadittu pelastussuunnitelmiin liittyviä lomakkeita ja ohjeita yritysten käyttöön. Pelastuslaitokset ilmoittivat myös ohjaavansa yritysten pelastussuunnitelmien laadintaa ja päivitystä sekä tarjoavansa koulutusta suunnittelun tueksi ja henkilökunnan turvallisuustaitojen ylläpitämiseksi. Pelastuslaitoksilla on ollut kehitteillä myös turvallisuusarviointijärjestelmiä, joiden avulla kyettäisiin arvioimaan monitasoisesti erilaisten kohteiden turvallisuustaso sekä kehittämään niiden turvallisuuskulttuuria. (Pelastuslaitosten osallistuminen sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanoon 2011, 26.) Selvityksessä ei käsitellä toimenpide-ehdotukseen kuuluneita rikosturvallisuussuunnitelmia eikä viranomaisten tarkastuksiin liittyvää yhteistyötä tarkemmin.

Selvityksen yhteenvedossa todetaan, että sisäiseen turvallisuuteen liittyvä toiminta on ollut pelastuslaitoksissa melko hajanaista. Erilaisia yksittäisiä toimenpiteitä ja projekteja on tehty oman pelastustoimen alueella paljon, mutta kokonaiskoordinaation puuttuessa toiminnan on todettu olleen osittain päällekkäistä eri alueiden välillä. Toisaalta tehtyjen projektien ja toimenpiteiden tavoitteet ovat olleet yleisluontoisia ilman konkreettisia tavoitteita tai aikamääriä. Yleisluontoisuuden on arvioitu johtuvan osittain resurssipulasta. Selvityksessä ehdotetaan, että tavoitteet tulisi jatkossa esittää entistä selkeämmin. Sisäiseen turvallisuuteen liittyvän kehittämistoiminnan haasteena pidetään pelastustoimessa 2000-luvun alussa toteutettua or-

ganisaatiouudistusta, jolloin jokaisen kunnan omat pelastus-/palolaitokset yhdistettiin 22 aluepelastuslaitokseksi. Pelastuslaitosten 2000-luvun onkin arvioitu kuluneen pitkälti omaan rakenneuudistukseen liittyvässä sopeutumisessa ja toimintojen uudelleen organisoinnissa. (Pelastuslaitosten osallistuminen sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanoon 2011, 31-32.)

Yhdeksi toiminnan kehittämiseen liittyväksi toimenpiteeksi ehdotetaan, että pelastuslaitokset sopisivat yhteisesti sisäisen turvallisuuden edistämisen painopistealueista ja toimintamalleista. Hankkeiden muodostamisen pelastuslaitosten yhteisiksi projekteiksi arvioidaan säästävän alueellisia resursseja. Sisäisen turvallisuuden ohjelman työstäminen projektien kautta mahdollistaisi niiden systemaattisen johtamisen, koordinaation sekä tavoitteiden toteutumisen seurannan. (Pelastuslaitosten osallistuminen sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanoon 2011, 35.)

Haasteista huolimatta selvityksessä todetaan, että lukuisten projektien ja hankkeiden perusteella sisäinen turvallisuus on koettu pelastuslaitoksissa tärkeäksi. Selvityksessä viitataan pelastustoimen strategiaan, jossa myös korostetaan ennaltaehkäisevän työn merkitystä. Sisäisen turvallisuuden ohjelmaa pidetään yhtenä pelastuslaitosten tärkeimmistä työvälaineistä. Selvityksessä esitetään yhteenvedon laatimista niistä toimenpiteistä, joilla aluepelastuslaitosten erilaisia käytäntöjä voidaan yhtenäistää, koordinoita ja mallintaa yksittäisissä pelastuslaitoksissa. Lisäksi ehdotetaan, että pelastustoimessa harkittaisiin, ”tarvitaanko jatkossa enemmän konkreettisia ohjeita ja linjauksia siitä, miten pelastuslaitosten tulisi osallistua sisäisen turvallisuuden yhteistyöhön”. Tavoitteena on, että pelastuslaitosten toiminta palvelisi paremmin yhteiskunnan ja ihmisten turvallisuutta, tukisi kunnissa tehtävää turvallisuustyötä sekä huomioisi myös sidosryhmien ja yhteistyökumppaneiden toiminnan ja tavoitteet. (Pelastuslaitosten osallistuminen sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanoon 2011, 35.)

5.2.1 Yritysturvallisuusstrategia

Osana sisäisen turvallisuuden ohjelmaa on laadittu kansallinen strategia yritystoiminnan turvallisuuden parantamiseksi. Vuoden 2012 yritysturvallisuusstrategia on jatkoa vuonna 2006 laaditulle ensimmäiselle elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteiselle strategialle, jonka tavoitteena oli parantaa yritystoiminnan rikosturvallisuutta. Strategiasta käytettiin virallisesti lyhennettä ELVIRA (Hollmén 2012, 21). Uuden yritysturvallisuusstrategian näkökulmaa on laajennettu niin, että turvallisuutta tarkastellaan yrityksen ja sen toiminnan edellytysten lähtökohdista. Yritysturvallisuutta ei pidetä yhteiskunnan kokonaisturvallisuudesta olevana irrallisenä tekijänä, koska ”suuri osa suomalaisista työskentelee yrityksissä. Lisäksi yksilöt ja yhteiskunta ovat laajasti riippuvaisia yritysten tuottamien palvelujen häiriöttömästä toiminnasta.” Strategiassa viitataan kansainvälisiin tutkimuksiin, joiden mukaan yritykset ja niiden turvallisuustoiminta vaikuttavat alueen kokonaisturvallisuuteen. Hyvin hoidettujen yritysten tur-

vallisuustoiminnan on arvioitu laskevan alueen turvallisuusuhkien kokonaismäärää. (Liiketoimintaa turvallisesti 2012, 2, 4.)

Sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaan yritystoiminta on yhä verkottuneempaa ja alihankintaketjut ovat usein pitkiä. Näiden seurauksena varsinkin pienten ja keskisuurten yritysten toiminta voi osoittautua jonkin yhteiskunnan keskeisen toiminnan kannalta tärkeäksi. Yritysten häiriöttömän toiminnan edistäminen ja kriisivalmiuden lisääminen ovat siten laajasti yhteiskunnan etu. Yhdeksi yritystoiminnan turvallisuuden haasteeksi onkin nimetty huoltovarmuustoiminnan ulkopuolella olevien yritysten häiriöttömän toiminnan varmistaminen. (Turvalisempi huominen 2012, 22.)

Yritystoiminnan turvallisuutta pidetään Suomen tärkeänä kansallisena kilpailuetuna, joka voi olla perusteena kansainvälisten yritysten sijoittumiselle Suomeen. Turvallisuus on myös alueellinen ”kilpailuetu, sillä se lisää investointeja ja on matkailuelinkeinonkin kehittymisen kannalta tärkeää”. Turvattomuudella on kielteinen vaikutus yritysten toimintailmaperiin. Se voi heijastua kielteisesti yritysten liikevaihtoon, aiheuttaa lisäkustannuksia toiminnalle ja haasteita henkilöstön rekrytoinnille. Turvallinen toimintaympäristö puolestaan vähentää kustannuksia sekä lisää yrityksen henkilöstön viihtyvyyttä ja hyvinvointia. Elinkeinoelämän ja viranomaisten välistä yhteistyötä on ehdotettu kehitettäväksi, jotta yritysten toimintaedellytykset muuttuneessa turvallisuusympäristössä paranevat. (Paikallisen turvallisuustyön kehittäminen 2006, 30.)

Yritysten toimintaympäristön on arvioitu muuttuneen haasteellisemmaksi globalisaation ja kiristyvän kilpailun myötä. Turvallisuus on entistä tärkeämpää parannettaessa tuottavuutta, rakennettaessa yrityksen kilpailukykyä sekä asetettaessa liiketoiminnan tavoitteita. Yritysten tärkeimpinä suojattavina pääomina pidetään mainetta, tietoa ja innovaatioita sekä osaavaa henkilökuntaa. (Sisäinen turvallisuus ja sen edistäminen Etelä-Suomen alueella 2012, 99.)

Yritysturvallisuusstrategian tavoitteena on, että suomalaisyrityksillä on edellytykset harjoittaa liiketoimintaansa ilman rikollisen toiminnan, onnettomuuksien ja muiden häiriötilanteiden aiheuttamia merkittäviä häiriöitä. Strategiassa on valittu neljä elinkeinoelämän alaa, jotka on tunnistettu yritystoiminnan turvallisuuden kannalta kriittisiksi aloiksi. Kriittisinä pidetään sellaisia aloja, joissa on ”tunnistettu monta turvallisuusriskiä tai joiden turvallisuudella on merkittävä välillinen vaikutus muun yritystoiminnan turvallisuuteen”. Strategian kohderyhmänä ovat kaupan, ICT-, logistiikka- ja rakennusalat. Lisäksi pienten ja keskisuurten yritysten turvallisuustarpeet on todettu merkityksellisiksi. Strategiassa on myös tunnistettu yritysturvallisuuden osa-alueet, joissa esiintyy haasteisiin ei ole riittävää yhteiskunnallista vastetta. Näitä ovat esimerkiksi henkilö- ja omaisuusriskit, yritysten turvallisuusjohtamisen edellytykset sekä omatoiminen varautuminen. (Liiketoimintaa turvallisesti 2012, 2, 6-7.)

Strategian mukaan ”kaupan alalla suurten kauppakeskusten kaltaiset rakennus- ja yleisökeskittymät ovat henkilö- ja omaisuusturvallisuuden kannalta riskikohteita”. Pelastustoimen näkökulmasta haasteena pidetään kohteiden omatoimisen varautumisen, erityisesti pelastussuunnittelun koordinaatiota. Pelastussuunnittelu ja omatoiminen varautuminen eivät välttämättä muodosta hallittua kokonaisuutta usean toiminnanharjoittajan kohteissa, joissa kiinteistön omistus ja päivittäinen toiminta on eriytetty toisistaan. Silloin onnettomuuksia ei pystytä riittävän tehokkaasti ennaltaehkäisemään. Toimenpiteeksi ehdotetaan suositusten laatimista kauppakeskusten turvallisuustoimintamallista ja monitoimitilojen poistumisharjoituksista. (Liiketoimintaa turvallisesti 2012, 26.)

Strategiassa todetaan, että yritysten turvallisuusjohtaminen muodostuu kaikista johtamistoimenpiteistä, joita yrityksissä tehdään ja joilla on suora tai välillinen vaikutus yrityksen toiminnan turvallisuuteen. Yritysten turvallisuuden heikentyminen näkyy välittöminä kustannuksina ja kannattavuuden heikkenemisenä. Turvallisuusjohtamisen perustana pidetään sitä, että mahdollisimman suuri osa johtamisesta on tiedostettua eli toimijat ovat tietoisia kaikkien toimenpiteidensä vaikutuksista turvallisuuteen. Myös turvallisuuteen liittyvällä tiedolla on keskeinen rooli: ”mitä paremmin ymmärretään turvallisuusympäristöä ja omien toimien vaikutusta siihen, sitä parempia ratkaisuja yrityksissä kyetään tekemään”. Strategian mukaan yritysten turvallisuusjohtamisen edellytyksiä ovat lainsäädännön vaikutusten arviointi suhteessa yritysturvallisuuteen sekä yritysten ”turvallisuustilannekuva, joka voi muodostua kaikista niistä tiedoista, joita voidaan käyttää toiminnan turvallisuuden suunnitteluun ja kehittämiseen sekä päivittäiseen turvallisuusjohtamiseen”. (Liiketoimintaa turvallisesti 2012, 12-13.)

Pelastusviranomaisten muodostaman paikallisen tilannekuvan sisällöksi on ehdotettu alueen onnettomuuskehityksen seurantaan pelastustoimen onnettomuustilastojärjestelmän tietojen avulla sekä palotarkastustietokantoihin kootun, alueen omatoimiseen varautumiseen sekä rakenteelliseen turvallisuuteen liittyvän tiedon hyödyntämistä (Hollmén 2012, 29). Paikallisella tasolla tilannekuvatoiminnan koordinoitua on ehdotettu alueen pelastusviranomaisille (Elinkeinoelämän kriisivalmiutta ja häiriötilanteisiin varautumista lisäävä tilannekuva 2010, 19).

Suurin osa yritysturvallisuusstrategiaan kirjatusta 28 toimenpiteestä sisältyy sisäisen turvallisuuden ohjelmaan, jossa yritystoiminnan turvallisuus on nimetty yhdeksi turvallisuushaasteeksi. Yritysturvallisuusstrategiaan kirjatut toimenpiteet on esitetty toteutettaviksi viranomais- ja elinkeinoelämän yhteistyönä. Strategiassa todetaan, että yritysturvallisuuden kansallisen yhteistyöryhmän toiminta on osoittanut konkreettisesti sen, että yritystoiminnan turvallisuuden ylläpitäminen ja parantaminen edellyttävät yhteistyötä eri toimijoiden kesken. (Liiketoimintaa turvallisesti 2012, 4; Turvallisempi huominen 2012, 4.)

Omatoiminen varautuminen yritysturvallisuusstrategian osana

Yritysturvallisuusstrategian yhtenä teemana on pelastustoimeen selkeästi liittyvä omatoiminen varautuminen, johon liittyvät velvoitteet on määritelty pelastuslaissa (379/2011). Vaikka lainsäädäntö painottaa tulipaloja, omatoiminen varautuminen liittyy laajemmin myös muihin onnettomuusriskeihin. ”Pelastussuunnittelulla voidaan vastata laaja-alaisesti yritysten fyysisen turvallisuuden riskeihin sekä varmistaa jatkuvuudenhallintaa.” Omatoimiseen varautumiseen liittyvät haasteet liittyvät yritysten aktivointiin ja erityisesti riskitietoisuuden lisäämiseen. (Liiketoimintaa turvallisesti 2012, 23.)

Strategiassa todetaan, että yritysten omatoimisen varautumisen tasosta ei ole valtakunnallisesti koottua kokonaiskuvaa. Tason oletetaan vaihtelevan suuresti yrityksen koon ja toimialan sekä sijainnin mukaan. ”Esimerkiksi kansainvälisesti toimivissa suuryrityksissä riskienhallintaan kuuluvat oleellisena osana yrityksen omat toimenpiteet yritystoiminnan häiriöttömyyden ja kilpailukyvyn varmistamiseksi.” Sen sijaan pk-yritysten varautumiseen liittyvät toimenpiteet vaihtelevat suuresti. Yritysten riskitietoisuudessa ja toiminnan häiriöttömyyden tiedostamisessa on arvioitu olevan suuria eroja. Vaikka riskienhallintaan ja omatoimiseen varautumiseen on saatavilla runsaasti tietoa ja tukimateriaalia, niiden käyttämisen ja hyödyntämisen on todettu olevan vajaatehoista. (Liiketoimintaa turvallisesti 2012, 23-24.)

Yritysten omatoimisen varautumisen edistämiseksi strategiassa ehdotetaan Suomen Riskienhallintayhdistys Ry:n www.pk-rh.com-sivuston kehittämistä. Sivuston on todettu tarjoavan laaja-alaisesti tietoa yritysten omatoimisesta varautumisesta. Toimenpiteellä pyritään varmistamaan erityisesti uusien yritysten tiedonsaanti riskienhallinnasta. Lisäksi ehdotetaan, että ”riskienhallintaan liittyvän tiedon levittäminen huomioidaan ohjeistuksissa ja tiedottamisessa, esimerkiksi Yrittäjän Oppaan päivittämisen yhteydessä”. Toimenpiteeksi on myös kirjattu, että yritysten omatoimisen varautumisen tueksi laaditaan pelastussuunnittelukriteeristö ja -ohje, joka tukee pelastuslaitosten yhdenmukaista riskien arviointiin perustuvaa valvontasuunnittelua. Lisäksi ehdotetaan kriteeristön soveltuvuuden selvittämistä ja mahdollista liittämistä kansalliseen turvallisuusauditointikriteeristöön ja siten sovellettavaksi viranomaisten tarkastustoimintaan. (Liiketoimintaa turvallisesti 2012, 24-25.)

Strategiassa viitataan vakuutusyhtiöiden palovahinkotilastoihin, joiden mukaan yritysten vahingot ovat kasvaneet huomattavasti 2000-luvulla 75 miljoonasta 140 miljoonaan euroon. Kappalemääräisesti korvattujen palojen määrä on pysynyt ennallaan tai hieman laskenut vuoden 2003 3200 kappaleesta vuoden 2010 2600 kappaleeseen. Suurpalojen, joissa vahingot ovat yli 200 000 euroa, vuosittainen vaihtelu on ollut suurta. 2000-luvulla suurpalojen määrä on kasvanut 115 vuosittaisesta palosta 162:een ja 76 miljoonan euron kokonaisvahingoista 122 miljoonaan euroon. Toisaalta kustannustason nousun on arvioitu korottaneen myös euromää-

räisiä vahinkoja. Suurin osa paloista on tapahtunut erilaisissa tuotanto-, varasto- ja liikeraennuksissa. Suurimpana yksittäisenä suurpalojen syynä pidetään sähköä. (Liiketoimintaa turvallisesti 2012, 24-25.)

Tulipalojen aiheuttamia vahinkoja käsittelevän julkaisun mukaan kauppakeskusten sekä liike- tai tavaratalojen omaisuusvahingot olivat lähes 1,3 miljoonaa euroa vuonna 2011. Yhden tulipalon kustannusten on arvioitu olleen noin 16 000 euroa. Pelastustoimen onnettomuustilaston perusteella liikerakennusten rakennuspalot ovat lisääntyneet 2000-luvulla. Vuonna 2008 paloja on ollut 199, kun taas vuonna 2012 paloja on ollut 338 kappaletta. Kaikkien eri rakennustyypeissä tapahtuneiden rakennuspalojen aiheuttajaksi on arvioitu ensisijaisesti ihmisen toimintaa. Vuonna 2008 ihmisen aiheuttamien rakennuspalojen määrä oli 2222. Vuonna 2012 määrä oli noussut 2870:een. Toiseksi yleisimmäksi palon aiheuttajaksi on arvioitu koneen tai laitteen vikaa. Määrä on noussut viime vuosien aikana siten, että vuonna 2008 määrä oli 977 ja vuonna 2012 1744 kappaletta. (Häkkinen 2011, 24; Pelastustoimen taskutilasto 2008 - 2012 2013, 14.)

Yritysturvallisuusstrategiassa ehdotetaan palontutkintaan liittyväksi toimenpiteeksi sitä, että ”yrityksiin kohdistuvien suurpalojen tutkintaan liittyvä viranomaisten ja muiden toimijoiden välinen yhteistyö selvitetään siten, että tutkintaprosessien tulokset kehittyvät ja päällekkäiset toiminnot minimoidaan”. Lisäksi ehdotetaan, että ”selvitetään mahdollisuudet laajentaa pelastustoimen onnettomuustilastosta saatavien tietojen julkisuutta siten, että se edistäisi paremmin palojen ja onnettomuuksien torjuntaa”. (Liiketoimintaa turvallisesti 2012, 25.)

Pilottihanke elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteistyöstä

Toisen sisäisen turvallisuuden ohjelman yhteydessä käynnistettiin pilottihanke, jonka tavoitteena oli kehittää elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteistyötä paikallisessa turvallisuussuunnittelussa. Hankkeen kohteena oli Lempäälän kunta ja siellä sijaitseva kauppakeskus Ideapark. Sen ”perustavoitteena oli kokonaisvaltainen turvallisuusajattelu, -kulttuuri ja -toiminta”. Tavoitteisiin kuuluivat myös viranomaisten ja elinkeinoelämän yhteiset strategiat rikosten, väärinkäytösten sekä onnettomuuksien ennaltaehkäisemiseksi. Hankkeessa painotettiin ennaltaehkäisyn osuutta päivittäisessä toiminnassa sekä kunnan, viranomaisten, elinkeinoelämän ja kansalaisjärjestöjen välistä yhteistyötä turvallisuussuunnittelussa. Hankkeen tärkeimpänä tavoitteena oli eri toimijoiden yhteistyön lisääminen sekä näkökulmien avartaminen. (Neljä kertomusta paikallisesta turvallisuussuunnittelusta 2008, 4, 52, 54.)

Hankkeen yhteydessä arvioitiin, että elinkeinoelämän intressit turvallisuussuunnittelussa ovat hyvin hajanaisia ja riippuvaisia yritysten omista lähtökohdista ilmenevistä tarpeista. Useimpien yritysten arvioitiin olevan melko passiivisia turvallisuuden kehittämisessä. Yritysten tietä-

mys kunnan turvallisuussuunnittelun liittymisestä yritystoimintaan ja vastaavasti kunnan eri toimijoiden tietämys yritysturvallisuudesta arvioitiin olevan puutteellista, joka on osaltaan vaikeuttanut yhteistyön toteuttamista. (Neljä kertomusta paikallisesta turvallisuussuunnittelusta 2008, 52, 61.)

Hankkeessa ehdotettiin, että yhteistyössä tulee etsiä ja korostaa viranomaisten sekä elinkeinoelämän yhteisiä intressejä. Näkemuserojen johdosta yhteistyössä todettiin vallitsevan peruskonflikti elinkeinoelämän ja viranomaisten välillä, mikä tulisi poistaa yhteistyön onnistumiseksi. Toisaalta yhteistyön rajapinnan todettiin joiltakin osin puuttuvan jopa kokonaan. Yrityksillä on niiden toiminnan luonteen eli kannattavan liiketoiminnan toteuttamisen vuoksi osittain erilainen suhtautuminen turvallisuustoimintaan kuin viranomaisilla. Vaikka julkisen ja yksityisen sektorin erilaisten tavoitteiden johdosta yhteistyö voi olla haasteellista, päämäärät ovat silti usein yhtenäiset. (Neljä kertomusta paikallisesta turvallisuussuunnittelusta 2008, 62.)

”Kunnan ja viranomaisten näkökulmasta elinkeinoelämä käsitetään yleensä yhtenä kokonaisuutena, jota edustaa paikallinen yrittäjäjärjestö tai kauppakamari.” Lisäksi yritykset nähdään lähinnä tarkastusten kohteina ja monelta osin myös turvallisuusriskien välillisinä lisääjinä. Kunnan näkökulmasta yhteistyötä estävät yrittäjien passiivisuus, yritysten turvallisuuteen liittyvien päätösten tekeminen pääasiassa taloudellisin perustein, tietämättömyys yritysten omista erityisriskeistä sekä turvallisuuspuutteiden peitteleminen. (Neljä kertomusta paikallisesta turvallisuussuunnittelusta 2008, 62.)

Kunnan ja viranomaisten näkökulmasta yhteistyön etuja ovat yritysten lisäosaamisen tuominen turvallisuussuunnitteluun, yritysten ja kunnan turvallisuuteen liittyvien kehittämishankkeiden yhdistämisellä aikaansaadut merkittävät säästöt sekä yritysten mahdollisuudet vaikuttaa oman henkilökunnan kautta oikean turvallisuuskulttuurin kehittämiseen. Lisäksi on tunnistettu useita kunnan ja yritysten yhteisiä rajapintoja akuuttien ja kriittisten ongelmien ratkaisemiseksi, jotka antavat hyvän perustan yhteistyön kehittämiseksi yritysten yksilöllisten riskien hallinnassa. (Neljä kertomusta paikallisesta turvallisuussuunnittelusta 2008, 62.)

Yritysten näkökulmasta kuntaa pidetään viranomaisena, joka suorittaa valvontatoimia ja siten työllistää yrityksiä sekä aiheuttaa niille kustannuksia. Lisäksi yritykset ovat tunnistaneet puutteita turvallisuussuunnitteluun liittyvässä yhteistyössä viranomaisten kanssa. Yrityksillä ei välttämättä ole tietoa kunnan turvallisuussuunnitelmasta tai yritysten liittyminen kunnan turvallisuussuunnitteluun on muutoin epäselvä. Lisäksi yritykset ovat kokeneet, että heillä ei ole roolia kunnan turvallisuussuunnittelussa, koska turvallisuuteen liittyviä velvollisuuksia pidetään itsestään selvinä ja lainsäädäntöön perustuvina. (Neljä kertomusta paikallisesta turvallisuussuunnittelusta 2008, 63.)

Hankkeen mukaan yritykset pitävät viranomaisten toimintaa hajanaisena ja lokeroituna, jota ei koordinoita kokonaisuutena. Eri viranomaisten suorittamat tarkastukset ovat sisällöltään usein päällekkäisiä, mutta viranomaiset eivät välitä tarkastuksista saatua tietoa keskenään. Jopa saman viranomaisen eri edustajien välillä on todettu olevan tietokatkoksia. Tarkastustoiminta ja -käytännöt ovat erilaisia eikä viranomaisten poikkihallinnollista yhteistyötä ole määritetty. Tarkastukset keskittyvät suppeaan ja yksittäisen viranomaisen toimivallan perusteella rajattuun kohteeseen, jolloin turvallisuuden kokonaisuus jää yritysten näkökulmasta epäselväksi. Lisäksi tarkastukset vaativat suuria resursseja sekä yrityksiltä että tarkastusta suorittavilta viranomaisilta. Viranomaisten näkökulmana pidetään säädösten valvontaa taloudellisen kannattavuuden sijaan. Yritykset puolestaan arvioivat turvallisuuttaan suhteessa liiketoimintaan, voittoihin ja kustannuksiin. (Neljä kertomusta paikallisesta turvallisuussuunnittelusta 2008, 63-64.)

Haasteista huolimatta yritykset näkevät yhteisessä turvallisuussuunnittelussa myös etuja. Viranomaistarkastusten siirtyminen enemmän laadun valvontaan ja tiedottamiseen on kehittänyt yritysten omatoimista turvallisuussuunnittelua. ”Yhteistyö kuntien eri viranomaisten kanssa esimerkiksi yhteisten koulutusten järjestämiseksi vähentää yritysten kustannuksia sekä mahdollistaa myös pienten yritysten osallistumisen. Yhteiset kokoukset eri viranomaisten kanssa toiminnan turvallisuuden kehittämiseksi luo kaikille toimijoille laajemman näkökulman omaan ja toisten toimintaan.” Kunnallisen turvallisuussuunnittelun laajentaminen onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn ja yritysturvallisuuteen on todettu edistäneen turvallisuustoiminnan ja -kulttuurin kehittämistä yrityksissä. Osallistuminen kunnallisen turvallisuussuunnitelman laatimiseen ja toteuttamiseen on mahdollistanut yrityksille niiden omien turvallisuustoimien kehittämisen. (Neljä kertomusta paikallisesta turvallisuussuunnittelusta 2008, 63.)

Pilottihankkeen tuloksena todettiin, että parhaimmillaan paikallisessa turvallisuussuunnittelussa ”on rajapintoja valtakunnalliseen sisäiseen turvallisuuteen sekä kunnassa toimivien yritysten ja muiden organisaatioiden turvallisuus- tai pelastussuunnitelmiin”. Yhteistyön onnistumisella voidaan saavuttaa merkittäviä tuloksia sekä viranomaisten että yritysten näkökulmasta. (Neljä kertomusta paikallisesta turvallisuussuunnittelusta 2008, 52, 66, 73.)

Hankkeessa tehtyjen johtopäätösten mukaan turvallisuuden ylläpitäminen vaatii aiempaa laajempaa lähestymistapaa monimutkaisessa ja kansainvälisessä maailmassa. Perinteistä hallinnollisiin jakoihin perustuvaa sektorikohtaista turvallisuustyötä ei pidetty riittävänä. Yhteistyöllä pystyttäisiin vaikuttamaan moniulotteisiin turvallisuuskysymyksiin ja huomioimaan myös turvallisuuden tunteeseen vaikuttavat tekijät. (Neljä kertomusta paikallisesta turvallisuussuunnittelusta 2008, 6.)

5.2.2 Kauppakeskusten turvallisuus

Kauppakeskusten ja vastaavien monitoimitilojen turvallisuus on ollut yhtenä painopisteenä sekä sisäisen turvallisuuden ohjelmassa että siihen liittyvässä yritysturvallisuusstrategiassa. Lisäksi kauppakeskusten turvallisuus on viime vuosina ollut yhtenä teemana erilaisissa tutkimushankkeissa ja projekteissa. Kauppakeskusten turvallisuutta pidetään tärkeänä yhteiskunnan toimivuuden kannalta, koska lähes kaikki kotitaloudet asioivat niissä aika ajoin. Eri tutkimuksissa ja selvityksissä tehdyt kauppakeskusten turvallisuuteen liittyvät johtopäätökset ovat hyvin yhteneväiset. Varsinkin monitoimitilojen turvallisuutta selvittänyt, sisäministeriön vuonna 2011 asettama työryhmä käsitteli turvallisuutta kokonaisvaltaisesti ja käytännöllisesti. Keskeisimmiksi monitoimitilojen turvallisuuteen liittyviksi haasteiksi tunnistettiin esimerkiksi turvallisuusjohtaminen, kokonaisturvallisuuden ja riskien hallinta, sisäinen ja ulkoinen tiedonkulku sekä viranomaisyhteistyö, turvallisuuskoulutus ja -ohjeistus, palo- ja pelastustoiminta sekä vaativat erityistilanteet ja kriisinhallinta. Haasteiden ratkaisemiseksi suositeltiin esimerkiksi yhtenäisen turvallisuudenhallintajärjestelmän luomista riskien hallitsemiseksi ja tiedonkulun parantamiseksi, pelastussuunnitelman hyödyntämistä turvallisuustilanteen arvioinnissa sekä turvallisuudesta ja siihen liittyvästä yhteistyöstä vastaavan henkilön nimeämistä suuriin monitoimitiloihin. (Järvinen & Heinonen 2010, 63; Monitoimitilojen turvallisuuden parantaminen 2011, 5, 11-13.)

Turvallisuus- ja pelastussuunnitelmien sekä turvallisuusviestinnän merkitystä kauppakeskusten turvallisuuteen on tutkittu sisäministeriön asettaman tutkintaryhmän toimesta, joka selvitti Vantaan Myyrmannin kauppakeskuksessa syksyllä 2002 tapahtuneeseen pommiräjähdykseen liittyviä viranomais- ja muita toimenpiteitä. Tapausta on pidetty yhtenä Suomen oloissa poikkeuksellisenä suuronnettomuutena. Myös siihen liittyviä pelastajien kokemuksia on tutkittu. Ministeriön selvityksen mukaan kauppakeskuksessa oli kiinteistöyhtiön laatima neljäosainen turvallisuussuunnitelma, jonka toimintaohjeet hätä- ja vaaratilanteissa-kohdassa ei oltu varauduttu suoraan tapahtuneen räjähdysten tyyppisiin tilanteisiin. Olennaisena huomiona pidettiin sitä, että suunnitelmaan oli kirjattu toimintaohjeet pommiuhkausta varten, mutta ei toimintaohjeita siltä varalta, että räjähdys oikeasti tapahtuisi. Kiinteistöyhtiön ja viranomaisten järjestämiin turvallisuuskoulutustilaisuuksiin arvioitiin osallistuneen vuosittain muutamia kymmeniä henkilöitä yli tuhannesta kauppakeskuksen työntekijästä. Henkilökunnan toiminta räjähdystilanteessa viittasi siihen, että heillä ei ollut selkeää käsitystä siitä, mitä heidän tehtäviinsä kyseisessä tilanteessa kuului. Tämän puolestaan arvioitiin viittaavan puutteelliseen tietämykseen turvallisuussuunnitelmasta. (Räjähdys Kauppakeskus Myyrmannissa 2003, 5, 39; Strömberg, Johansson, Leino, Lusa & Mankkinen 2003, 4.)

Kauppakeskusten turvallisuusjohtaminen

Kauppakeskusten kokonaisturvallisuus muodostuu eri osapuolten, kuten ”kiinteistön omistajan, toiminnanharjoittajien, turvallisuus- ja kiinteistöpalveluiden tuottajien sekä viranomaisien yhteistyöstä. Yhteistyön ja turvallisuustoiminnan tulee olla johdettua ja koordinoitua.” Tutkimusten mukaan suurimpina kauppakeskusten turvallisuusjohtamiseen liittyvinä haasteina pidetään turvallisuuteen liittyvää vastuunjakoa sekä turvallisuuden koordinoitua. Haastetta lisää se, että keskuksissa toimitaan lähes ympäri vuorokauden jokaisena päivänä ja sidosryhmiä on paljon. Haasteena pidetään myös sitä, että turvallisuuteen liittyviä tehtäviä hoidetaan usein oman toimen ohella. Turvallisuusjohtamisen varmistamiseksi kauppakeskuksissa tulisi olla nimetty henkilö, jolla on käytettävissään riittävät resurssit. Lisäksi kauppakeskuksiin ehdotetaan laadittavaksi turvallisuudenhallintajärjestelmä, jonka avulla johtaminen olisi koordinoitumpaa. (Järvinen & Heinonen 2010, 78; Kauppakeskusten turvallisuusjohtaminen 2005, 3; Monitoimitilojen turvallisuuden parantaminen 2011, 9-10.)

Kauppakeskusten turvallisuusjohtamiseen liittyvän projektin yhteydessä on laadittu malli, joka liittyy sekä turvallisuuden johtamiseen että käytännön turvallisuustoiminnan hoitamiseen. Projektin loppuraportissa käsitellään viranomaisyhteistyötä ja pelastustoimeen liittyviä asioita melko vähän, vaikka raportissa todetaan pelastusviranomaisten olevan yksi kauppakeskuksen sidosryhmistä. Pelastussuunnitelmaa pidetään tiivistelmänä kauppakeskuksen turvallisuusasioista viranomaista varten. Suunnitelman lisäksi ehdotetaan yksityiskohtaisempia toimintamalleja ja ohjeita turvallisuudesta. (Kauppakeskusten turvallisuusjohtaminen 2005, 6, 8.)

Yritysten rikosturvallisuus-selvityksen tulokset ovat osittain ristiriidassa muiden tutkimusten tulosten kanssa. Selvityksen mukaan yrityksen johto osallistuu useimmissa (87 %) yrityksissä henkilökohtaisesti turvallisuuden kehittämiseen. Vain joka kahdeksannen (12 %) yrityksen johto ilmoitti, että ei ole ollut mukana turvallisuussuunnittelussa. Lisäksi suurin osa (96 %) yrityksistä on ilmoittanut toteuttavansa joitakin turvallisuusjohtamisen osa-alueita. Esimerkiksi työntekijät voivat vaikuttaa turvallisuutta koskevaan päätöksentekoon (87 %) sekä yrityksen eri osastot/ toimialat tekevät yhteistyötä turvallisuusasioissa (71 %). (Yritysten rikosturvallisuus 2012, 56, 58.)

Eri tutkimukset ja selvitykset liittävät turvallisuusjohtamisen kiinteästi yrityksen kilpailukykyyn. Sen lisäksi, että turvallisuusjohtamisella ylläpidetään ja kehitetään yrityksen turvallisuutta, tuetaan sillä myös yrityksen kilpailukykyä. Kauppakeskusten turvallisuuden on todettu perustuvan ”käytännössä yritysten omaan turvallisuustyöhön ja siihen, miten tärkeänä tekijänä kauppakeskuksen yrittäjät pitävät turvallisuutta liiketoimintansa kannalta”. Kauppakeskusjohton vastuulla olevaan päivittäiseen turvallisuusjohtamiseen kuuluvat myös viranomaisyh-

teistyö ja lainsäädännön seuraaminen. (Järvinen & Heinonen 2010, 168; Neljä kertomusta paikallisesta turvallisuussuunnittelusta 2008, 5; Yritysten rikosturvallisuus 2012, 55.)

Turvallisuusjohtaminen osana kauppakeskuksen johtamista ja turvallisuusjohtamisen yhteys kauppakeskuksen tuottoon-tutkimuksen mukaan turvallisuusnäkökulman tulisi olla mukana organisaation kaikessa toiminnassa ja johtamiskulttuurissa. Kustannusten näkökulmasta oikein suunniteltujen ja mitoitettujen turvallisuusinvestointien on todettu tuottavan kustannustehokkuutta pitkällä aikavälillä. Toisaalta turvallisuusjohtamisen vaikutuksia kauppakeskuksen tuottoon pidetään välillisenä, mitä on vaikea mitata. Yleisesti turvallisuuteen liittyviä investointeja pidetään kustannuksina. Kauppakeskuksen tuottoa tukeva turvallisuusjohtaminen luo vuokralaisten liiketoiminnalle hyvät puitteet vahvistamalla asiakkaiden sekä henkilökunnan kokemaa turvallisuuden tunnetta. Lisäksi se turvaa omistajan fyysisen omaisuuden ja liiketoiminnan häiriöttömyyden sekä tukee imagon ylläpitämistä. (Järvinen & Heinonen 2010, 165, 168-169.)

Kauppakeskusten riskit ja niiden hallinta

Kaupallisten keskusten turvallisuus ja kilpailukyky-hankkeen mukaan ”kokonaisvaltainen riskienhallinta ei ole saanut riittävästi liikkeenjohdollista näkyvyyttä eikä arvovaltaa suomalaisissa yrityksissä”. Kauppakeskuksissa sijaitsevilla liikkeillä riskienhallinnan on todettu olevan pirstaloitunutta ja keskittyneen vain muutama riskiin. Riskienhallinta nähdään lähinnä yksittäisinä toimenpiteinä kokonaisvaltaisen riskienhallinnan sijaan. Tutkimuksessa ilmeni, että kauppakeskuksissa on keskitytty erityisesti omaisuus- ja rikosriskeihin. Merkittävimmiksi omaisuusriskiksi oli tunnistettu tulipalot. Niiden leviämisen vaaraa pienentävinä tekijöinä pidettiin pelastussuunnitelmia ja niiden mukaista toimintaa sekä hälytysjärjestelmiä. Tosin tutkimuksessa todettiin, että pelastussuunnitelmat puuttuvat monista liikkeistä tai suunnitelma koskee vain omaa toimintaa, joten turvallisuustilannetta on tarkasteltu suppeasti vain oman yrityksen osalta. Sidosryhmien huomioiminen kriisinhallinnassa-tutkimuksen mukaan pelastussuunnitelmista löytyy usein sidosryhmien osalta tietoa vain siitä, mihin tulee ottaa yhteyttä eri kriisitilanteissa. Tietoja ei pidetä riittävinä. Vaikka viranomaisia pidetään tärkeänä sidosryhmänä etenkin kriisitilanteessa, ei niille oltu tunnistettu erityisen merkittävää roolia ennen kriisiä. Kauppakeskuksissa vaaratekijöitä voi aiheutua esimerkiksi rakenteellisista ja teknisistä ratkaisuksista, työympäristössä ja työolosuhteissa tapahtuvista muutoksista, aineiden ja tavaroitten varastoinnista ja kuljetuksista, tulipalosta tai muista poikkeustilanteista. (Järvinen & Heinonen 2010, 63, 72, 75, 77-79, 156-158, 161; Kauppakeskus - turvallinen paikka työskennellä ja asioida 2007, 1; Monitoimitilojen turvallisuuden parantaminen 2011, 10-11.)

Yritysten rikosturvallisuus-selvityksen mukaan reilu kolmannes (39 %) yrityksistä oli tehnyt riskikartoituksen viimeisen kolmen vuoden aikana. Aiempiin selvityksiin verrattuna riskikartoi-

tuksen tekeminen on jonkin verran yleistynyt, mutta osuutta pidetään edelleen aivan liian matalalla tasolla. Suurista yrityksistä yli kahdessa kolmasosassa (68 %) kartoitettiin riskejä säännöllisesti. Pienistä yrityksistä alle kolmasosa kartoitti riskejä. Kaupan alalla joka kolmas (36 %) yritys kartoittaa riskejä säännöllisesti. (Yritysten rikosturvallisuus 2012, 57.)

Turvallisuutta kaupan vetovoimatekijäksi selvittäneessä tutkimuksessa todettiin, että yrityksen kaikkien riskien tulee olla hallinnassa, jotta yrityksen johtaminen ja toiminta onnistuisi suunnitellulla tavalla. Esimerkiksi viime vuosina kauppakeskuksissa tapahtuneet suuret vesivahingot ovat osoittaneet, että keskuksissa on joitakin tunnistamattomia ja hallitsemattomia turvallisuuspuutteita. Tutkimuksen mukaan turvallisuuden toteutuminen edellyttää monipuolisia riskienhallintakeinoja, joiden avulla ylläpidetään toimintavarmuutta ja luodaan turvallisuuden tunnetta sekä asiakkaille että henkilökunnalle. Siten turvallisuus edistää osaltaan liiketoimintaa ja sitä voidaan perustellusti pitää yhtenä menestyvän kaupan vetovoimatekijänä. Riskienhallinnan tavoitteena ei ensisijaisesti pidetä riskin välttämistä, vaan sen eri vaikutusten monipuolista hallitsemista. Tutkimusten mukaan kaupan henkilökunta pitää teknisiä turvallisuusjärjestelmiä tehokkaimpana riskienhallintakeinona. Yritysten rikosturvallisuus selvityksen mukaan yritykset ovat lisänneet teknisten turvallisuusjärjestelmien käyttöä esimerkiksi poliisin resurssien vähenemisen vuoksi, minkä on todettu lisänneen yritysten oma toimisen varautumisen merkitystä. (Järvinen & Heinonen 2010, 63; Järvinen & Juvonen 2010, 4-5, 16, 23, 72; Yritysten rikosturvallisuus 2012, 73.)

Turvallisuuden tunteeseen vaikuttavia tekijöitä kauppakeskuksen kilpailukyvyyn edistämiseksi selvittäneessä tutkimuksessa todettiin, että kauppakeskus on palveluja tuottava kokonaisuus, joka sisältää paljon turvallisuuteen liittyviä seikkoja. Onnistunut palveluprosessi on kilpailukyvyyn edellytys ja mahdollinen kilpailuetu. Tutkimuksessa viitattiin myös palvelun laatuun vaikuttavien osatekijöiden malliin, jossa on huomioitu myös turvallisuus eli se, että palvelutapahtumaan ei liity vaaroja, riskejä tai epäilyttävää toimintaa. Turvallisuuden ja riskien hallinnasta on siten tullut yksi kauppakeskusten keskeisistä prosesseista, joilla on myös viestinnällinen ja symbolinen merkitys. (Airaskorpi ym. 2009, 14.)

Kauppakeskusten turvallisuusviestintä

Tutkimusten mukaan kauppakeskusten turvallisuusjohtamista ja riskienhallintaa voidaan kehittää yhteistyön ja systemaattisen tiedonvaihdon kautta. Samalla voidaan tehostaa toimintaa erityistilanteissa ja nopeuttaa normaalitilaan palautumista. Riskit olisivat paremmin hallittavissa, jos kauppakeskuksissa olisi yhtenäisemmät turvallisuudenhallintajärjestelmät, toimintatavat sekä koulutus ja ohjeistus. Turvallisuudenhallinnalla saavutettaisiin parempi tiedonvaihto sekä laaja-alaisempi käsitys turvallisuuden ilmiöistä ja mahdollisista kehittämiskohteista. Tiedonvaihdolla saavutettaisiin myös pienet ja keskisuuret yritykset, joiden tietämys turvalli-

suuteen liittyvistä asioista on todettu olevan vähäistä. Tiedonvaihdon kehittämiseksi on ehdotettu jatkuvaa turvallisuuskoulutusta, perehdytystä sekä aktiivisuutta oma-aloitteiseen tiedonvaihtoon. Varsinkin kauppakeskuksen ”johdon ja turvallisuushenkilöstön pitää varmistua siitä, että he saavat riittävästi tietoa turvallisuuspoikkeamista ja muista turvallisuuteen vaikuttavista asioista keskuksessa olevilta toimijoilta”. (Monitoimitilojen turvallisuuden parantaminen 2011, 9, 11, 13.)

Turvallisuusviestintää pidetään yhtenä kauppakeskusten haasteena, johon vaikuttaa esimerkiksi työntekijöiden suuri vaihtuvuus. Pelkän ohjeistuksen laatimista ei pidetä riittävänä toimenpiteenä, vaan sen lisäksi tulisi laatia suunnitelma perehdyttämisestä, koulutuksista sekä harjoituksista. Tutkimuksissa yhtenä haasteena pidetään etenkin henkilökunnan osaamista teknisten turvallisuusjärjestelmien käytössä. Esimerkiksi Helsingissä arvioidaan olevan noin 4500 erilaista kohdetta, joissa käytetään erilaisia teknisiä turvallisuusjärjestelmiä. Pelastusviranomaisilla ei ole mahdollisuutta tuntea jokaisen järjestelmän yksityiskohtia. Sen sijaan henkilökunnan tulisi olla järjestelmistään tietoisia. Kokemusten mukaan ”henkilökunnalla ei kuitenkaan usein ole tietoa siitä, mitä turvallisuusjärjestelmiä kiinteistössä on eikä osaamista niiden käyttämiseen. Henkilökunnan on osattava käyttää järjestelmiä sekä tiedettävä, missä esimerkiksi veden, sähkön ja ilmastoinnin pääsulut sijaitsevat. Onnettomuuden sattuessa henkilökunnan on osattava kertoa järjestelmistä paikalle tuleville viranomaisille.” Ohjeistus järjestelmien käyttöön suositellaan liitettäväksi perehdytykseen. (Monitoimitilojen turvallisuuden parantaminen 2011, 16-18.)

Yritysten rikosturvallisuus-selvityksen mukaan vain puolet yrityksistä on antanut työntekijöilleen turvallisuuskoulutusta. Vaikka kaupan alan yrityksissä on eniten henkilöihin kohdistuvia uhkatilanteita, noin kolmannes yrityksistä ei käsittele lainkaan turvallisuusasioita työntekijöitä perehdytettäessä. Tutkimusten mukaan ”pelastus- tai muita harjoituksia ei ole juurikaan pidetty kauppakeskuksissa, koska kauppiat eivät ole niitä halunneet”. Perusteluna on ollut pelko, että turvallisuuteen liittyvät harjoitukset vähentäisivät myyntiä. (Monitoimitilojen turvallisuuden parantaminen 2011, 11; Yritysten rikosturvallisuus 2012, 16, 56.)

Työturvallisuuskeskus on laatinut yhdessä Kauppakeskusyhdistyksen, Kaupan Liiton, Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRan sekä Palvelualojen ammattiliitto PAMin kanssa suosituksen yhteistoiminnan järjestämisestä kauppakeskuksissa yhteisten vaarojen ja haittojen torjumiseksi. Suositus perustuu työturvallisuuslainsäädäntöön, joka velvoittaa yhteistoimintaan yhteisten vaarojen torjumiseksi. Suosituksessa ehdotetaan tapaa, jolla lakisääteinen yhteistoiminta voidaan kauppakeskuksissa järjestää. Kauppakeskuksen tehtävänä on huolehtia yhteistoiminnan järjestämisestä yhdessä yritysten ja henkilöstön edustajien kanssa. Yhteistoiminnan muoto ja kokoonpano määräytyvät kauppakeskuksen koon, laajuuden ja muiden erityisolosuhteiden edellyttämällä perusteilla. Yhteistoimintaan osallistuvia tahoja ovat kauppakeskus, siinä toi-

mivat keskeiset yritykset sekä keskuksessa toimivien yritysten työntekijät ja toimihenkilöt. (Kauppakeskus - turvallinen paikka työskennellä ja asioida 2007, 1-2.)

Tutkimuksissa havaitut puutteet yritysten turvallisuustietoisuudessa ja -koulutuksessa ovat ristiriidassa työturvallisuuslainsäädännön kanssa. Työturvallisuuslaki (738/2002) velvoittaa työnantajan antamaan työntekijälle riittävät tiedot työpaikan haitta- ja vaaratekijöistä sekä huolehtimaan siitä, että työntekijä perehdytetään riittävästi turvallisiin työtapoihin, työntekijälle annetaan opetusta ja ohjausta työn haittojen ja vaarojen estämiseksi sekä työstä aiheutuvan turvallisuutta uhkaavan haitan tai vaaran välttämiseksi. Lisäksi työntekijälle tulee antaa opetusta ja ohjausta häiriö- ja poikkeustilanteiden varalta. Laki huomioi erityisesti suuronnettomuuden vaaran, jonka torjumisesta ja menettelytavoista onnettomuuden sattuessa on myös annettava opetusta ja ohjeita sekä järjestettävä tarvittaessa harjoituksia. Työ edellytetään järjestettäväksi siten, että onnettomuuden vaara on mahdollisimman vähäinen. Lisäksi laissa edellytetään antamaan tarpeelliset ohjeet työpaikan paloturvallisuuslaitteiden ja -välineiden käytöstä sekä tulipalon muun vaaran varalta. Ohjeet on annettava myös toimenpiteistä, joihin tulipalon sattuessa on työpaikan olosuhteet huomioon ottaen ryhdyttävä. Myös näihin liittyviä harjoituksia edellytetään tarvittaessa järjestämään.

”Turvallisuuskoulutuksen avulla pyritään tunnistamaan kehittymässä olevat uhkatilanteet ja löytämään menetelmät niiden ratkaisemiseksi.” Koulutuksen tulisi sisältää hyvän asiakaspalvelun periaatteet, turvalliset toimintatavat eri tilanteisiin sekä opastuksen työpaikan turvallisuusjärjestelmien käyttöön. Tutkimuksissa on ilmennyt, että työntekijät kokevat turvallisuuskoulutusten vaikuttavan positiivisesti heidän kokemaansa turvallisuuden tunteeseen. Työntekijöiden perehdytyksessä yrityksen tulisi varmistaa työntekijöiden valmiudet turvallisuuteen liittyvissä asioissa ja toisaalta kartoittaa, mitä koulutuksia tulisi vielä järjestää. Turvallisuuskoulutuksia tulisi järjestää tarpeeksi usein, jotta käytännön taidot säilyisivät. Myös harjoituksia tulisi järjestää, jotta esimerkiksi tulipalossa osattaisiin toimia rationaalisesti ja mahdollisimman turvallisesti. (Airaskorpi ym. 2009, 21, 138.)

Tehtyjen tutkimusten mukaan turvallisuuden asema on vahvistumassa kaupallisissa keskuksissa. Turvallisuudesta on tulossa strategisesti tärkeä toiminnan osa-alue. Keskusten turvallinen toiminta edellyttää kuitenkin kaikkien siihen liittyvien osapuolten saumatonta yhteistyötä, jota voidaan parantaa tiedonvaihdolla. Tutkimusten mukaan turvallisuuden ylläpito riippuu ensisijaisesti ihmisistä ja heidän käyttäytymisestään. Varsinkin monet kuluttajien koettuun turvallisuuteen liittämistä asioista ovat sellaisia, joihin voidaan vaikuttaa toimintatapoja muuttamalla ja kehittämällä. Vaikka tekniset turvallisuusjärjestelmät ovat tärkeä osa turvallisuutta, on niiden tarkoituksena tukea ensisijaisena pidettyä ihmisten toimintaa. (Airaskorpi ym. 2009, 40; Järvinen & Heinonen 2010, 5-6.)

Sisäiseen tiedonkulkuun ja turvallisuusviestintään liittyvien haasteiden lisäksi myös viranomaisten ja kauppakeskusten välisessä yhteistyössä sekä tiedonkulussa on todettu olevan kehitettävää. Tiedonkulun parantamiseksi on ehdotettu sellaisten yhteistyömuotojen kehittämistä, joissa viranomaiset ja elinkeinoelämä saisivat tarvittaessa toisiltaan helposti turvallisuuden kannalta oleellista tietoa. Esimerkiksi vaativissa erityistilanteissa kaikilla osapuolilla on valtava tiedontarve, jossa tieto on helposti pirstaloitunutta. Tiedonvaihtoa voitaisiin tehostaa hyödyntämällä kauppakeskukseen nimettyä turvallisuudesta vastaavaa henkilöä, jonka kautta turvallisuuteen saataisiin viranomaisten näkökulma. Tiedonvaihdon parantamiseksi on myös ehdotettu, että eri viranomaiset, erityisesti pelastustoimi ja poliisi, nimeäisivät omat yhteyshenkilönsä eri turvallisuusyhteistyön osa-alueille. ”Yhteyshenkilön tehtäviin kuuluisi edistää osapuolten tiedonvaihtoa, harjoittaa ja tukea ennaltaehkäisevää turvallisuustyötä sekä toimia viranomaisasiantuntijana turvallisuuden kehittämisessä.” (Monitoimitilojen turvallisuuden parantaminen 2011, 14.)

Lisäksi tiedonkulun parantamiseksi on ehdotettu säännöllisesti ilmestyvää ja laajasti yrityksiin kohdistuvia uhkia kartoittavaa monipuolista tilannekuvaa. Tilannekuva huomioisi laajasti kaikki yrityksiä kohtaavat uhkat. Tavoitteena on ollut, että yritykset ja viranomaiset saisivat turvallisuuttaan koskevia tietoja julkisesta turvallisuusportaalista. (Monitoimitilojen turvallisuuden parantaminen 2011, 15.)

Kauppakeskukset paikallisessa turvallisuussuunnittelussa

Tutkimustulokset ovat osoittaneet, että kauppakeskusten turvallisuuteen voidaan vaikuttaa hyvällä suunnittelulla. Kauppakeskusten tilat voivat joko lisätä tai vähentää turvallisuutta riippuen niiden toteutustavasta. Eri toimijat ja käyttäjäryhmät tulisivat mukaan turvallisten tilaratkaisujen ja toimintatapojen suunnitteluun. Kauppakeskusten turvallisuussuunnittelun on ehdotettu yhdistettäväksi kuntien turvallisuussuunnitteluun ja kuntalaisturvallisuuden hallintaan, koska ”alueen kokonaisturvallisuuteen vaikuttavat jo kaavoitusvaiheessa ja alueen kokonaissuunnittelussa tehtävät ratkaisut”. Kunnan turvallisuussuunnittelun tulisi olla aktiivisesti mukana kauppakeskusten ja niiden ympäristön turvallisuuden suunnittelussa. (Järvinen & Heinonen 2010, 81; Monitoimitilojen turvallisuuden parantaminen 2011, 13-14.)

Selvitysten mukaan ”viranomaisten ja yksityisen sektorin viime vuosina lisääntynyt yhteistyö on parantanut kauppakeskusten turvallisuutta ja turvallisuusseikkojen huomioimista jo keskuksia suunniteltaessa ja rakennettaessa”. Vaikka perusta kauppakeskusten turvallisuudelle luodaan jo rakennusvaiheessa, lopullisesti turvallisuus muodostuu keskusten omistajien, käyttäjien ja palveluntuottajien yhteistyönä. Kaupunkien turvallisuusohjelmia selvittäneessä raportissa todetaan, että ”turvallisuusseikkojen huomioiminen jo suunnitteluvaiheessa on taoudellisesti kannattavaa toimintaa. Se saattaa rakentamis- ja korjausvaiheessa tuottaa hie-

man lisää kustannuksia, mutta kustannukset katetaan nopeasti onnettomuuksien, tapaturmien, rikosten ja ilkvallan määrän vähentyessä sekä myöhemmin tehtävien korjaustarpeiden vähentymisenä.” Yritysten kustannukset kasvavat nopeasti, mikäli se joutuu varautumaan huonosta turvallisuustilanteesta toteutuneisiin riskeihin. Viranomaisten kanssa tehtävää yhteistyötä on pidetty tärkeänä myös kauppakeskuksen lähivaikutusalueen turvallisuuden kehittämisen kannalta. Kauppakeskuksen vastuun lähialueesta ja aktiivisen viranomaisyhteistyön on koettu helpottavan keskusten laajentamista, joka puolestaan tukee liiketoimintaa myös tulevaisuudessa. (Järvinen & Heinonen 2010, 165, 176-177; Kauppakeskusten turvallisuusjohtaminen 2005, 3; Neljä kertomusta paikallisesta turvallisuussuunnittelusta 2008, 6; Pelottomat puistot - kodikkaat korttelit 2010, 30, 35.)

Palo- ja pelastustoiminnan osalta monitoimitilojen turvallisuutta selvittänyt työryhmä suosittelee viranomaisvalvonnan yhtenäisiä käytäntöjä, pelastussuunnitelman ja siihen liittyvän omavalvonnan kohdistamista koko kiinteistöön ja sen kaikkiin toimijoihin, käytännön pelastautumis- ja turvallisuusharjoitusten järjestämistä sekä valmiuden ylläpitämistä vaativien erityistilanteiden varalta kaikilla organisaatiotasolla, teknisten turvallisuusjärjestelmien kunnossapitoa sekä yhteisen valvomotilan perustamista, josta koko kiinteistön turvallisuustilannetta pystytään tarkkailemaan ja koordinoimaan. (Monitoimitilojen turvallisuuden parantaminen 2011, 19-20.)

6 Empiirinen tutkimus

6.1 Tutkimusaineiston valinta ja aineistonkeruu

Kirjallisuuskatsaus

Opinnäytetyön kirjallisuuskatsaus toteutettiin systemaattisena, joka on tiivistelmä aihepiiriin aiempien tutkimusten olennaisesta sisällöstä. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen vaiheita ovat aiheen rajaus, hyväksymis- ja poissulkemiskriteerien määrittäminen sekä kirjallisuushaku. (Salminen 2011, 9-10.) Ensimmäiseksi asetettiin tutkimuskysymykset, joita olivat:

1. Mitä yhteistyöstä on kirjattu valtakunnallisiin turvallisuuteen liittyviin ohjelmiin ja strategioihin?
2. Miten tuloksellisesti yhteistyötä on käytännössä toteutettu?
3. Miten yhteistyötä voidaan kehittää?
4. Miten pelastusviranomaiset voivat vaikuttaa elinkeinoelämän turvallisuuteen?
5. Miten merkittävä rooli pelastustoiminnan osa-alueella on yritysturvallisuudessa?

Kysymysten asettelun jälkeen valittiin tutkimuksessa käytettävä kirjallisuus. Valinnassa keskityttiin tutkimusongelman kannalta olennaiseen kirjallisuuteen. Katsaukseen sisältyneitä läh-

teitä olivat valtakunnalliset turvallisuuteen liittyvät ohjelmat ja strategiat, kuten yhteiskunnan turvallisuusstrategia, sisäisen turvallisuuden ohjelma ja siihen liittyvä yritysturvallisuusstrategia sekä pelastustoimen strategia. Turvallisuus on huomioitu myös alueellisissa ja paikallisissa turvallisuussuunnitelmissa ja elinkeinostrategioissa, mutta niitä ei käsitellä tarkemmin tässä opinnäytetyössä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 111; Salminen 2011, 10.) Esimerkiksi pääkaupunkiseudun kaupunkien yhteiseen elinkeinostrategiaan on yhdeksi strategiaa tukevaksi painopisteeksi kirjattu turvallisuus (Pääkaupunkiseudun elinkeinostrategia 2005, 2). Helsingin elinkeinostrategiassa on puolestaan todettu, että kaupungin tehtävänä on turvata yritystoiminnalle kilpailukykyinen toimintaympäristö (Yritysmuotoiseksi kumppaniksi: Helsingin elinkeinostrategia 2007, 6).

Kirjallisuudesta valittiin asiasanat, joiden avulla hakutuloksia pyrittiin rajaamaan siten, että kerätty materiaali vastaisi tutkimuskysymyksiä. Asiasanoina olivat elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yritysturvallisuuteen ja onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn liittyvä yhteistyö. Hakutulosten rajaavana kriteerinä käytettiin aikaväliä. Katsauksessa huomioitiin ensisijaisesti viimeisin julkaistu materiaali kyseisestä aiheesta. Hakutuloksia seulottiin metodologisesti, jolloin tavoitteena oli arvioida materiaalin tieteellistä laatua eli valikoida katsaukseen laadukkain mahdollinen materiaali. Viimeisessä vaiheessa tehtiin kirjallisuuskatsaus ja sen perusteella kuvaileva tulosten laadullinen syntetisointi. Synteesissä raportoidaan tämänhetkistä tietoa, osoitetaan tutkimustarve ja selitetään löydöksiä. (Metsämuuronen 2006, 31-32; Salminen 2011, 10, 16.)

Teemahaastattelut

Opinnäytetyön empiiriseen tutkimukseen kuuluvat haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Puolistrukturoitu teemahaastattelu soveltuu hyvin laadullisen aineiston keräämiseen tilanteissa, joissa tutkitaan vähän kartoitettuja asioita ennalta valittujen teemojen avulla. Haastatteluissa elinkeinoelämän edustajilla oli mahdollisuus tuoda esiin mielipiteensä sekä kertoa omista kokemuksistaan liittyen yhteistyöhön pelastusviranomaisten kanssa. (Aaltola & Valli 2007, 25-26; Hirsjärvi & Hurme 1982, 35-36; Hirsjärvi ym. 2004, 194; Metsämuuronen 2006, 115.)

Teemahaastattelujen avulla pyrittiin keräämään sellainen aineisto, josta voidaan tehdä elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyöhön liittyviä johtopäätöksiä elinkeinoelämän näkökulmasta. Haastattelun suunnitteluvaiheessa tehtiin alustavat hypoteesit mahdollisista johtopäätöksistä. Hypoteesit ja haastattelukysymykset perustuivat ensisijaisesti kirjallisuuskatsauksesta saatuihin havaintoihin. Hypoteesien tekemisessä ja kysymysten valinnassa hyödynnettiin myös opinnäytetyön tekijän pelastusviranomaisena toimimisesta saatuja käytännön kokemuksia. Haastattelun teemat valittiin siten, että niistä saadut tulokset vastaisivat mah-

dollisimman hyvin asetettuun tutkimusongelmaan (Aaltola & Valli 2007, 34). Haastattelukysymykset luokiteltiin opinnäytetyön keskeisten teemojen mukaisesti. Kysymykset koskivat elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyötä valtakunnallisissa turvallisuuteen liittyvissä ohjelmissa ja strategioissa, elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten toteutunutta yhteistyötä, pelastusviranomaisten roolia elinkeinoelämän turvallisuudessa sekä pelastustoimintaa yritysturvallisuuden osa-alueena. Haastattelukysymykset ovat esitetty liitteessä 1.

Teemahaastattelujen otoksena eli kohderyhmänä olivat elinkeinoelämän ja etenkin kaupan alan toimijat, joilla on kokemusta yritysturvallisuudesta sekä valtakunnallisesta ja paikallisesta turvallisuuteen liittyvästä yhteistyöstä. Kohderyhmällä oli turvallisuuteen ja yhteistyöhön liittyvä monipuolinen tausta ja osaaminen. Haastateltavat valittiin ei-satunnaisella ositetulla otannalla, joka perustuu tutkijan harkintaan ja tavoitteeseen tutkia tiettyjä, aiheeseen oleellisesti liittyviä henkilöitä. Ei-satunnainen otanta soveltuu hyvin laadullisen aineiston kokoamiseen. (Metsämuuronen 2006, 45.)

Haastattelupyynnöt esitettiin joko sähköpostitse tai puhelimitse yhteensä 13 organisaation edustajalle. Haastatteluihin osallistui seitsemän henkilöä kuudesta eri organisaatiosta. Tiedot julkaistaan opinnäytetyössä haastateltujen henkilöiden luvalla. Haastatellut henkilöt olivat Kauppakeskus Itiksen kiinteistöpäällikkö Tom Bergholm, Finanssialan Keskusliiton turvallisuus ja infra-ryhmän johtaja Risto Karhunen ja vahingontorjuntapäällikkö Seppo Pekurinen, SOK:n riskienhallintapäällikkö Mikko Koskinen, Stockmann Oyj:n turvallisuuspäällikkö Mikko Kosonen, Kesko Oyj:n turvallisuuspäällikkö Petri Käyhkö sekä Helsingin seudun kauppakamarin johtaja Ari Tulensalo. Haastattelukysymykset toimitettiin haastateltaville sähköpostitse ennen haastattelua. Viisi haastattelua toteutettiin yksilöhaastatteluina ja yksi haastattelu parihaastatteluina vuoden 2013 loka- ja marraskuussa. Haastattelujen tulokset raportoidaan luvussa 7 siten, että yksittäisen haastattelun tulokset eivät ole tunnistettavissa. Haastatteluihin viitataan nimillä Organisaatio A, Organisaatio B, Organisaatio C, Organisaatio D, Organisaatio E ja Organisaatio F.

Teemahaastatteluissa ilmeni, että elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyö on ajankohtainen teema, johon liittyvää tutkimusta pidettiin tärkeänä. Varsinkin viime vuosien aikana uudistunut pelastustoimeen liittyvä lainsäädäntö ja sen myötä pelastusviranomaisten muuttuneet toimintatavat ovat lisänneet tarvetta yhteistyöhön liittyvään keskusteluun sekä yhteistyön kehittämiseen liittyvien tarpeiden tunnistamiseen elinkeinoelämän verkostoissa.

6.2 Analysointimenetelmä

Teemahaastatteluista kerätty aineisto oli runsas. Lisäksi haastatteluista saatu aineisto osoitautui riittäväksi, koska siinä saavutettiin saturaatiopiste. Saturaatiossa samat teemat alkavat

toistua haastatteluissa eikä uusia näkökulmia tule enää esille (Hirsjärvi ym. 2004, 171). Haastatteluista tehdyt muistiinpanot litteroitiin valikoidusti. Litteroinnin jälkeen haastatteluai-
neisto analysoitiin teemoittelemalla, jossa aineisto jäsennetään ennalta valittujen teemojen mukaisesti. Valitut neljä teemaa esitettiin haastateltaville jo haastatteluvaiheessa kysymysten yhteydessä. Teemoja olivat elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyö valtakunnallisissa turvallisuuteen liittyvissä ohjelmissa ja strategioissa, elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten toteutunut yhteistyö, pelastusviranomaisten rooli elinkeinoelämän turvallisuudessa sekä pelastustoiminta yritysturvallisuuden osa-alueena.

Litteroitu aineisto analysoitiin kvalitatiivisen sisällönanalyysin avulla. Teemahaastattelun aineiston analysoinnissa aineisto järjestetään ensin sellaiseen muotoon, jonka perusteella tehdyt johtopäätökset voidaan irrottaa yksittäisistä henkilöistä ja tapahtumista. Analyysin jälkeen johtopäätökset siirrettiin yleiselle käsitteelliselle ja teoreettiselle tasolle synteessin avulla. Tulosten analyysin jälkeen tulkittiin tuloksia ja niistä tehtiin omat johtopäätökset, jotka on esitetty luvussa 8. (Hirsjärvi ym. 2004, 213; Metsämuuronen 2006, 126.)

7 Tutkimuksen tulokset

7.1 Elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyön osuus ohjelmissa ja strategioissa

Haastattelujen perusteella elinkeinoelämän edustajat olivat pääasiassa hyvin tietoisia valtakunnallisten turvallisuuteen liittyvien ohjelmien ja strategioiden sisällöstä. Toisaalta haastatteluissa arvioitiin, että yksittäisissä yrityksissä ei välttämättä olla tietoisia edes ohjelmien ja strategioiden olemassaolosta.

”Ohjelmissa ja strategioissa turvallisuutta käsitellään pitkälti rikostorjunnan näkökulmasta. Toisaalta kirjatut asiat ovat perusteltuja niiden suppeasta näkökulmasta huolimatta.” (Organisaatiot B ja E, 2013.)

Haastatteluissa verrattiin ohjelmiin ja strategioihin liittyvää pelastusviranomaisten ja poliisin osuutta yhteistyössä. Viranomaisten toiminnassa on havaittu olevan jonkin verran eroavaisuuksia. Poliisin on koettu ottaneen aktiivisemmän roolin yhteistyön johtamisessa. Haastatteluissa arvioitiin, että toimintatapojen erot johtuvat todennäköisesti viranomaisten erilaisista organisaatorakenteista ja tehtävistä.

”Pelastusviranomaiset ovat edustaneet pitkälti vain omaa toimialaansa, jonka johdosta rooli on jäänyt vähäisemmäksi” (Organisaatio E, 2013).

Ohjelmien ja strategioiden tuottama lisäarvo elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyöhön

Haastattelujen perusteella ohjelmat ja strategiat ovat tuottaneet lisäarvoa elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyöhön pitkälti niiden valmistelun yhteydessä. Strategiatasolla elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyö on pääasiassa koettu vuorovaikutteiseksi. Lisäarvona pidettiin myös sitä, että elinkeinoelämää on varsinkin viime vuosina kuultu turvallisuuteen liittyvien ohjelmien ja strategioiden valmistelun yhteydessä.

”Keskustelut ovat lisänneet molempien osapuolten ymmärrystä toistensa toiminnasta ja turvallisuuteen liittyvistä käsityksistä. Lisäksi keskustelujen avulla on tunnistettu molemmille tärkeitä asioita yhdessä.” (Organisaatiot D ja E, 2013.)

Haastattelujen mukaan ohjelmien ja strategioiden laatiminen periaatepäätöksiin vahvistaa niiden painoarvoa, koska niistä saatavia tuloksia seurataan. Valtakunnallisesti kirjatulla toimenpide-ehdotuksilla koettiin olevan mahdollisuuksia luoda yhtenäisiä toimintamalleja elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten väliseen yhteistyöhön, jossa on havaittu vaihtelevuutta eri pelastustoimen alueilla. Haastatteluissa yhteistyötä käsiteltiin myös public-private partnerships (PPP)-käsitteen kautta.

”Yhteistyön syventämiseksi voisi pohtia jopa yhteisen strategiapohjan luomista” (Organisaatio A, 2013).

Haastattelujen perusteella ohjelmien ja strategioiden kauppakeskuksiin liittyvä osuus on ollut haasteellinen. Omistajilla ei ole todettu olevan näkyvää roolia kauppakeskusten päivittäisen toiminnan turvallisuudessa. Toisaalta kauppakeskusten on koettu olleen odotettua passiivisempia. Haastatteluissa arvioitiin, että kauppakeskusten turvallisuuteen liittyvät toimenpide-ehdotukset, esimerkiksi poistumisharjoitusten järjestämisestä ovat toistaiseksi jääneet pitkälti teoreettisiksi. Haastatteluissa todettiin, että ohjelmien ja strategioiden lisäarvoa ei välttämättä ole täysin tunnistettu yhteistyön koordinaation puuttuessa. Varsinkin kenttätasolla ne voivat jäädä pelkäksi teoriaksi jalkauttamisen sijaan.

”Ohjelmat ja strategiat eivät ole tuottaneet lisäarvoa elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten käytännön yhteistyöhön, koska konkreettiset asiat ovat puuttuneet niistä lähes täysin” (Organisaatiot B, C ja F, 2013).

Tarpeet elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyöhön liittyvien asioiden käsittelylle ohjelmissa ja strategioissa

Haastattelujen perusteella valtakunnallisissa turvallisuuteen liittyvissä ohjelmissa ja strategioissa tulisi käsitellä nykyistä enemmän elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyötä. Lisäksi turvallisuuteen liittyvä yhteistyö tulisi määritellä ohjelmissa ja strategioissa tarkemmin, jotta sitä voitaisiin tuloksellisemmin toteuttaa käytännön toimenpiteillä.

”Pelastustoimeen liittyvien asioiden osuus on tärkeä jo pelkästään sen vuoksi, että pelastusviranomaisilla on painava sana” (Organisaatio A, 2013).

Haastatteluissa todettiin, että ohjelmissa ja strategioissa käsiteltävien teemojen valinnassa tulisi huomioida elinkeinoelämän toiveet ja tarpeet nykyistä laajemmin. Haastatteluissa tuotiin esille näkökulmia ja teemoja, joita tulisi huomioida tulevissa ohjelmissa ja strategioissa. Teemoissa korostuivat pelastusviranomaisten toimintamallien yhtenäistäminen valtakunnallisesti, yritysten toimintatapojen kehittäminen onnettomuustilanteissa sekä elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten välinen tiedonvaihto. Käsiteltäviksi teemoiksi ehdotettiin myös onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn, riskienhallintaan, pelastussuunnitteluun, jatkuvuudenhallintaan ja valmiussuunnitteluun, kriisiviestintään ja poikkeustilanteiden johtamiseen, erheellisiin paloilmoituksiin ja vaarallisiin kemikaaleihin liittyvät asiat sekä yhteiset toimintaharjoitukset ja henkilöstön kouluttaminen, jossa myös työturvallisuudella on keskeinen rooli.

”Pienten ja keskisuurten yritysten turvallisuuden käsitteleminen on tarpeellisempaa kuin isojen yritysten, joilla on enemmän resursseja yritysturvallisuuden toteuttamiseen” (Organisaatiot D ja F, 2013).

7.2 Pelastusviranomaisten rooli elinkeinoelämän turvallisuudessa

Haastattelujen perusteella pelastusviranomaisilla on merkittävä rooli elinkeinoelämän turvallisuudessa. Roolin nykyistä laajempi hyödyntäminen edellyttäisi sen parempaa tunnistamista, mitä pelastusviranomaisten perustehtäviin kuuluu ja miten ne tukevat yrityksiä turvallisuuden ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Lisäksi haastatteluissa ehdotettiin, että pelastusviranomaiset vahvistaisivat itsetuntoaan tunnistamalla nykyistä paremmin osaamiseensa liittyvät vahvuudet. Haastatteluissa tuotiin esille viranomaisten toimintaan liittyvät televisio-ohjelmat ja -sarjat, joilla on koettu olevan viranomaisten imagoa parantava vaikutus. Ohjelmien avulla on opittu tuntemaan viranomaisten työtä paremmin. Niistä on myös saatu ideoita yritysten turvallisuuden kehittämiseen.

”Pelastusviranomaiset voisivat kiinnittää enemmän huomioita oman imagonsa kehittämiseen ja brändinsä muokkaamiseen” (Organisaatiot C ja E, 2013).

Haastattelujen mukaan yksi keskeisimmistä pelastusviranomaisten rooleista elinkeinoelämän turvallisuudessa liittyy riskienhallintaan. Pelastusviranomaiset voivat osallistua elinkeinoelämän riskienhallintaan esimerkiksi arvioimalla valvonnan yhteydessä riskejä yhdessä yritysten kanssa sekä pohtimalla vaihtoehtoisia keinoja niiden hallitsemiseksi. Riskienhallintakeinojen eri vaihtoehtojen arvioimisessa viranomaiset voivat hyödyntää myös muilta asiakkailtaan saatuja kokemuksia, esimerkiksi miten muut saman toimialan yritykset ovat riskienhallinnan toteuttaneet.

”Pelastusviranomaiset voisivat tukea yrityksiä turvallisuuden omavalvonnan suunnittelussa ja toteuttamisessa” (Organisaatiot A, B, C, D, E ja F, 2013).

Haastatteluissa todettiin, että pelastusviranomaisten tulisi huomioida paremmin turvallisuuden ja riskienhallinnan kehittyminen. Riskien lisääntyessä myös riskienhallintakeinot ovat parantuneet. Toisaalta viranomaisten tulisi huomioida, että aiemmin pelastusviranomaisten toimesta hyväksytyt ja toimivat riskienhallintakeinot eivät voi perustelematta muuttua yhtäkkiä riittämättömiksi eivätkä pelastusviranomaiset voi ylimitoittaa vaatimuksiaan riskien hallitsemiseksi. Toisaalta haastatteluissa pohdittiin tilanteita, joissa yritysten tulisi saada ottaa riski tiedostaen samalla siihen liittyvän vastuun.

”Turvallisuudesta ei tule tinkiä, mutta sen ylläpitäminen tulee mahdollistaa käytännönläheisillä ja perustelluilla keinoilla” (Organisaatio B, D ja F, 2013).

Pelastusviranomaisten riskienhallintakeinojen riittävyden arviointiin toivottiin enemmän osaamista. Viranomaisten esittämät vaatimukset liittyvät pitkälti teknisiin järjestelmiin, vaikka elinkeinoelämän näkökulmasta turvallisuus toteutetaan ensisijaisesti ihmisten toimesta. Viranomaisten toiminnan koetaan keskittyvän liikaa rakenteelliseen paloturvallisuuteen ja teknisiin turvallisuusjärjestelmiin.

”Pelastusviranomaisten toiminnan tavoitteena tulisi ennemmin olla yritysten turvallisuuskulttuurin parantaminen” (Organisaatio D, 2013).

Onnettomuusriskien vakavuuden perusteella pelastusviranomaisten osaamista tulisi hyödyntää nykyistä enemmän varsinkin uudentyyppisten riskien, kuten poikkeuksellisten luonnonilmiöiden arvioimisessa ja toimintaympäristön muutosten seuraamisessa. Haastatteluissa tuotiin esille myös kauppakeskuksiin liittyviä riskejä, joita ei ole saatu täysin hallittua, esimerkiksi turvallisuustekniikan kunnossapidon laiminlyönnit.

”Riskit voidaan joskus tunnistaa yrityksissä vasta siinä vaiheessa, kun ne toteutuvat”
(Organisaatio A, 2013).

Haastatteluissa ehdotettiin, että riskienhallinnassa hyödynnettäisiin nykyistä enemmän tapahtuneisiin onnettomuuksiin ja toteutuneisiin riskeihin liittyviä pelastustoimen tietojärjestelmien tietoja. Haastatteluissa painotettiin tietojen huolellisen kirjaamisen tärkeyttä, jotta niitä voitaisiin mahdollisimman tehokkaasti hyödyntää. Jotta onnettomuuksia voidaan estää, tulee niiden syistä ja seurauksista tietää enemmän. Tunnistamattomia onnettomuusriskejä ei voida hallita.

”Pelastusviranomaiset voisivat aktiivisemmin välittää tietoa tapahtuneista onnettomuuksista ja läheltä piti-tilanteista. Tiedot toisivat käytännönläheisyyttä turvallisuuden toteuttamiseen yrityksissä.” (Organisaatiot A, C, D ja F, 2013.)

Tapauksien onnettomuuksien osalta haastatteluissa tuotiin esille, että pelastusviranomaisten suorittaman palontutinnan ja siihen liittyvän yhteistyön on koettu kehittyneen viime vuosien aikana. Palontutinnasta saadut tulokset ovat osaltaan tuoneet lisäarvoa sekä elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyölle että yritysten turvallisuuden parantamiseen ja riskienhallintaan. Toisaalta viranomaisten toiminnan julkisuuteen ja yksityisyydensuojaan liittyvien lakien on koettu rajoittavan jopa tarpeellisen tiedon välittämistä sitä tarvitseville tahoille.

”Onnettomuuksien tutkinta edellyttää yhteistyötä, joka puolestaan edellyttää, että oleellinen tieto on kaikkien sitä tarvitsevien saatavilla. Tiedonvaihdon tulisi olla molemminpuolista.” (Organisaatiot A ja F, 2013.)

Elinkeinoelämän turvallisuuteen liittyvät pelastusviranomaisten tehtävät

Haastattelujen perusteella elinkeinoelämä on hyvin tietoinen pelastusviranomaisten perustehtävistä, kuten onnettomuuksien ennaltaehkäisystä, turvallisuusviestinnästä sekä pelastustoiminnasta onnettomuus- ja vaaratilanteissa. Elinkeinoelämän edustajat olivat myös tietoisia siitä, että pelastusviranomaisten onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn liittyvät toimenpiteet kohdistetaan nykyisin ensisijaisesti suuririskisiksi arvioituihin kohteisiin. Työn kohdentamista riskiperusteisesti pidettiin perusteltuna esimerkiksi pelastusviranomaisten rajallisten resurssien vuoksi. Haastatteluissa arvioitiin, että pelastusviranomaisten työn kohdentamisessa tulevat korostumaan yhteiskunnan turvallisuuden kannalta olennaiset kohteet. Haastatteluissa arvioitiin, että heikko taloustilanne on osaltaan parantanut myös elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyötä. Taloudellisten resurssien vähentyessä toiminnan tuloksellisuutta on haettu yhteistyön kautta.

”Pelastusviranomaisten osallistuminen esimerkiksi yritysten turvallisuuteen liittyviin harjoituksiin on osoittanut, että viranomaiset pitävät yritysten turvallisuutta tärkeänä ja sitä halutaan tukea myös yhteisten harjoitusten kautta” (Organisaatiot C, D ja E, 2013).

Toisaalta haastatteluissa pohdittiin pelastustoimen asettamia painopisteitä omalle toiminnalleen. Elinkeinoelämän näkökulmasta operatiivinen pelastustoiminta muodostaa keskeisimmän osan pelastustoimen työtehtävistä, vaikka yritysten turvallisuutta saataisiin parannettua panostamalla onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn ja omatoimisen varautumisen ohjaamiseen nykyistä enemmän.

”Pelastustoimen oma panostaminen onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn lisäisi yhteistyötä myös yritysten kanssa” (Organisaatio A, 2013).

Pelastuslakiin kirjattu pelastusviranomaisten velvollisuus tehdä alueellista ja paikallista yhteistyötä onnettomuuksien ennaltaehkäisemiseksi ja turvallisuuden ylläpitämiseksi oli melko tuntematon elinkeinoelämälle. Haastatteluissa arvioitiin, että yhteistyötä ei välttämättä ole toteutettu niin, että se olisi mielletty pelastustoimen perustehtävistä, kuten palotarkastuksista poikkeavaksi yhteistyöksi. Yhteistyön käytännön toteuttaminen todettiin liittyvän pitkälti juuri perustehtävien suorittamiseen.

”Pelastusviranomaisten yhteistyövelvollisuus on tuntematon, siitä ei ole käytännön havaintoa” (Organisaatiot C, D, E ja F, 2013).

Lisäksi haastatteluissa tuotiin esille, että pelastusviranomaisia on jopa pidetty yhtenä yritysten turvallisuudesta vastaavana tahona. Esimerkiksi yritykset ovat voineet jättää turvallisuuden huomioimatta olettamalla, että tarvittaessa viranomaiset vastaavat niiden turvallisuudesta. Nykyään yritysten panostaminen omatoimisuuteen ja vastuullisuuteen on arvioitu korostuneen esimerkiksi pelastussuunnittelun kautta, jota on ohjattu muun muassa lainsäädännön avulla.

”Varsinkin aiemmin on oletettu, että viranomaiset hoitavat turvallisuuden” (Organisaatio A, 2013).

Pelastusviranomaisten onnistuminen tehtävissään elinkeinoelämän näkökulmasta

Haastattelujen perusteella elinkeinoelämän kokemukset pelastusviranomaisten kanssa tehdystä yhteistyöstä ovat pääasiassa olleet hyviä ja yhteistyö on koettu pääosin sujuvaksi. Haastattelujen mukaan pelastusviranomaiset ovat kokonaisuudessaan onnistuneet tehtävissään. Yh-

teistyön on koettu onnistuneen varsinkin silloin, kun elinkeinoelämä ja pelastusviranomaiset ovat löytäneet yhteisiä intressejä yritysten turvallisuuden parantamiseen. Haastatteluissa viitattiin kansallisiin tutkimuksiin, joissa pelastustoimi on arvioitu luotettavimmaksi turvallisuusviranomaiseksi (Poliisibarometri 2012, 19-20). Harvemmin pelastusviranomaisia oli kuitenkin mielletty yhteistyökumppaneiksi.

”Pelastusviranomaisia pidetään arvostettuna turvallisuustoimijana, joiden kannatoilla on vahva painoarvo. Pelastusviranomaisiin suhtaudutaan myös suurella kunnioituksella ja luottamuksella. Tällaisen osapuolen kanssa halutaan ehdottomasti tehdä yhteistyötä.” (Organisaatiot A, B, C, D, E ja F, 2013.)

Haastattelujen mukaan pelastusviranomaiset ovat viime vuosien aikana alkaneet sisäistää paremmin oman roolinsa elinkeinoelämän turvallisuuden ja toiminnan jatkuvuuden tukemisessa. Lainsäädäntöön kirjattuja asioita ei pidetä pelkästään itseisarvona, vaan pelastusviranomaiset ovat ymmärtäneet niiden tarkoituksen ja toteuttamismahdollisuudet entistä paremmin myös asiakkaiden näkökulmasta.

”Paloturvallisuus mahdollistaa omalta osaltaan yritysten toiminnan, joka puolestaan vaikuttaa kuntien elinkeinotoiminnan menestymiseen” (Organisaatio D, 2013).

Elinkeinoelämän kokemusten perusteella strategia- ja paikallisen tason yhteistyössä on havaittavissa selkeä ero. Haastatteluissa tuli esille, että elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisen yhteistyö on ollut varsinkin strategiatasolla useimmiten kiitettävää. Valtakunnallisen tason yhteistyöstä oli saatu myös negatiivisia kokemuksia. Haastatteluissa tuli esille etenkin palveliin nesteisiin liittyvän yhteistyön haasteet. Vaarallisiin kemikaaleihin liittyvä lainsäädäntö on muun pelastustoimeen liittyvän lainsäädännön ohella uusiutunut viime vuosina.

”Strategiatason yhteistyössä saavutetaan helpommin yhteinen näkemys turvallisuuteen liittyvistä asioista kuin paikallisella tasolla” (Organisaatio E, 2013).

Paikallisella tasolla tehdyssä yhteistyössä koettiin kehittämisen tarvetta enemmän kuin valtakunnallisella tasolla. Kokemuksissa on korostunut yksittäisen pelastusviranomaisen kyvyt toimia asiakaspalvelu- ja asiantuntijatehtävissä. Hyvissä kokemuksissa korostuivat pelastusviranomaisen toiminnan kehittyminen keskustelelevammaksi ja turvallisuuteen liittyvien näkökulmien laajentuminen.

”Varsinkin viime vuosien aikana pelastusviranomaisten toiminnasta on saatu joko erittäin hyviä tai erittäin huonoja yksittäisiä kokemuksia” (Organisaatiot B ja D, 2013).

Huonojen kokemusten osalta haastatteluissa tuli esille yksittäisten pelastusviranomaisten jyrkät ja perustelemattomat näkemykset, jotka ovat vaikeuttaneet yhteistyötä. Pelastusviranomaisten esittämät vaatimukset on välillä koettu kohtuuttomiksi, koska niillä on ollut negatiivisia vaikutuksia liiketoimintaan riskin suuruuteen nähden. Kohtuuttomiksi koettujen vaatimusten toteuttaminen on vienyt voimavaroja yritysten muusta turvallisuustyöstä. Kokemusten mukaan pelastusviranomaiset ovat joskus soveltaneet lainsäädäntöä tiukimman tulkinnan mukaan. Joissakin tilanteissa pelastusviranomaisten on koettu ottavan jyrkästi kantaa myös sellaisiin asioihin, jotka eivät ensisijaisesti kuulu pelastustoimen sektorille. Lisäksi elinkeinoelämän kokemusten mukaan pelastusviranomaiset eivät aina ole arvostaneet yritysten omien toimenpiteiden vaikutusta turvallisuuteen. Kokemuksissa korostuivat tilanteet, joissa esimerkiksi yritysten riskienhallintakeinot ovat olleet viranomaisille tuntemattomia.

”Yksittäisellä palotarkastajalla voi olla ihan oma kuvionsa ja jyrkkyys aiheuttaa hämmennystä asiakkaisissa” (Organisaatiot B, C, D ja E, 2013).

Pelastusviranomaisten asenteisiin on myös koettu vaikuttaneen yksittäisen yrityksen epäonnistuminen riskien toteutuessa, minkä perusteella vaatimuksia on tiukennettu kaikkien muidenkin yritysten osalta. Vaatimusten yhteydessä pelastusviranomaisten tulisi esittää vahvat perustelut, miten kyseinen vaatimus lisää yrityksen turvallisuutta ja toiminnan jatkuvuutta sekä miten yritys itse hyötyy vaatimuksen noudattamisesta. Pelastusviranomaisten taitamattomuus perustella omaa toimialaansa koskevia asioita vähentää elinkeinoelämän sitoutumista yhteistyöhön. Turvallisuutta pidetään silti erittäin tärkeänä yhteistyöhön liittyvistä haasteista huolimatta.

”Viranomaisten vaatimusten liittyminen turvallisuuden parantamiseen on jäänyt välillä epäselväksi” (Organisaatiot B, C, D ja E, 2013).

Toimintatapojen yhtenäistämiseksi haastatteluissa ehdotettiin esimerkiksi kaupan alan turvallisuuteen liittyvien tarkastuslistojen laatimista yhdessä pelastusviranomaisten kanssa. Pelastuslaitosten laatimat turvallisuusarviointimenetelmät on koettu raskaina. Arvioinnin tulisi olla helposti, nopeasti ja yhdenmukaisesti toistettavissa.

”Turvallisuuden arviointi tulisi kohdistua perusasioihin monimutkaisten järjestelmien sijaan” (Organisaatio B, 2013).

Yhteistyöstä saadut yksittäiset huonot kokemukset ovat tuoneet epävarmuutta yhteistyöhön. Elinkeinoelämän näkökulmasta on jopa pohdittu, tuottaako keskustelu ja yhteistyö pelastusviranomaisten kanssa enemmän haittaa kuin hyötyä. Joskus keskustelun avaaminen on elinkeinoelämän näkökulmasta koettu jopa virheeksi, koska yhteistyö ei ole johtanut elinkeinoelä-

män näkökulmasta toivottuihin tuloksiin. Yhteistyön avulla on saatu tunnistettua haasteet, mutta niiden ratkaisuun ei ole löydetty yhteisiä keinoja. Haastatteluissa toivottiin, että ristiriitoja tulisi välttää, koska ne voivat lisätä viranomaisten ja yritysten vastakkainasettelua. Yksittäisistä huonoista kokemuksista huolimatta elinkeinoelämä kannattaa vuoropuhelun käymistä pelastustoimen kanssa.

”Keskenkäisyydet ja ratkaisemattomat asiat vähentävät motivaatiota aloittaa yhteistyötä uusista teemoista” (Organisaatiot B, D ja F, 2013).

Onnistumisia oli tunnistettu eniten pelastusviranomaisten perustehtävien suorittamisessa, kuten pelastustoimen johtavissa tehtävissä toimivien henkilöiden sekä operatiivista pelastustoimintaa tekevien työssä.

”Operatiivinen toiminta on hyvin toimivaa, erinomaista, asiallista, erittäin ammattitaitoista ja hyvää asiakaspalvelua, jossa osataan kommunikoida” (Organisaatiot B, C, D, E ja F, 2013).

Onnettomuuksien ennaltaehkäisyn osalta pelastusviranomaisten työssä oli havaittu sekä onnistumisia että epäonnistumisia. Kokemusten mukaan yksittäiset hyvät kokemukset ovat viime vuosina lisääntyneet. Onnistumista oli havaittu etenkin turvallisuusviestinnän lisääntymisenä valvontatoiminnassa. Elinkeinoelämän näkökulmasta yritysten toimintaa on alettu ohjaamaan enemmän turvallisuusjohtamiseen ja -kulttuuriin.

”Palotarkastuspöytäkirjojen sisältö on parantunut viime vuosina. Määräysten lisäksi pöytäkirjoihin on alettu kirjaamaan turvallisuusviestinnällisiä asioita.” (Organisaatio D, 2013.)

Valvontatoiminnassa havaitut epäonnistumiset liittyivät pitkälti pelastusviranomaisten toiminnan epäjohtonmukaisuuteen sekä puutteellisiin asiakaspalvelutaitoihin ja vähäiseen vuoropuheluun. Haastatteluissa ilmeni, että pelastusviranomaisten valvontaan liittyvissä toimintatavoissa ja tulkinnoissa on eroavaisuuksia sekä valtakunnallisesti että alueellisesti yksittäisen pelastuslaitoksen alueella. Eroavaisuudet on helposti havaittavissa valtakunnallisten elinkeinoelämän toimijoiden näkökulmasta. Haastatteluissa pohdittiin yhteistyön mahdollisuuksia ja sen onnistumisen edellytyksiä, mikäli elinkeinoelämä kokee pelastusviranomaisten toiminnan epäjohtonmukaisena.

”Pelastustoimesta puuttuva yhdenmukaisuus on vaikeuttanut yrityksiä luomasta kestäviä omatoimisen varautumisen toimintamalleja” (Organisaatiot B, C ja D, 2013).

”Kyse lienee silti enemmän tulkintaeroista kuin pelastusviranomaisten osaamiseen liittyvistä puutteista. Joissakin yhteistyöhön liittyvissä ristiriitatilanteissa on nimenomaan ollut kyse pelastuslaitosten välisistä erilaisista tulkinnoista.” (Organisaatiot B ja F, 2013.)

Haastatteluissa toivottiin onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn liittyvän yhteistyön kehittämistä. Varsinkin onnettomuuksien ennaltaehkäisytyössä toimivien henkilöiden osalta toivottiin osaamisen kehittämistä niin, että työn suorittamiseksi olisi riittävä ammattitaito sekä pelastustoimeen liittyvien asioiden että asiakaspalvelutaitojen osalta. Lisäksi haastatteluissa esitettiin, että tulkintaerojen yhteydessä asiaa tulisi voida käsitellä uudelleen siten, että pelastuslaitos arvioisi esimerkiksi määräyksiinsä tai päätökseensä liittyvät perustelut ja tarvittaessa niitä muutettaisiin.

”Yksittäisen pelastusviranomaisen asema ja valta saattaa olla niin vahva, että siihen ei pelastuslaitoksilla ole valmiutta puuttua edes työnjohdollisesti” (Organisaatio B, 2013).

Haastatteluissa pohdittiin virkavastuun merkitystä pelastusviranomaisten perusteettomiksi ja välillä äärimmäisiksi koetuissa näkemyksissä. Elinkeinoelämän mukaan yhtenä selittävänä tekijänä pelastusviranomaisten tiukkoihin tulkintoihin voi olla viranomaisten haastavaksi kokeama virkavastuu, jonka seurauksena riskienhallintavaatimuksia jopa liioitellaan. Haastattelujen perusteella pelastusviranomaisten roolia olisi tarvetta muuttaa keskustelevämmäksi, jolloin siinä korostuisi myös asiakaspalvelu ja muiden näkökulmien huomioiminen. Tarvittaessa keskustelua tulisi voida käydä useamman pelastusviranomaisen kanssa, esimerkiksi palotarkastajan ja hänen esimiehensä kanssa.

”Varsinkin haasteellisissa asioissa pelastuslaitosten tulisi aktiivisemmin tukea työntekijöitään ja ratkaisuja tulisi silloin hakea yhdessä” (Organisaatiot B ja D, 2013).

Toisaalta haastatteluissa todettiin, että varsinkin haasteellisissa tilanteissa pelastusviranomaisten määräysvaltaa pidettiin tehokkaana keinona puuttua yritysten riskeihin. Haastatteluissa toivottiin hallinnollisten keinojen nykyistä rohkeampaa käyttöä tilanteissa, joissa ne ovat perusteltuja. Virkavastuun yhteydessä haastatteluissa pohdittiin myös pelastusviranomaisten tekemien sivutoimien merkitystä. Varsinkin valvontatehtävissä toimivien viranomaisten pelastusalaan liittyvät sivutoimet on joiltakin osin koettu vaarantavan luottamusta tasapuolisuuteen ja olevan siten ristiriitaista hyvän hallinnon periaatteiden kanssa. Pelastusviranomaisten toiminnassa on havaittu epäjohdonmukaisuutta riippuen siitä, toimiiko henkilö valvontaviranomaisena vai tuottoa tavoittelevana pelastusalaan liittyvän sivutoimen harjoittajana.

”Pelastusviranomaisten roolin ja siihen liittyvän virkavastuun tarkempi määrittely olisi paikallaan. Selkeä rooli hyödyttäisi kaikkia osapuolia.” (Organisaatiot B, C ja D, 2013.)

Pelastusviranomaisten työhön liitetään yleensä lainsäädännön tiukat vaatimukset, minkä koetaan jo sellaisenaan heikentävän yhteistyön toteuttamista. Lainsäädännön koetaan myös osaltaan rajoittavan yhteistyön mahdollisuuksia. Haastattelujen mukaan pelastusviranomaisten työn perustuminen liian voimakkaasti lainsäädäntöön vähentää mahdollisuutta vuorovaikutukseen ja parhaimpien ratkaisujen löytämiseen. Haastatteluissa esitettiin, että pelastusviranomaisten tulisi kehittää työtään enemmän käytännön tasolle. Haastatteluissa toivottiin pelastusviranomaisilta nykyistä rennompaa, joustavampaa, konsultoivampaa ja empaattisempaa otetta yhteistyöhön.

”Vaikka taustalla onkin lainsäädäntö, tulisi se liittää konkreettisemmin elinkeinoelämän päivittäiseen toimintaan” (Organisaatiot B, C, D, E ja F, 2013).

Pelastusviranomaisten kanssa tehdyn yhteistyön tuottama lisäarvo elinkeinoelämälle

Haastattelujen perusteella yhteistyö pelastusviranomaisten kanssa on tuottanut lisäarvoa elinkeinoelämälle. Jopa kaiken yhteistyön tarkoituksena koettiin nimenomaan olevan lisäarvon tuottaminen. Yhteistyön avulla elinkeinoelämä on saanut yksityiskohtaisemman käsityksen pelastusviranomaisten toiminnan tavoitteista ja sisällöstä liittyen turvallisuuden parantamiseen, onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn ja vähentämiseen sekä onnettomuustilanteiden pelastustoimintaan. Lisäksi yhteistyön on koettu lisänneen elinkeinoelämän omia valmiuksia kohdata onnettomuus- tai vaaratilanteita. Haastatteluissa toivottiin näiden valmiuksien vahvistamista nykyistä enemmän. Yritysten riskien tunnistamisen ja niiden hallinnan kehittymistä pidettiin myös yhteistyön tuottamana lisäarvona.

”Yhteistyö on lisännyt elinkeinoelämän näkemyksiä pelastusviranomaisista positiivisemmaksi” (Organisaatio E, 2013).

Haastattelujen perusteella elinkeinoelämä pitää turvallisuutta ja pelastusviranomaisten kanssa tehtävää yhteistyötä erittäin tärkeänä. Yhteistyön syventämistä pidettiin myös tärkeänä. Elinkeinoelämän tavoitteena on liiketoiminta, jossa riskit hallitaan niin, että ne eivät toteudu. Henkilöstön ja asiakkaiden turvallisuuteen sekä toiminnan jatkuvuuteen ollaan valmiita panostamaan. Toisaalta elinkeinoelämä haluaa osoittaa myös viranomaisille olevansa uskottava ja vastuullinen toimija.

”Elinkeinoelämän vahvana intressinä on toimia lainsäädännön mukaisesti. Lainsäädäntö määrittelee edellytykset yritysten turvalliselle toiminnalle.” (Organisaatiot B, C, E ja F, 2013.)

Haastatteluissa korostettiin, että elinkeinoelämä on kiinnostunut tekemään yhteistyötä pelastusviranomaisten kanssa. Yhteistyötä toivottaisiin teemoista, jotka ovat ajankohtaisia joko elinkeinoelämän omien tarpeiden perusteella tai pelastustoimen taholta esimerkiksi lainsäädännön uudistumisen johdosta. Varsinkin haasteellisten asioiden käsittelyyn toivottiin enemmän vuorovaikutusta ja jämäkkää päätöksentekoa yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Yhteistyön toivottiin keskittyvän konkreettisiin perusasioihin. Haasteellisten asioiden osalta haastatteluissa pohdittiin lainsäädännön onnistumista. Kokemusten perusteella lainsäädännön yksityiskohdat voivat olla pelastusviranomaisille selkeitä.

”Lainsäädäntöä ei aina pidetä yksiselitteisenä, joten siihen haetaan tulkinnanvaraisuutta perusteltujen ja liiketoiminnan huomioivien toimenpiteiden toteuttamiseksi” (Organisaatiot B, D ja F, 2013).

Yhteistyötä ehdotettiin esimerkiksi yksittäisten kauppakeskusten osalta, joissa voisi järjestää yhteisiä kokouksia ja koulutuksia. Yhteistyön sisällössä korostuivat käytännön asiat, esimerkiksi toimintamallit erilaisissa onnettomuustilanteissa sekä onnettomuustilanteiden arviointi, jolloin niistä voitaisiin myös oppia. Yhdessä tehdyn arvion perusteella hyviä toimintamalleja saataisiin vahvistettua ja huonoja kehitettyä paremmaksi. Lisäksi arvioinnin avulla voitaisiin koota yhteenvetoa hyvistä ja huonoista käytännöistä sekä välittää niistä tietoa muille toiminnan kehittämiseksi.

”Yhteistyön kehittämisessä voisi hyödyntää toteutuneita caseja, käytännön esimerkkejä” (Organisaatiot A, C, E ja F, 2013).

Lisäarvoa tuottavassa yhteistyössä korostettiin myös elinkeinoelämän osuutta. Yritysten tulee esimerkiksi huomioida pelastusviranomaisilta saatu palaute mahdollisista turvallisuuspuutteista ja reagoitava niihin. Yhtenä esimerkkinä mainittiin erheelliset paloilmoitukset, joiden arviointiin olevan yksi keskeisimmistä kauppakeskusten turvallisuuspuutteisiin liittyvistä asioista. Kauppakeskusten on varmistettava, että pelastustoimen laitteet toimivat asianmukaisesti.

”Tuottava yhteistyö edellyttää molempien osapuolten aktiivisuutta ja sitoutumista turvallisuuteen” (Organisaatiot A, C ja F, 2013).

Pelastusviranomaisten vaikutusmahdollisuudet elinkeinoelämän turvallisuuteen

Haastatteluista saatujen tulosten mukaan pelastusviranomaiset voivat vaikuttaa elinkeinoelämän turvallisuuteen. Vaikuttavuutta voidaan saavuttaa pelkästään perustehtävien kautta. Palotarkastukset koettiin hyödyllisiksi, koska niissä on mahdollisuus käydä vuoropuhelua pelastusviranomaisten kanssa. Tosin tällä hetkellä tarkastukset koetaan pitkälti teknisenä suorittamisena, jolloin vuoropuhelu päättyy jälkivalvontaan. Tarkastusten välillä ei juurikaan ole todettu yhteistyötä.

”Palotarkastuksia voisi olla jopa nykyistä enemmän, mikäli niiden sisältö olisi konsulttivampi ja niissä korostuisi pelastusviranomaisten sekä yritysten yhteiset tavoitteet turvallisuuden kehittämisessä” (Organisaatiot B, C, D ja F, 2013).

Toisaalta haastatteluissa myös todettiin, että elinkeinoelämän näkökulmasta pelastustoimen tuottamat onnettomuuksien ennaltaehkäisyn ja operatiivisen pelastustoiminnan palvelut ovat liian itsenäisiä. Esimerkiksi valvonnan yhteydessä käsitellyt tiedot eivät aina ole olleet pelastustoimintaa suorittavien henkilöiden tiedossa. Varsinkin vaarallisiin kemikaaleihin liittyvillä asioilla todettiin olevan merkitystä onnettomuustilanteissa.

”Pelastuslaitosten sisäisen tiedonkulun kehittäminen lisäisi onnettomuuksien ennaltaehkäisyn vaikuttavuutta” (Organisaatiot B ja D, 2013).

Vaikuttavuuden lisäämiseksi haastatteluissa ehdotettiin myös sitä, että pelastusviranomaiset kehittäisivät toimintaansa benchmarkingin avulla. Haastatteluissa ehdotettiin, että muiden viranomaisten toimivia yhteistyömuotoja voisi hyödyntää myös pelastustoimessa. Kansainvälistä vertailua ehdotettiin esimerkiksi riskienhallinnassa. Pelastusviranomaisten osaamistason parantumisella arvioitiin olevan hyvät mahdollisuudet vaikuttaa elinkeinoelämän turvallisuuden kehittämiseen.

”Vertailussa tulee kuitenkin huomioida suomalaisen toimintaympäristön piirteet ja suhteuttaa toimintaa sen perusteella” (Organisaatio E, 2013).

Nykyistä suurempi vaikuttavuus edellyttäisi pelastusviranomaisilta enemmän aktiivisuutta ja oma-aloitteisuutta esimerkiksi tarjoamalla elinkeinoelämälle turvallisuuteen liittyvää osaamistaan. Haastatteluissa ehdotettiin, että pelastusviranomaisten turvallisuuteen liittyvän näkökulman tulisi olla nykyistä laajempi eikä se saisi rajoittua pelkästään paloturvallisuuteen. Pelastusviranomaisten toivottiin myös huomioivan elinkeinoelämän toimintaympäristön erityispiirteet ja sen mahdolliset muutokset.

”Pelastusviranomaisilla voisi olla isokin mahdollisuus vaikuttaa yritysten turvallisuuden kehittämiseen, mikäli keskityttäisiin pelkkien lainsäädännön vaatimusten sijaan enemmän perusasioihin käytännön näkökulmasta” (Organisaatiot B, E ja F, 2013).

Haastattelujen mukaan pelastusviranomaisten vaikutusmahdollisuuksien todettiin paranevan myös siten, että pelastusviranomaiset toimisivat aktiivisemmin elinkeinoelämän verkostoissa ja niiden kautta vaikuttaisi yksittäisissä yrityksissä. Pelastusviranomaisten toivottiin tuovan esille omaan toimialaansa liittyviä teemoja. Pelastusviranomaisten puheenvuoroilta toivottiin jotakin muuta sisältöä kuin lainsäädännön vaatimusten luettelemista. Haastatteluissa korostettiin erilaisten verkostojen ja foorumeiden merkitystä varsinkin asioiden jalkauttamisessa sekä tiedonvaihdon parantamisessa. Haastatteluissa ehdotettiin, että olemassa olevat verkostot tunnistettaisiin ja sen jälkeen arvioitaisiin tarpeet niiden kokoonpanon ja sisällön kehittämisestä.

”Pelastusviranomaisten aktiivisella osallistumisella olisi mahdollista saada yritykset ymmärtämään paremmin turvallisuuden merkityksen omassa toiminnassaan” (Organisaatiot A, B, C, D, E ja F, 2013).

Haastattelujen mukaan yhtenä yhteistyön haasteena pidettiin sitä, että pelastustoimella ei ole yhtä selkeää valtakunnallista edustajaa. Esimerkiksi valtakunnallisessa strategiatason yhteistyössä alueellisten pelastuslaitosten on koettu olevan taustalla. Sen sijaan alaa on edustanut sisäministeriö. Haastatteluissa ministeriön pelastusosastolle ehdotettiin isompaa ja aktiivisempaa roolia, joka ohjaisi pelastusalan toimintaa valtakunnallisesti. Haastatteluissa pohdittiin pelastuslaitosten kumppanuusverkoston roolia, joka oli melko tuntematon elinkeinoelämälle. Pelastustoimen valtakunnallisina edustajina pidettiin alan suurimpia järjestöjä, kuten Suomen Pelastusalan Keskusjärjestöä sekä Suomen Palopäällystöliittoa.

”Kuka edustaa pelastusalaa? Yhteistyötä tekevien tahojen pirstaloituneisuus rajoittaa yhteistyön tehokkuutta.” (Organisaatiot B, D, E ja F, 2013.)

Elinkeinoelämän mukaan aluepelastuslaitokset edustavat nykyään liikaa omia intressejään pelastustoimen yhtenäisyyden sijaan. Yhteistyötä tulisi koordinoida paremmin. Sen avulla väljettäisiin myös toiminnan päällekkäisyyttä. Koordinoinnin puuttuessa tärkeitä teemoja voi jäädä myös huomioimatta. Haastatteluissa korostui tarve yhteistyön vahvemmalle valtakunnalliselle ohjaukselle.

”Molemmille osapuolille tärkeiden teemojen tunnistaminen edellyttäisi jonkinlaista yhteistyön koordinoitua” (Organisaatiot B, D ja F, 2013).

Haastatteluissa todettiin, että yhteistyön kehittämiseksi pelastustoimesta tulisi löytää sellaiset henkilöt toteuttamaan yhteistyötä, joilla on paras asiantuntemus käsiteltävistä asioista. Myös elinkeinoelämän osalta yhteistyöhön tulisi osallistua parhaimmat osaajat. Lisäksi viranomaisella tulisi olla asiakaspalvelutaitoja niin, että vuorovaikutteinen keskustelu olisi mahdollista sekä sen myötä tahtoa löytää yhteiset tavoitteet ja toimenpiteet turvallisuuden takaamiseksi. Onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn liittyvän yhteistyön todettiin edellyttävän pelastusviranomaisilta erilaista, vuorovaikutteisempaa toimintatapaa kuin operatiivisen pelastustoiminnan yhteydessä, joissa viranomaisilla on selkeä tilannejohtamisen rooli.

”Yhteistyöhön osallistuvalla pelastusviranomaisella tulisi olla riittävästi osaamista pelastustoimeen liittyvistä asioista sekä tietoa elinkeinoelämän toiminnasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä” (Organisaatiot B, C, D, E ja F, 2013).

Yhdeksi yhteistyön muodoksi ehdotettiin elinkeinoelämälle suunnattuja koulutuksia, jotka toteutettaisiin yhdessä elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten kanssa. Koulutusten lisäksi yhteistyötä ehdotettiin poistumisharjoitusten järjestämisessä sekä turvallisuuskävelyjen toteuttamisessa. Toisaalta poistumisharjoitusten järjestämistä myyntiaikana ei pidetty perusteltuna sen taloudellisten vaikutusten vuoksi. Haastatteluissa esitettiin myös turvallisuuteen liittyvän koulutusmateriaalin laatimista yhdessä pelastusviranomaisten kanssa. Lisäksi vaikutavuuden lisäämiseksi ja yhteistyön muodoksi esitettiin pelastusviranomaisten työskentelyä eri organisaatioissa. Eri työtehtävien ja -ympäristöjen todettiin avartavan näkökulmia ja lisäävän ymmärrystä turvallisuudesta.

”Koulutuksissa turvallisuutta tulisi käsitellä ensisijaisesti päivittäisen liiketoiminnan ja siihen vaikuttavien tekijöiden kannalta” (Organisaatiot B, C, D, E ja F, 2013).

7.3 Yritysturvallisuuden sisältö elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyössä

Pelastustoiminta yritysturvallisuuden osa-alueena

Haastattelujen perusteella elinkeinoelämä on tulkinnut pelastustoiminnan osa-alueen kattavan sekä onnettomuuksien ennaltaehkäisyn, omatoimisen varautumisen että toiminnan onnettomuustilanteessa. Toisaalta haastatteluissa todettiin, että pelastustoiminta viittaa enemmän operatiiviseen pelastustoimintaan, josta pelastusviranomaiset vastaavat. Yritysturvallisuuden pelastustoiminnan osa-alueen koettiin siten kuvaavan pelastustoimeen liittyvää turvallisuutta onnettomuustilanteen ja sen jälkeisen toiminnan näkökulmasta. Yritysten turvallisuuden painopiste tulisi sen sijaan olla onnettomuuksien ennaltaehkäisyssä ja vahinkojen rajoittamisessa.

”Pelastustoiminnan sisältö vastaa silti melko hyvin sen toteuttamista käytännössä”
(Organisaatiot A, B, D, E ja F, 2013).

Haastattelujen mukaan yritysturvallisuutta ja sen osa-alueita pidetään ensisijaisesti turvallisuuden viitekehyksenä. Päivittäisessä turvallisuustoiminnassa osa-alueet on voitu yksilöidä tarkemmin. Yksittäisen osa-alueen heikkouden todettiin heikentävän koko yrityksen turvallisuuden.

”Yritysturvallisuus on kokonaisuus, jossa jokaisella osa-alueella on merkitystä” (Organisaatiot A, D ja F, 2013).

Haastattelujen mukaan pelastustoiminnan osa-aluetta pidetään merkittävänä ja olennaisena yritysturvallisuuden osa-alueena. Pelastustoimintaa pidettiin jopa merkittävimpana osa-alueena. Lisäksi yritysten palo- ja muut onnettomuusriskit koettiin eri riskityypeistä vakavimpina. Pelastustoimintaa pidettiin yhtenä yritysten turvallisuuden perusasioina, jonka merkittävyys korostuu entisestään onnettomuustilanteissa. Pelastustoiminnan lisäksi merkittävänä yritysten turvallisuuteen liittyvinä tekijöinä pidettiin henkilö-, työ- ja poistumisturvallisuutta.

”Pelastustoiminnalla on äärettömän suuri, jopa merkityksellisin rooli yritysturvallisuuden osa-alueista” (Organisaatiot A, C ja D, 2013).

”Pienestä osa-alueesta huolimatta pelastustoiminnalla on laaja ja merkittävä vaikutus koko yrityksen toimintaan” (Organisaatio F, 2013).

8 Johtopäätökset

Opinnäytetyön johtopäätöksissä käsitellään tutkimukselle asetettuja tavoitteita ja kysymyksiä sekä niihin liittyviä tuloksia taulukon 1 mukaisesti.

Tavoite	Tutkimuskysymys	Tuloksia käsittelevä luku
1. Elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyön sisällön selvittäminen	1. Mitä yhteistyöstä on kirjattu valtakunnallisiin turvallisuuteen liittyviin ohjelmiin ja strategioihin?	8.1 Elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyön osuus ohjelmissa ja strategioissa
	2. Miten tuloksellisesti yhteistyötä on käytännössä toteutettu?	8.2 Pelastusviranomaisten rooli elinkeinoelämän turvallisuudessa
2. Yhteistyön kehittämistarpeiden selvittäminen	3. Miten yhteistyötä voidaan kehittää?	8.2 Pelastusviranomaisten rooli elinkeinoelämän turvallisuudessa
3. Toimenpide-ehdotusten esittäminen yhteistyön parantamiseksi		
4. Lisäarvon tuottaminen elinkeinoelämän turvallisuuden kehittämiseen viranomaisyhteistyön kautta	4. Miten pelastusviranomaiset voivat vaikuttaa elinkeinoelämän turvallisuuteen?	8.2 Pelastusviranomaisten rooli elinkeinoelämän turvallisuudessa
5. Lisäarvon tuottaminen pelastusviranomaisten onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn liittyvien lakisääteisten tehtävien vaikuttavampaan suorittamiseen	5. Miten merkittävä rooli pelastustoiminnan osalla alueella on yritysturvallisuudessa?	8.3 Yritysturvallisuuden sisältö elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyössä 8.4 Yhteenveto elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyön hyödyistä ja haasteista

Taulukko 1. Opinnäytetyön tavoitteet, tutkimuskysymykset ja niiden tuloksia käsittelevät luvut

8.1 Elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyön osuus ohjelmissa ja strategioissa

Tutkimuksen perusteella elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyötä on käsitelty melko vähän valtakunnallisissa turvallisuuteen liittyvissä ohjelmissa ja strategioissa. Toisaalta aineistosta ei aina selkeästi ilmennyt, mitä turvallisuudella, viranomaisilla ja yhteistyöllä tarkoitetaan. Käsitteet voivat kirjallisuuskatsauksen perusteella tarkoittaa lähes mitä tahansa, vaikka ne olisivat sisältönsä perusteella olleet hyvin yksilöitävissä. Käsitteiden epämääräinen

käyttö ei edesauta yritysturvallisuuden kehittämistä. Termien epäselvyys tai käsiteltävän aiheen rajaamattomuus voivat vähentää myös yhteistyön toteuttamista ja tuloksellisuutta.

Tutkimuksen perusteella elinkeinoelämän edustajat olivat pääasiassa hyvin tietoisia valtakunnallisten turvallisuuteen liittyvien ohjelmien ja strategioiden sisällöstä. Toisaalta haastatelussa arvioitiin, että yksittäisissä yrityksissä ei välttämättä olla tietoisia edes ohjelmien ja strategioiden olemassaolosta. Elinkeinoelämän näkemykset olivat yhteneväiset kirjallisuuskatsauksessa tehtyjen johtopäätösten kanssa, joiden mukaan ohjelmissa ja strategioissa turvallisuutta käsitellään pitkälti rikostorjunnan näkökulmasta. Turvallisuuden yksipuolinen käsittely vääristää osittain käsitystä kokonaisturvallisuudesta, joka puolestaan mahdollistaisi monipuoliset painopisteet turvallisuuden parantamisessa ja yhteistyössä.

Mikäli turvallisuutta ja siihen liittyvää yhteistyötä käsitellään tietystä näkökulmasta, tulisi sen rajaus ilmetä selkeästi. Kirjallisuuskatsauksen aineistossa korostuivat poliisin ja rikostorjunnan rooli, vaikka ne oli nimetty yleisesti turvallisuutta ja viranomaisia käsitteleviksi. Viranomaistahoja on kuitenkin usealla eri toimialalla. Viranomaisyhteistyön hyviä käytäntöjä käsittelevässä julkaisussa todetaan, että viranomaiskäsitettä ei toistaiseksi ole tarkemmin määritetty. Viranomainen on määritetty valtion, kunnan tai eduskunnan tiettyä tehtävää itsenäisesti hoitamaan perustamaksi organisaatioksi tai lainsäädännön perusteella julkista tehtävää hoitavaksi yhteiseksi, laitokseksi, säätiöksi tai yksityishenkilöksi (Taitto, Heusala & Aaltonen 2007, 10). Turvallisuusviranomaisten toimivaltuussäännösten uudistamistarpeita koskevassa selvityksessä on käsitelty termiä turvallisuusviranomainen, jolla on tarkoitettu vain poliisia, rajavartiolaitosta, puolustusvoimia ja tullilaitosta. Pelastusviranomaiset on luokiteltu viranomaisiksi, jotka toimivat turvallisuusalalla. (Helminen 2006, 68-69.)

Ohjelmissa ja strategioissa ei oltu tarkemmin perusteltu elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyöhön liittyvän osuuden vähäisyyttä. Pelastustoimeen liittyvien asioiden vähäiseen käsittelyyn voi olla useampia syitä. Pelastustoimen sektorille kuuluvissa asioissa ei välttämättä ole havaittu niin vakavia turvallisuutta vähentäviä tekijöitä, että ne edellyttäisivät valtakunnallista huomioimista. Toisaalta turvallisuutta vähentävät tekijät ja yhteistyötarpeet ovat voineet jäädä tunnistamatta ohjelmien ja strategioiden valmistelun yhteydessä. Lisäksi on huomioitava, että yhteiskunnallinen kehitys ja toimintaympäristön muutos eivät välttämättä ole lisänneet onnettomuusriskejä. Sen sijaan rikosriskien on todettu kasvaneen ja kansainvälistyneen esimerkiksi terrorismin osalta. Turvallisuuteen liittyvissä ohjelmissa ja strategioissa huomioidaan yleensä ne teemat, jotka ovat ajankohtaisia. Lisäksi elinkeinoelämä ja pelastusviranomaiset eivät välttämättä ole täysin ymmärtäneet laajemmasta yhteistyöstä saatavan hyödyn merkitystä.

Pelastustoimeen liittyvien asioiden vähäisyys ohjelmissa ja strategioissa voi johtua myös siitä, että pelastustoimi on jo onnistunut tehtävissään niin kiitettävästi, ettei sille ole ollut tarvetta asettaa valtakunnallisia lisävaatimuksia. Mahdolliset haasteet on voitu tunnistaa ajoissa ja siten niihin on pystytty reagoimaan esimerkiksi lainsäädännön uudistamisen kautta niin, että tunnistetut riskit eivät ole toteutuneet tai muutoin muodostuneet ongelmaksi. Toisaalta toteutuneet riskit on voitu saada hallittua pelastusviranomaisten perustehtävien avulla.

Pelastustoimen onnistumisesta huolimatta sen tulee edelleen panostaa tehokkaaseen onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn, jotta turvallisuushaasteita ei jatkossakaan kehittyisi ja yhteistyö eri toimijoiden kanssa sujuisi mahdollisimman hyvin. Tulevaisuudessa tulisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota yhteiskunnan kehityssuuntauksien sekä heikkojen signaalien tunnistamiseen ja arviointiin, jota on jo toteutettu esimerkiksi Pelastusopiston yhteydessä toimivassa pelastustoimen tulevaisuusluotausraadissa. Raadin tehtävänä on esimerkiksi tuottaa tulevaisuuskatsauksia pelastustoimen päätöksentekoon, strategiseen suunnitteluun, tutkimus- ja kehittämistyöhön sekä innovaatioihin (Pelastustoimen tulevaisuusluotaus 2013).

Ohjelmien ja strategioiden tuottama lisäarvo elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyöhön

Tutkimuksen perusteella ohjelmat ja strategiat ovat tuottaneet lisäarvoa elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyöhön pitkälti niiden valmistelun yhteydessä. Strategiatasolla elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyö on pääasiassa koettu vuorovaikutteiseksi. Keskustelujen on todettu lisänneen molempien osapuolten ymmärrystä toistensa toiminnasta ja turvallisuuteen liittyvistä käsityksistä. Lisäksi on koettu, että keskustelujen avulla on tunnistettu molemmille tärkeitä asioita yhdessä. Lisäarvona pidettiin myös sitä, että elinkeinoelämää on varsinkin viime vuosina kuultu turvallisuuteen liittyvien ohjelmien ja strategioiden valmistelun yhteydessä.

Haastatteluissa arvioitiin, että kauppakeskusten turvallisuuteen liittyvät toimenpideehdotukset ovat toistaiseksi jääneet pitkälti teoreettisiksi. Siltä osin ohjelmat ja strategiat eivät ole tuottaneet lisäarvoa elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten käytännön yhteistyöhön. Käsitys lisäarvon puuttumisesta on osittain johtunut myös siitä, että konkreettiset asiat ovat puuttuneet lähes täysin ohjelmista ja strategioista. Haastatteluissa todettiin, että ohjelmien ja strategioiden lisäarvoa ei välttämättä ole täysin tunnistettu yhteistyön koordinaation puuttuessa.

Tarpeet elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyöhön liittyvien asioiden käsittelylle ohjelmissa ja strategioissa

Tutkimuksen perusteella valtakunnallisissa turvallisuuteen liittyvissä ohjelmissa ja strategioissa tulisi käsitellä nykyistä enemmän elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyötä. Esimerkiksi sisäisen turvallisuuden ohjelmassa pelastustoimen rooli on melko vähäinen, vaikka onnettomuuksien ennaltaehkäisy on kirjattu sen päätavoitteisiin. Ohjelman tavoitteena on toteuttaa toimenpiteitä, joilla puututaan tunnistettuihin ongelmiin ja riskeihin sekä siten pysäytetään yksilöiden ja yhteiskunnan turvallisuuden kannalta kielteinen kehitys. (Turvallisempi huominen 2012, 5.) Lisäksi turvallisuuteen liittyvä yhteistyö tulisi määritellä ohjelmissa ja strategioissa tarkemmin, jotta sitä voitaisiin tuloksellisemmin toteuttaa käytännön tasolla.

Tutkimuksen perusteella ohjelmissa ja strategioissa käsiteltävien teemojen valinnassa tulisi huomioida elinkeinoelämän toiveet ja tarpeet nykyistä laajemmin. Haastatteluissa tuotiin esille näkökulmia ja teemoja, joita tulisi huomioida tulevissa ohjelmissa ja strategioissa. Teemoissa korostuivat pelastusviranomaisten toimintamallien yhtenäistäminen valtakunnallisesti, yritysten toimintatapojen kehittäminen onnettomuustilanteissa sekä elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten välinen tiedonvaihto. Käsiteltäviksi teemoiksi ehdotettiin myös onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn, riskienhallintaan, pelastussuunnitteluun, jatkuvuudenhallintaan ja valmiussuunnitteluun, kriisiviestintään ja poikkeustilanteiden johtamiseen, erheellisiin paloilmoituksiin ja vaarallisiin kemikaaleihin liittyvät asiat sekä yhteiset toimintaharjoitukset ja henkilöstön kouluttaminen. Pienten ja keskisuurten yritysten turvallisuus koettiin tarpeellisemmaksi kuin isojen yritysten, joilla on enemmän resursseja yritysturvallisuuden toteuttamiseen.

8.2 Pelastusviranomaisten rooli elinkeinoelämän turvallisuudessa

Tutkimuksen perusteella pelastusviranomaisilla on merkittävä rooli yritysten turvallisuudessa. Roolin nykyistä laajempi hyödyntäminen edellyttäisi sen parempaa tunnistamista, mitä pelastusviranomaisten perustehtäviin kuuluu ja miten ne tukevat yrityksiä turvallisuuden ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Vaikka pelastusviranomaisten rooli koetaan merkittävänä, ehdotettiin haastatteluissa, että viranomaiset voisivat kiinnittää enemmän huomioita oman imagonsa kehittämiseen ja brändin muokkaamiseen tunnistamalla osaamiseensa liittyvät vahvuudet.

Tutkimuksen perusteella yksi keskeisimmistä pelastusviranomaisten rooleista elinkeinoelämän turvallisuudessa liittyy riskienhallintaan. Riskienhallinnan tavoitteena on tunnistaa vaarat sekä suunnitella ja toteuttaa toimenpiteitä vaaroista aiheutuvien riskien hallitsemiseksi sekä seurata tehtyjen toimenpiteiden vaikutuksia toiminnan turvallisuuteen. Riskienhallinnan on todettu parantaneen yritysten toiminnan tehokkuutta ja vähentäneen riskien toteutumisesta

aiheutuvia kustannuksia. (Monitoimitilojen turvallisuuden parantaminen 2011, 10.) Pelastusviranomaiset voivat osallistua elinkeinoelämän riskienhallintaan esimerkiksi arvioimalla valvonnan yhteydessä riskejä yhdessä yritysten kanssa sekä pohtimalla vaihtoehtoisia, käytännönläheisiä ja perusteltuja keinoja niiden hallitsemiseksi. Pelastusviranomaiset voivat tukea yrityksiä myös niiden turvallisuuteen liittyvän omavalvonnan toteuttamisessa.

Vaikka pelastusviranomaisten riskienhallinnan osaamista pidettiin tutkimuksen mukaan yhtenä vahvuutena, edellyttää sen ylläpitäminen viranomaisten osaamisen ylläpitämisessä ja lisäämistä. Viranomaisten esittämien vaatimusten koetaan keskittyvän liikaa rakenteelliseen paloturvallisuuteen ja teknisiin turvallisuusjärjestelmiin, vaikka elinkeinoelämän näkökulmasta turvallisuus toteutetaan ensisijaisesti ihmisten toimesta. Pelastusviranomaisten toiminnan tavoitteena tulisikin enemmän olla turvallisuuskulttuurin parantaminen. Osaamisen kehittäminen olisi tärkeää myös sen vuoksi, että pelastustoimen strategiassa päämääräksi on asetettu, että pelastuslaitokset olisivat laaja-alaisia turvallisuuden osaajia (Pelastustoimen strategia 2025 2012, 16).

Pelastusviranomaisten riskienhallintaan liittyvän osaamisen hyödyntämisessä tulisi huomioida myös se, että onnettomuudet ovat lukumääräisesti merkittävin fyysisen turvallisuuden uhka ja ne aiheuttavat myös huomattavan kansantaloudellisen menetyksen (Kansallinen turvallisuustutkimuksen strategia 2009, 22). Onnettomuusriskien vakavuuden perusteella viranomaisten osaamista tulisi hyödyntää nykyistä enemmän varsinkin uudentyyppisten riskien, kuten poikkeuksellisten luonnonilmiöiden arvioimisessa ja toimintaympäristön muutosten seuraamisessa.

Riskienhallinnassa tulisi hyödyntää nykyistä enemmän tapahtuneisiin onnettomuuksiin ja toteutuneisiin riskeihin liittyviä pelastustoimen tietojärjestelmien tietoja. Pelastuslakiin (379/2011) on kirjattu muutama kohta, jotka velvoittavat pelastuslaitosta seuraamaan onnettomuusuhkia ja -kehitystä sekä tutkimaan tapahtuneita onnettomuuksia. Pelastuslaitosten ”tulee seurata onnettomuusuhkien sekä onnettomuuksien määrän ja syiden kehitystä ja niistä tehtävien johtopäätösten perusteella ryhtyä osaltaan toimenpiteisiin onnettomuuksien ennaltaehkäisemiseksi ja niihin varautumiseksi sekä tarvittaessa tehtävä esityksiä muille viranomaisille ja tahoille”. Laissa myös edellytetään pelastusviranomaisia suorittamaan palontutkintaa, jonka tavoitteeksi on kirjattu vastaavien onnettomuuksien ennaltaehkäisy ja vahinkojen rajoittaminen sekä pelastustoiminnan ja toimintavalmiuksien kehittäminen. Pelastusviranomaisten suorittamassa palontutkinnassa arvioidaan tulipalon syttymissy ja selvitetään tarvittavassa laajuudessa palon syttymiseen ja leviämiseen vaikuttaneet tekijät, palosta aiheutuneet vahingot ja vahinkojen laajuuteen vaikuttaneet tekijät sekä pelastustoiminnan kulku. Selvityksen laajuuteen vaikuttaa erityisesti palon seurausten vakavuus.

Pelastuslaitokset ovat määritelleet palontutkinnan kolme tasoa. Taso 1:ssä pelastuslaitokset suorittavat tutkinnan jokaisen pelastuslaitoksen toimenpiteitä edellyttäneen tulipalon osalta. 1. tason tutkinta tehdään valtakunnallisesti kaikista paloista. 2. tasoon kuuluvat tulipalot, joista on aiheutunut palokuolema tai vakava loukkaantuminen sekä tulipalot, joista saatavien tutkintatietojen voidaan arvioida olevan erityisen merkittäviä tulipaloista aiheutuvien henkilövahinkojen vähentämisen ja tulipalojen ennaltaehkäisyn näkökulmasta. Palontutkinnan 3. tasossa on pelastustoiminnan kehittämiseen tähtäävä näkökulma. (Jäntti 2011, 9-11.)

Elinkeinoelämän turvallisuuteen liittyvät pelastusviranomaisten tehtävät

Pelastuslainsäädäntö määrittelee pelastusviranomaisten tehtävät, mikä antaa hyvät lähtökohdat ja perusteet elinkeinoelämän kanssa tehtävälle yhteistyölle. Vaikka lainsäädäntö ei rajaa yksityiskohtaisesti tehtävien sisältöä tai toteuttamistapaa, antaa se tarvittavat ja riittävät valtuudet pelastusviranomaisten toiminnalle. Lainsäädäntöä tukee hyvin pelastustoimen strategia, joka huomioi toimintaympäristön mahdolliset muutokset sekä asettaa strategiset päämäärät toiminnalle.

Tutkimusten perusteella lainsäädännöllä on saatu suunnattua ”yritysten turvallisuustoimintaa omien riskien suunnitelmallisempaan tunnistamiseen ja hallintaan. Turvallisuudesta huolehtiminen on saatu osoitettua kaikkien tehtäväksi, koska se kuuluu olennaisena osana yrityksen kaikkiin toimintoihin.” (Ruuhilehto & Vilppola 2000, 3, 11.) Pelastuslainsäädännön on koettu edesauttaneen turvallisuuskulttuurin luomista esimerkiksi monitoimitiloissa (Monitoimitilojen turvallisuuden parantaminen 2011, 18).

Pelastusviranomaisten työn yhdeksi tavoitteeksi on määritelty ihmisten turvallisuuden parantaminen ja onnettomuuksien vähentäminen. Tavoite voidaan saavuttaa esimerkiksi yrityksiin kohdistuvalla ohjaamisella, neuvonnalla ja valvonnalla. Esimerkiksi pelastusasetuksessa (407/2011) pelastuslaitoksia kehoitetaan antamaan neuvontaa pelastussuunnitelmien laadinnassa, joka on yritysten turvallisuuden keskeinen asiakirja. Onnettomuuksien ennaltaehkäisyssä ja turvallisuuden ylläpitämisessä korostetaan yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Pelastustoimen strategiassa päämääräksi on asetettu, että pelastuslaitokset ovat laaja-alaisia turvallisuuden osaajia, joilla on keskeinen rooli paikallisten turvallisuuspalvelujen tuottamisessa ja suunnittelussa yhdessä muiden tahojen kanssa (Pelastustoimen strategia 2025 2012, 16). Palomiesten vaihtoehtoihin urapolkuihin liittyneessä selvityksessä on ehdotettu pelastuslaitosten kehittämistä turvallisuusalan palvelukeskuksiksi tai tavarataloiksi (Myllyniemi 2009, 70).

Kirjallisuuskatsauksen perusteella ei täysin selvinnyt, minkälaista roolia pelastusviranomaisilta odotetaan elinkeinoelämän turvallisuuden parantamisessa ja siihen liittyvässä yhteistyössä.

Paikallisen turvallisuustyön kehittämisen (2006, 22) yhteydessä on todettu, että pelastuslaitoksilla on vahvaa asiantuntemusta riskien arvioinnissa ja onnettomuuksien ennaltaehkäisyssä. Tehtyjen arvioiden perusteella pelastustoimelta edellytetään muiden julkisten organisaatioiden tavoin enemmän tuottavuutta, joustavuutta, asiakasräätälöintiä ja monipuolisia palveluita. Tämä edellyttää puolestaan pelastustoimelta verkottumista ja laaja-alaisempaa näkökulmaa turvallisuuskysymyksissä. (Kaukonen 2008, 52.) Tutkimuksen perusteella pelastusviranomaisten roolin tunnistamiseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Tunnistamisessa tulisi kartoittaa sekä pelastusviranomaisten tuoma lisäarvo elinkeinoelämän turvallisuudelle sekä toisaalta elinkeinoelämän tarpeet pelastusviranomaisten osaamisen hyödyntämiselle.

Haastattelujen perusteella elinkeinoelämässä ollaan hyvin tietoisia pelastusviranomaisten perustehtävistä, kuten onnettomuuksien ennaltaehkäisystä, turvallisuusviestinnästä sekä pelastustoiminnasta onnettomuus- ja vaaratilanteissa. Sen sijaan pelastuslakiin kirjattu pelastusviranomaisten velvollisuus tehdä alueellista ja paikallista yhteistyötä onnettomuuksien ehkäisemiseksi ja turvallisuuden ylläpitämiseksi oli melko tuntematon elinkeinoelämälle. Yhteistyötä ei välttämättä ole toteutettu niin, että se olisi mielletty pelastustoimen perustehtävistä poikkeavaksi yhteistyöksi.

Pelastusviranomaisten onnistuminen tehtävissään elinkeinoelämän näkökulmasta

Pelastustoimen tekemän onnettomuuksien ennaltaehkäisyn vaikuttavuutta toiminnan lopputuloksiin selvittäneessä tutkimuksessa on todettu, että eri maista saatujen lukuisten esimerkkien perusteella määrätietoisella ennaltaehkäisytyöllä voidaan saavuttaa erinomaisia tuloksia. Hyvin toteutetulla turvallisuusohjelmalla voidaan sopivissa olosuhteissa vähentää tulipalojen määrää ja vahinkoja useita kymmeniä prosentteja. Tämä vaatii yleensä suunnitelmallisuutta, resursseja, hyvää asiantuntemusta ja monien eri tahojen yhteistyötä. Näiden johdosta myös mahdolltomilta tuntuvissa ongelmissa on päästy hyviin tuloksiin. (Laaksonen 2002, 50.)

Haastatteluista saadut tulokset pelastusviranomaisten onnistumisesta tehtävissään olivat kirjallisuuskatsaukseen verrattuna yksityiskohtaisemmat, koska ne perustuivat joko omiin tai muilta kuultuihin käytännön kokemuksiin. Tutkimuksen tulosten perusteella elinkeinoelämän kokemukset pelastusviranomaisten kanssa tehdystä yhteistyöstä ovat pääasiassa olleet hyviä ja yhteistyö on koettu pääosin sujuvaksi. Haastattelujen mukaan pelastusviranomaiset ovat kokonaisuudessaan onnistuneet tehtävissään. Yhteistyön on koettu onnistuneen varsinkin silloin, kun elinkeinoelämä ja pelastusviranomaiset ovat löytäneet yhteisiä intressejä yritysten turvallisuuden parantamiseen. Pelastusviranomaisia pidetään arvostettuina turvallisuustoimijoina, joiden kannanotoilla on vahva painoarvo. Pelastusviranomaisiin suhtaudutaan myös suurella kunnioituksella ja luottamuksella. Haastatteluissa viitattiin kansallisiin tutkimuksiin, joissa pelastustoimi on arvioitu luotettavimmaksi turvallisuusviranomaiseksi (Poliisibarometri

2012, 19-20). Harvemmin pelastusviranomaisia oli kuitenkin mielletty yhteistyökumppaneiksi.

Tutkimuksen mukaan pelastusviranomaiset ovat viime vuosien aikana alkaneet sisäistää paremmin oman roolinsa elinkeinoelämän turvallisuuden ja toiminnan jatkuvuuden tukemisessa. Lainsäädäntöön kirjattuja asioita ei pidetä pelkästään itseisarvona, vaan pelastusviranomaiset ovat ymmärtäneet niiden tarkoituksen ja toteuttamismahdollisuudet entistä paremmin.

Elinkeinoelämän kokemusten perusteella strategia- ja paikallisen tason yhteistyössä on havaittavissa selkeä ero. Haastatteluissa tuli esille, että elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisen yhteistyö on ollut varsinkin strategiatasolla useimmiten kiitettävää. Elinkeinoelämän kokemusten perusteella strategiataason yhteistyössä saavutetaan helpommin yhteinen näkemys turvallisuuteen liittyvistä asioista kuin paikallisella tasolla. Valtakunnallisen tason yhteistyöstä oli saatu myös negatiivisia kokemuksia. Yhteistyöllä on saatu tunnistettua haasteet, mutta niiden ratkaisuun ei ole löydetty yhteisiä keinoja. Haastatteluissa tuli esille etenkin palaviin nesteisiin liittyvän yhteistyön haasteet. Vaarallisiin kemikaaleihin liittyvä lainsäädäntö on muun pelastustoimeen liittyvän lainsäädännön ohella uusiutunut viime vuosina.

Paikallisella tasolla tehdyssä yhteistyössä koettiin kehittämisen tarvetta enemmän kuin valtakunnallisella tasolla. Kokemuksissa on korostunut yksittäisen pelastusviranomaisen kyvyt toimia asiakaspalvelu- ja asiantuntijatehtävissä. Hyvissä kokemuksissa korostuivat pelastusviranomaisen toiminnan kehittyminen keskustelelevammaksi ja turvallisuuteen liittyvien näkökulmien laajentuminen. Onnistumisia oli tunnistettu eniten operatiivista pelastustoimintaa tekevien työssä. Näiden toimintaa kuvattiin erinomaiseksi, asialliseksi, erittäin ammattitaitoiseksi ja hyväksi asiakaspalveluksi.

Onnettomuuksien ennaltaehkäisyn osalta pelastusviranomaisten työssä oli havaittu sekä onnistumisia että epäonnistumisia. Kokemusten mukaan yksittäiset hyvät kokemukset ovat viime vuosina lisääntyneet. Onnistumista oli havaittu etenkin turvallisuusviestinnän lisääntymisenä valvontatoiminnassa. Elinkeinoelämän näkökulmasta yritysten toimintaa on alettu ohjaamaan enemmän turvallisuusjohtamiseen ja -kulttuuriin.

Valvontatoiminnassa havaitut epäonnistumiset liittyivät pitkälti pelastusviranomaisten toiminnan epäjohtonmukaisuuteen sekä puutteellisiin asiakaspalvelutaitoihin ja vähäiseen vuoropuheluun, joka on ilmennyt yksittäisten pelastusviranomaisten jyrkkinä ja perustelemattomina näkemyksinä. Kokemusten perusteella lainsäädännön yksityiskohdat voivat olla pelastusviranomaisille selkeitä. Elinkeinoelämän näkökulmasta lainsäädäntöä ei välttämättä pidetä yksiselitteisenä, joten siihen haetaan tulkinnanvaraisuutta perusteltujen ja liiketoiminnan huomioivien toimenpiteiden toteuttamiseksi. Elinkeinoelämän näkökulmasta viranomaisten

vaatimusten liittyminen turvallisuuden parantamiseen on jäänyt välillä epäselväksi. Pelkän viranomaisen antaman määräyksen sijaan asia tulisi perustella siten, että elinkeinoelämäkin voi todeta sen lisäävän turvallisuutta. Haastatteluissa ilmeni, että pelastusviranomaisten valvontaan liittyvissä toimintatavoissa ja tulkinnoissa on eroavaisuuksia sekä valtakunnallisesti että alueellisesti yksittäisen pelastuslaitoksen alueella. Eroavaisuudet on helposti havaittavissa valtakunnallisten elinkeinoelämän toimijoiden näkökulmasta. Pelastustoimesta puuttuvan yhdenmukaisuuden on koettu vaikeuttaneen yrityksiä luomasta kestäviä omatoimisen varautumisen toimintamalleja.

Myös muiden tehtyjen selvitysten mukaan yhtenä yhteistyön haasteena pidetään viranomaiskäytäntöjen alueittaista vaihtelevuutta. Yritykset, joilla on toimintaa maan eri osissa, toimivat lähtökohtaisesti samojen turvallisuudenhallintajärjestelmien puitteissa koko maan alueella. Erilaisten viranomaiskäytäntöjen on todettu heikentävän yritysten mahdollisuuksia toimia suunnitelmallisesti, tehokkaasti ja pitkäjänteisesti. Haasteena pidetään yritysten ja viranomaisten toimintamallien yhteensopivuutta. Pelastustoimen osalta on todettu, että ”alueelliset pelastuslaitokset voivat melko pitkälle määritellä omat toimintakäytäntönsä pelastus- ja hallintolainsäädännön sallimissa puitteissa. Eroja on havaittu esimerkiksi tarkastusten tekemisessä sekä toimivallan käytössä yleisesti.” Toimintatapojen eroavaisuuksien vahvistumista on pidetty todennäköisenä vuonna 2011 voimaan tulleen pelastuslainsäädännön myötä, sillä se perustuu entistä enemmän riskienarviointiin. Selvityksissä on viitattu yleisiin hallintoperiaatteisiin kuuluvaan yhdenvertaisuusperiaatteeseen, joka edellyttää tasapuolisuuden ja johdonmukaisen käytännön noudattamista hallintotoiminnassa. Tasapuolisella kohtelulla tarkoitetaan, että samanlaiset asiat on ratkaistava samalla tavalla. Hallinnollisten periaatteiden perusteella viranomaiskäytäntöjen yhdenmukaistamisen tulisi olla alueellisen ja paikallisen yhteistyön keskeinen painopiste. Yhtenäiset linjaukset helpottaisivat myös viranomaisten omia palveluprosesseja. (Hollmén 2012, 14-15.)

Onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn liittyvän yhteistyön kehittämiseksi ja ristiriitojen ratkaisemiseksi, esimerkiksi tulkintaerojen yhteydessä, asiaa tulisi voida käsitellä uudelleen siten, että pelastuslaitos arvioisi uudelleen määräyksiinsä tai päätökseensä liittyvät perustelut ja tarvittaessa niitä muutettaisiin. Elinkeinoelämän näkökulmasta yksittäisen pelastusviranomaisen asema ja valta saattaa olla niin vahva, että siihen ei pelastuslaitoksilla ole valmiutta puuttua edes työnjohdollisesti.

Haastatteluissa pohdittiin virkavastuun merkitystä pelastusviranomaisten perusteettomiksi ja välillä äärimmäisiksi koetuissa näkemyksissä. Yhtenä selittävänä tekijänä pelastusviranomaisten tiukkoihin tulkintoihin pidettiin viranomaisten haastavaksi kokemaa virkavastuuta, jonka seurauksena riskienhallintavaatimuksia jopa liioitellaan. Toisaalta haastatteluissa todettiin, että varsinkin haasteellisissa tilanteissa pelastusviranomaisten määräysvaltaa pidettiin tehok-

kaana keinona puuttua yritysten riskeihin. Haastatteluissa toivottiin hallinnollisten keinojen rohkeampaa käyttöä tilanteissa, joissa ne ovat perusteltuja.

Varsinkin onnettomuuksien ennaltaehkäisyssä toimivien henkilöiden osalta toivottiin osaamisen kehittämistä niin, että työn suorittamiseksi olisi riittävä ammattitaito sekä substanssiosaamisen että asiakaspalvelutaitojen osalta. Myös kirjallisuuskatsauksessa tuli esille pelastusviranomaisten osaaminen ja tarve sen lisäämiselle. Euroopan unionin sisäisen turvallisuuden strategiassa (2010, 28, 30) edellytetään sitoutumista innovointiin ja koulutukseen, jotta viranomaisilla olisi parhaimmat mahdolliset edellytykset suoriutua tehtävistään. Osaamisen todetaan myös helpottavan yhteistyötä. Viranomaisten toiminnan edellytetään olevan joustavaa ja todellisuuteen perustuvaa, joiden avulla voidaan mukautua tuleviin haasteisiin. Pelastustoimen strategian (2012, 6) mukaan pelastustoimeen kohdistuvat haasteet perustuvat toimintaympäristön ja lainsäädännön muutoksiin sekä kansalaisten odotuksiin. Pelastuslain uudistamisen esiselvitys-hankkeen (2008, 84) mukaan pelastustoimen ammattitaitoa on saada ihmiset pohtimaan turvallisuusasioita heidän oman turvallisuutensa kannalta.

Tutkimuksen perusteella pelastusviranomaisten työssä tulisi korostaa nykyistä enemmän hallintolaissa (434/2003) määriteltyjä hyvän hallinnon perusteita. ”Hallinnon oikeusperiaatteiden mukaan viranomaisten on kohdeltava hallinnossa asioivia tasapuolisesti sekä käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Viranomaisten toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Niiden on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia. Palveluperiaate ja palvelun asianmukaisuus edellyttävät, että asiointi ja asian käsittely viranomaisessa on pyrittävä järjestämään siten, että hallinnossa asioiva saa asianmukaisesti hallinnon palveluita ja viranomaiset voivat suorittaa tehtävänsä tuloksellisesti. Neuvonnan osalta viranomaisten on toimivaltansa rajoissa annettava asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin.” Hyvän kielenkäytön vaatimukseen kuuluu, että viranomaisten on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Lisäksi viranomaisten yhteistyötä on pyrittävä edistämään.

Pelastusviranomaisten kanssa tehdyn yhteistyön tuottama lisäarvo elinkeinoelämälle

Kirjallisuuskatsauksen perusteella ei täysin selvinnyt, mitä lisäarvoa pelastusviranomaisten odotetaan tuottavan elinkeinoelämän kanssa tehtävään yhteistyöhön. Tavoitteiden puuttumisesta huolimatta haastattelujen perusteella yhteistyö pelastusviranomaisten kanssa on tuottanut lisäarvoa elinkeinoelämälle. Tehty yhteistyö on lisännyt elinkeinoelämän näkemyksiä pelastusviranomaisista positiivisemmaksi. Yhteistyön avulla elinkeinoelämä on saanut yksityiskohtaisemman käsityksen pelastusviranomaisten toiminnan tavoitteista ja sisällöstä liittyen turvallisuuden parantamiseen, onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn ja vähentämiseen sekä on-

nettomuustilanteiden pelastustoimintaan. Lisäksi yhteistyön on koettu lisänneen elinkeinoelämän omia valmiuksia omatoimiseen varautumiseen sekä onnettomuus- tai vaaratilanteiden kohtaamiseen.

Tutkimuksen mukaan elinkeinoelämä pitää turvallisuutta sekä pelastusviranomaisten kanssa tehtävää yhteistyötä ja sen syventämistä erittäin tärkeänä. Elinkeinoelämän tavoitteena on liiketoiminta, jossa riskit hallitaan niin, että ne eivät toteudu. Henkilöstön ja asiakkaiden turvallisuuteen sekä toiminnan jatkuvuuteen ollaan valmiita panostamaan. Haastatteluissa korostettiin, että elinkeinoelämän vahvana intressinä on toimia lainsäädännön mukaisesti. Lainsäädännön koetaan määrittelevän edellytykset yritysten turvalliselle toiminnalle.

Tutkimuksen perusteella yhteistyötä tulisi tehdä niissä asioissa, jotka ovat ajankohtaisia joko elinkeinoelämän omien tarpeiden perusteella tai pelastustoimen taholta esimerkiksi lainsäädännön uudistumisen johdosta. Yhteistyön toivottiin keskittyvän konkreettisiin perusasioihin. Lisäarvoa tuottavassa yhteistyössä korostettiin myös elinkeinoelämän osuutta. Yritysten tulee esimerkiksi huomioida pelastusviranomaisilta saatu palaute mahdollisista turvallisuuspuutteista ja reagoitava niihin, kuten esimerkiksi erheellisiin paloilmoituksiin. Niiden arvioitiin olevan yksi keskeisimmistä kauppakeskusten turvallisuuspuutteisiin liittyvistä asioista.

Pelastusviranomaisten vaikutusmahdollisuudet elinkeinoelämän turvallisuuteen

Tutkimuksesta saatujen tulosten mukaan pelastusviranomaiset voivat vaikuttaa elinkeinoelämän turvallisuuteen. Vaikuttavuutta voidaan saavuttaa pelkästään perustehtävien kautta. Esimerkiksi palotarkastuksia toivottiin jopa nykyistä enemmän, mikäli niiden sisältö olisi nykyistä konsultoivampi ja joissa korostuisi pelastusviranomaisten sekä elinkeinoelämän yhteiset tavoitteet turvallisuuden kehittämisessä. Palotarkastukset koettiin hyödyllisiksi, koska niissä on mahdollisuus käydä vuoropuhelua pelastusviranomaisten kanssa. Toisaalta tarkastukset koetaan nykyisin pitkälti teknisenä suorittamisena, jolloin vuoropuhelu päättyy jälkivalvontaan. Tarkastusten välillä ei juurikaan ole todettu olevan yhteistyötä.

Tutkimuksen mukaan pelastusviranomaisten vaikutusmahdollisuuksia heikentävät pelastuslaitosten sisäisessä tiedonkulussa havaitut puutteet. Onnettomuuksien ennaltaehkäisy ja operatiivisen pelastustoiminnan palveluiden on todettu toimivan liian itsenäisesti. Esimerkiksi valvonnan yhteydessä käsitellyt tiedot eivät aina ole olleet pelastustoimintaa suorittavien henkilöiden tiedossa. Varsinkin vaarallisiin kemikaaleihin liittyvillä asioilla todettiin olevan merkitystä onnettomuustilanteissa.

Tutkimuksen mukaan pelastusviranomaisten vaikutusmahdollisuudet paranisivat, mikäli viranomaiset toimisivat aktiivisemmin elinkeinoelämän verkostoissa ja niiden kautta vaikuttaisi

yksittäisissä yrityksissä. Pelastustoimen nykyistä näkyvämpi rooli elinkeinoelämän turvallisuudessa edellyttää sekä valtakunnallisesti että paikallisesti pelastusviranomaisten kutsumista erilaisiin verkostoihin ja työryhmiin, joissa käsitellään turvallisuuteen liittyviä asioita. Pelastusviranomaisten osallistumisella voidaan varmistaa, että pelastustoimeen liittyvät asiat tulevat huomioituksi riittävällä tavalla. Mikäli selkeästi pelastustoimeenkin liittyvään verkostoon tai työryhmään ei oteta pelastustoimen edustajaa, ei myöskään yhteistyö voi edistyä. Esimerkiksi kansallisessa yritysturvallisuuden yhteistyöryhmässä on kattavasti pelastustoimen edustajia sekä sisäministeriöstä, yksittäisestä pelastuslaitoksesta että pelastusalan järjestöstä. Ryhmän tehtävänä on seurata ja edistää sisäisen turvallisuuden ohjelmaan kuuluvien, elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteistyöhön liittyvien toimenpiteiden toimeenpanoa (Turvallisempi huominen 2012, 58).

Tutkimuksen perusteella yhtenä yhteistyön muotona voisivat olla elinkeinoelämälle suunnatut koulutukset, jotka toteutettaisiin yhdessä pelastusviranomaisten kanssa. Koulutuksissa turvallisuutta tulisi käsitellä päivittäisen liiketoiminnan kannalta. Pelastustoimen tilastojen perusteella yritysten sekä liike- ja teollisuuslaitosten henkilökunnalle on järjestetty vuosittain keskimäärin hieman yli tuhat turvallisuusviestintätilaisuutta. Suurimpana koulutusten kohderyhmänä ovat olleet lapset ja nuoret, joille on järjestetty keskimäärin 5000 tilaisuutta vuosittain. (Pelastustoimen taskutilasto 2008 - 2012 2013, 8.)

Lisäksi yhtenä yhteistyön muotona voisi olla pelastusviranomaisten työskentely eri organisaatioissa. Eri työtehtävät voisivat avartaa näkökulmia ja lisätä ymmärrystä turvallisuudesta. Vastaavaan ehdotukseen on päädytty vuonna 2011 sisäministeriön ehdotuksessa alueellisen sisäisen turvallisuuden yhteistyön toimintamallista. Ehdotuksena oli, että sisäministeriön toimialoilla ”vahvistetaan poikkihallinnollista yhteistyötä ottamalla käyttöön toimintamalleja, joissa virkamies työskentelee osan aikaa toisessa virastossa”. (Arjen turvaa yhteistyöllä 2011, 40.)

8.3 Yritysturvallisuuden sisältö elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyössä

Määrittelemättömästä turvallisuudesta laajaan turvallisuuskäsitteeseen

Kokonaisturvallisuus kattaa sekä safety- että security-käsitteen. Turvallisuuden käsittelyä heikentää se, että suomen kielessä on vain yksi turvallisuus-sana. Muissa kielissä turvallisuutta kuvataan eri termeillä, esimerkiksi englanninkielessä käytetyt termit ovat safety ja security sekä ruotsinkielessä trygghet ja säkerhet. Termejä safety ja trygghet käytetään usein käsitellessä onnettomuuksien ennaltaehkäisyä ja tahattomasti aiheutettujen onnettomuuksien mahdollisuuksia. Termit security ja säkerhet liittyvät puolestaan tahallisuuteen ja suunnitelmallisuuteen, kuten rikollisuuteen. Termejä käytetään usein silloin, kun käsitellään turvalli-

suusyritysten toteuttamaa rikosten torjuntaa. Toisaalta se liittyy myös yhteisöjen tai valtioiden turvallisuuteen. (Lanne 2007, 18; Reiman, Pietikäinen & Oedewald 2008, 83.)

Usein turvallisuus mielletään onnettomuuksien puuttumiseksi. Turvallisuutta ei kuitenkaan tulisi nähdä pelkästään onnettomuuksien tai vaarallisten tapahtumien poissaolona, vaan laajempina ilmiönä, johon vaikuttavat tekijät ovat osin erilaisia kuin onnettomuuksiin johtavat tekijät. Vakavat onnettomuudet ovat niin harvinaisia, ettei pelkästään niiden avulla voida määritellä yritysten turvallisuutta. Turvallisuus on jotakin sellaista, mitä yrityksissä luodaan tai tehdään. Onnettomuudet puolestaan ovat jotakin sellaista, mitä yrityksissä pyritään estämään. (Oedewald & Reiman 2006, 48; Reiman ym. 2008, 83-84.)

Tutkimuksen perusteella useissa viime vuosina laadituissa valtakunnallisissa turvallisuuteen liittyvissä ohjelmissa ja strategioissa on todettu, että niissä käsitellään turvallisuutta laajasti. Ohjelmien ja strategioiden sisältö ei kuitenkaan täysin vastaa laajaa turvallisuus-käsitettä. Kirjallisuuskatsauksen perusteella turvallisuudella voidaan tarkoittaa hyvin erilaisia asioita. Määrittelemätön ja tarkemmin rajaamaton sekä toisaalta suppeasti käsitelty turvallisuus vaikeuttaa sen toteuttamista käytännössä ja siihen liittyvää yhteistyötä. Määrittelemätön turvallisuuden sisältö ylläpitää käsitystä, että turvallisuus on etäinen ja vaikeasti hahmotettava asia, johon ei voi itse vaikuttaa. Se myös vähentää sitoutumista turvallisuuteen.

Ohjelmissa ja strategioissa turvallisuutta ei myöskään oltu käsitelty yritysturvallisuuden ja sen osa-alueiden avulla. Esimerkiksi yritysturvallisuusstrategia ”ei tarkastele yritystoiminnan turvallisuuden haasteita vakiintuneiden yritysturvallisuuden osa-alueiden näkökulmasta”. Sen sijaan strategian teemat ja painopisteet on valittu niiden ajankohtaisuuden ja riittämättömän yhteiskunnallisen vasteen perusteella. Valitut teemat sisältävät siten haasteita, joihin ei vielä ole olemassa riittävää lainsäädäntöä, päätöstä, ohjelmaa tai käytäntöä. (Liiketoimintaa turvallisesti 2012, 7.)

Kirjallisuuskatsauksen perusteella myös jotkut turvallisuustutkimukset liittyvät yhteen tai muutamaaan yritysturvallisuuden osa-alueeseen, vaikka ne on harhaanjohtavasti nimetty turvallisuustutkimuksiksi. Tutkimukset tulisi nimetä siten, että ne kuvaavat sen sisältöä paremmin, kuten Keskuskauppakamarin ja Helsingin seudun kauppakamarin tekemät rikosturvallisuuden liittyvät selvitykset. Vaikka selvitys kohdistuu selkeästi vain yhteen yritysturvallisuuden osa-alueeseen, on se silti monipuolinen ja näkökulmaltaan laaja.

Vaatus laajan ja kokonaisvaltaisen turvallisuuden käsitteen huomioimisesta on kirjattu esimerkiksi Euroopan unionin sisäisen turvallisuuden strategiaan (2010, 21, 30). Strategiassa edellytetään, että turvallisuus nähdään kokonaisuutena, johon kuuluu toimenpiteitä, joilla on sekä horisontaalisia että vertikaalisia ulottuvuuksia. Horisontaalinen ulottuvuus sisältää eri

toimijoiden välisen yhteistyön. Vertikaalinen ulottuvuus huomioi puolestaan kansallisen, alueellisen ja paikallisen näkökulman. Myös Suomen hallitusohjelmassa sekä sen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan osuudessa todetaan, että ”keskinäisriippuvaisessa maailmassa uudet turvallisuushaasteet vaativat laajan turvallisuuskäsityksen mukaista johdonmukaista varautumista”. Hallitusohjelman sisäistä turvallisuutta koskevassa osiossa todetaan, että sisäisen turvallisuuden ohjelma laaditaan laajan turvallisuuskäsityksen pohjalta. (Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 2011, 22, 27.)

Yhteiskunnan varautumista ja kokonaisturvallisuutta käsittelevässä komiteamietinnössä on todettu, että nimenomaan toimintaympäristön ja uhkakuvien muuttuminen edellyttää laajaa turvallisuusajattelua. Toisaalta mietinnössä todetaan, että laajan turvallisuuden tarkkarajainen määrittely ei ole tarkoituksenmukaista. Turvallisuus-käsitteen tarkkaa määrittelyä pidetään jopa sen luonteenvastaisena. Ennalta määritellyissä uhkissa tapahtuu jo itsessään luonnollisia muutoksia, minkä seurauksena myös uhkat muuttuvat. (Varautuminen ja kokonaisturvallisuus 2010, 9, 29.) Myös kansallisessa turvallisuustutkimuksen strategiassa (2009, 8) laaja-alaisen turvallisuuden yksiselitteinen ja kaiken kattava määrittely todetaan olevan haasteellista. Strategian mukaan ”turvallisuus voidaan ymmärtää jonkin vaaran tai riskin poissaolona tai näiden vaikutusten estämisenä”.

Onnettomuuksien ennaltaehkäisyn huomioiminen rikostorjunnan ohella

Sisäministeriö teki perustellun linjauksen vuonna 2006 paikallisen turvallisuustyön kehittämisen yhteydessä, että turvallisuussuunnittelun tulee kattaa myös onnettomuuksien ennaltaehkäisyn rikostorjunnan ohella. Ennaltaehkäisyn todettiin muodostavan keskeisen lähtökohdan turvallisuussuunnittelulle ja sen kehittämislle. Lisäksi pelastustoiminnan todettiin olevan yritysten turvallisuuden kannalta keskeinen osa-alue, jonka vuoksi onnettomuuksien ennaltaehkäisyn tulee olla kunnossa. Ennaltaehkäisyssä korostettiin riskienhallintaa. Linjauksen yhteydessä esitettiin, että pelastustoimi ottaisi aiempaa laajemman roolin paikallisessa onnettomuuksien ennaltaehkäisytyössä. (Paikallisen turvallisuustyön kehittäminen 2006, 1-2, 13-14, 31.)

Sisäministeriön linjauksesta huolimatta rikostorjunnan rooli sisäisessä turvallisuudessa vaikuttaa olevan edelleen merkittävämpi kuin onnettomuuksien ennaltaehkäisyn. Tutkimuksen perusteella myös elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteistyö on ollut kokonaisturvallisuuden näkökulmasta melko suppeaa. Yhteistyötä tulisi laajentaa yritysturvallisuuden eri osa-alueille pelkän rikostorjunnan käsittelyn sijaan.

Esimerkiksi sisäisen turvallisuuden ohjelmaan liittyvässä yritysturvallisuusstrategiassa on omaisuusriskien osalta keskitytty pitkälti myymälävarkauksiin ja näpistykseen (Liiketoimintaa

turvallisesti 2012, 20). Liiketaloudellisesti arvioituna omaisuusriskeissä olisi esimerkiksi voinut huomioida myös yritysten palovahingot, joita on Finanssialan Keskusliiton tilastojen mukaan tapahtunut 2000-luvulla vuosittain keskimäärin noin 2600 kappaletta. Vuosittaisten vahinkojen määrä on vaihdellut 2033 ja 3224 välillä. Vahinkojen korvausten määrä on kasvanut viime vuosina merkittävästi. Korvaukset ovat keskimäärin olleet noin 106,5 miljoonaa euroa vuodessa. Korvausten määrä on vuosittain vaihdellut 65,1 ja 141,3 miljoonan euron välillä. (Palo-, murto- ja vuotovahingot 1988-2012 2013.)

Vastaaviin johtopäätöksiin on päädytty myös elinkeinoelämän ja viranomaisten tavoitteellista turvallisuusyhteistyötä käsitelleessä tutkielmassa. Sen mukaan vuonna 2006 julkaistu elinkeinoelämän ja viranomaisten ensimmäinen ELVIRA-strategia yrityksiin kohdistuvien rikosten ja väärinkäytösten torjumiseksi määriteltiin yritysturvallisuusstrategiaksi, vaikka se käsitteli vain rikosturvallisuutta ja kattoi siten vain yhden osa-alueen yritysturvallisuuden laajasta kokonaisuudesta. Tutkielmassa todetaan, että strategia oli silti merkittävä kannanotto viranomaisten ja elinkeinoelämän kumppanuudelle perinteisen valmiusajattelun sijaan. Toisaalta sen kapean yritysturvallisuuteen liittyvän näkökulman koetaan edelleen ohjaavan varsinkin viranomaisten suhtautumista elinkeinoelämän kanssa tehtävään yhteistyöhön, jonka painopiste on pysynyt vahvasti rikosturvallisuudessa. (Hollmén 2012, 21-22.)

Jotta elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten tekemä yhteistyö voisi olla tuloksellisempaa, tulisi tutkimuksen perusteella turvallisuus ensin määritellä paremmin. Turvallisuuden sisällön hahmottamisen avulla myös siihen liittyvät tavoitteet voidaan ymmärtää paremmin ja niiden saavuttamiseen halutaan sitoutua. Turvallisuutta tulisi käsitellä laajasta näkökulmasta, jotta myös riskit voitaisiin tunnistaa ja hallita kokonaisvaltaisesti. Toimintaympäristössä ja sen riskeissä tapahtuvat muutokset sekä tunnistettujen riskien hallinta huomioivat myös yhteistyön merkityksen. Muuttuvien riskien tunnistaminen ja hallinta edellyttävät eri tahojen jatkuvaa ja aktiivista yhteistyötä. Esimerkiksi yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa korostetaan tavanomaista laajempaa ja tiiviimpää yhteistoimintaa sekä viestintää eri toimijoiden välillä. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 14.)

Lähes samaan johtopäätökseen on päädytty kansallisessa turvallisuustutkimuksen strategiassa (2009, 9). Sen mukaan toimintaympäristö ja turvallisuustilanne ovat jatkuvassa muutoksessa. Turvallisuuden takaamisessa korostuvat ”eri hallinnonalojen yhteistyö sekä elinkeinoelämän merkitys. Verkottuneessa yhteiskunnassa uhkat leviävät helpommin, mutta samalla verkottuminen voi edesauttaa niiden torjuntaa. Strategiassa suositellaan kuitenkin välttämään liian laajan turvallisuuskäsitteen omaksumista ja kaikkien inhimillisen elämän ilmiöiden turvallistamista, koska yhteiskunnan turvallisuuskysymykset ovat yhä laajempia ja monimutkaisempia.”

Pelastustoiminta yritysturvallisuuden osa-alueena

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että turvallisuuden sisällön lisäksi yritysturvallisuuden merkitystä ei ole selkeästi tunnistettu. Hollmén (2012, 5, 15, 37) toteaa elinkeinoelämän ja viranomaisten tavoitteelliseen turvallisuusyhteistyöhön liittyvässä tutkielmassaan, että sitä voidaan pitää melkoisena puutteena, koska merkittävä osa yhteiskunnan päivittäisistä toiminnoista on suoraan tai välillisesti riippuvainen yritysten tuottamista tuotteista ja palveluista. Toisaalta on havaittavissa, että turvallisuudessa on viime aikoina korostunut sosiaaliset teemat, minkä on puolestaan koettu vähentävän yritysturvallisuuden osuutta. Esimerkiksi väkivallan vähentämiseen sekä alkoholihaittojen torjuntaan liittyvät painopisteet ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä, mutta ne eivät ole ”mielekkäitä viranomaisten ja elinkeinoelämän yhteistyön kohteita. Vaikka väkivallan ja alkoholihaittojen väheneminen vaikuttaakin välillisesti myös yritysten toimintaympäristöön, ovat ne viranomaisten vastuulla olevia yhteiskunnallisia ongelmia elinkeinoelämän päivittäisen turvallisuustyön sijaan.”

Varsinkin pelastustoiminnan osuus yritysturvallisuudessa voidaan kokea pitkälti viranomaisten asiaksi, jonka seurauksena yrityksissä saatetaan luottaa väärään turvallisuuden tunteeseen. Sen sijaan yritysten tulisi keskittyä enemmän omaehtoiseen turvallisuussuunnitteluun. Varsinkin määräyksiin perustuvassa toimintakulttuurissa turvallisuus koetaan yleensä ulkopuolelta tuleviksi viranomaisten vaatimuksiksi, jolloin määräysten täyttämistä pidetään riittävänä turvallisuustasona. Lisäksi turvallisuus voidaan nähdä välttämättömänä pahana. Suhde viranomaisiin on etäinen ja keskinäistä luottamusta rakennetaan varovaisesti. Viranomaisiin suhtaudutaan varovaisesti, koska heitä pidetään vastustajina. Turvallisuus koetaan kustannukseksi, mikä puolestaan vähentää tuottavuutta. Sen sijaan hyvään turvallisuustasoon tähtäävässä kulttuurissa yrityksen johto ymmärtää turvallisuuden merkityksen tärkeäksi ilman ulkopuolisia vaatimuksiakin. Turvallisuutta johdetaan samoin kuin muutakin toimintaa. Jatkuvan parantamisen kulttuurissa turvallisuus- ja tuottavuustavoitteet ovat tasapainossa eikä turvallisuutta vaaranneta tuottavuustavoitteisiin pyrittäessä. Viranomaisia pidetään yhteistyökumppaneina. (Lanne 2005, 9; Ruuhilehto & Vilppola 2000, 24-25.)

Turvallisuuden sisällön määrittelyn lisäksi tutkimuksessa korostui pelastustoiminnan käsitteen selkeyttäminen yritysturvallisuuden osa-alueena. Yhteistyön näkökulmasta pelastustoiminta on terminä harhaanjohtava ja ristiriitainen pelastuslainsäädännön kanssa. Pelastusviranomaisten näkökulmasta pelastustoiminnan määritelmä poikkeaa siten elinkeinoelämän ja yritysturvallisuuden näkökulmasta. Pelastuslaki (379/2011) määrittelee pelastustoiminnan hälytysten vastaanottamisena, väestön varoittamisena, uhkaavan onnettomuuden torjumisena, onnettomuuden uhrien ja vaarassa olevien ihmisten, ympäristön ja omaisuuden suojaamisena ja pelastamisena, tulipalojen sammuttamisena ja vahinkojen rajoittamisena sekä näihin liittyvien tehtävien johtamis-, viestintä-, huolto- ja muina tukitoimintoina. Lisäksi laki määrittelee,

että pelastuslaitos vastaa näiden tehtävien hoitamisesta, kun tulipalo, muu onnettomuus tai niiden uhka vaatii kiireellisiä toimenpiteitä ihmisen hengen tai terveyden, omaisuuden tai ympäristön suojaamiseksi tai pelastamiseksi eivätkä toimenpiteet ole onnettomuuden tai sen uhan kohteeksi joutuneen omin toimin hoidettavissa tai kuulu muun viranomaisen tai organisaation hoidettavaksi. Pelastustoiminta on siten pelastuslaitoksen suorittamaa operatiivista toimintaa onnettomuusriskien toteutuessa.

Haastattelujen perusteella elinkeinoelämä on tulkinut pelastustoiminnan osa-alueen kattavan sekä onnettomuuksien ennaltaehkäisyä, omatoimisen varautumisen että toiminnan onnettomuustilanteessa. Pelastustoiminnan sisällön koettiin siten vastaavan melko hyvin sen toteuttamista käytännössä. Toisaalta haastatteluissa todettiin, että pelastustoiminta viittaa enemmän operatiiviseen pelastustoimintaan, josta pelastusviranomaiset vastaavat. Yritysturvallisuuden pelastustoiminnan osa-alueen koettiin kuvaavan siten myös pelastustoimeen liittyvää turvallisuutta onnettomuustilanteen ja sen jälkeisen toiminnan näkökulmasta. Yritysten turvallisuuden painopiste tulisi sen sijaan olla onnettomuuksien ennaltaehkäisyssä ja toisaalta myös vahinkojen rajoittamisessa.

Tutkimuksen mukaan yritysturvallisuutta ja sen osa-alueita pidetään ensisijaisesti turvallisuuden viitekehystenä. Päivittäisessä turvallisuustoiminnassa osa-alueet on voitu yksilöidä tarkemmin. Lisäksi yritysturvallisuutta pidetään kokonaisuutena, jossa jokaisella osa-alueella on merkitystä. Yksittäisen osa-alueen heikkouden todettiin heikentävän koko yrityksen turvallisuuden.

Tutkimuksen mukaan pelastustoiminnan osa-alueita pidetään merkittävänä ja olennaisena yritysturvallisuuden osa-alueena. Pelastustoimintaa pidetään jopa merkittävimpänä osa-alueena, koska sillä on laajat ja merkittävät vaikutukset koko yrityksen toimintaan. Lisäksi yritysten palo- ja muut onnettomuusriskit koetaan eri riskityypeistä vakavimpina. Myös henkilö-, työ- ja poistumisturvallisuutta pidetään merkittävänä yritysten turvallisuuteen liittyvänä tekijänä. Toisaalta pelastustoimintaa pidetään yhtenä yritysten turvallisuuden perusasiana, jonka merkitys korostuu entisestään onnettomuustilanteissa.

Tutkimuksen perusteella yritysturvallisuuden osa-alueena olevan pelastustoiminnan tulisi kuvata enemmän elinkeinoelämän toteuttamaa turvallisuutta viranomaisten vastuulla olevan pelastustoiminnan sijaan. Pelastustoimeen liittyvän yritysturvallisuuden osa-alueen termin tulisi kuvastaa enemmän sen sisältöä, joka elinkeinoelämän näkökulmasta painottuu onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn, omatoimiseen varautumiseen sekä pelastussuunnitteluun. Pelastustoiminta kuvaa nimensä mukaisesti toimintaa riskin toteuduttua, vaikka sen painopiste tulisi olla riskienhallinnassa. Esimerkiksi rikosturvallisuuden osa-alueesta on alettu käyttää sen sisältöä paremmin kuvaavaa termiä rikostorjunta. Onnettomuuksien ennaltaehkäisy tai

pelastussuunnittelu olisi yhdenmukaisempi rikostorjunnan kanssa kuin nykyisin käytössä oleva pelastustoiminta-termi. Esimerkiksi pelastussuunnittelu sisältäisi yritysten riskien arvioinnin, riskienhallintakeinot sekä turvallisuusviestinnän.

8.4 Yhteenveto elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyön hyödyistä ja haasteista

Tutkimuksen tulosten perusteella elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyöstä on hyötyä molemmille osapuolille. Yhteistyöllä voidaan myös saavuttaa lisäarvoa yritysten turvallisuudelle. Kirjallisuuskatsauksen ja haastattelujen perusteella yhteistyön kehittämiseksi tulisi tunnistaa yhteiset turvallisuuteen liittyvät tavoitteet nykyistä paremmin. Yhteistyön edistämiseksi tulee tunnistaa ja huomioida eri osapuolien saavuttama hyöty sekä kaikkien osapuolien saama yhteinen hyöty (Paikallisen turvallisuustyön kehittäminen 2006, 31). Yhteisen päämäärän avulla voidaan paremmin tunnistaa myös keinot riittävän turvallisuustason saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi. Selkeiden päämäärien johdosta turvallisuuteen voidaan myös sitoutua paremmin.

Kirjallisuuskatsauksen perusteella elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteistyötä korostetaan valtakunnallisissa turvallisuuteen liittyvissä ohjelmissa ja strategioissa. Esimerkiksi yhteiskunnan turvallisuusstrategian (2010, 16) mukaan elintärkeiden toimintojen turvaaminen edellyttää yhteiskunnan voimavarojen tehokasta ja kokonaisvaltaista hyödyntämistä, kuten julkisen sektorin ja elinkeinoelämän yhteistyötä. Käytännön tasolla yhteistyössä on kuitenkin jonkin verran kehitettävää, jotta se olisi nykyistä tuloksellisempaa.

Ohjelmien ja strategioiden perusteella turvallisuuden ylläpitämisessä sekä edistämisessä korostuu ennaltaehkäisevä toiminta, jolla on sekä laadullista että taloudellista merkitystä. Turvallisuuspalvelujen käyttäjän näkökulmasta parasta turvallisuuden edistämistä on sen varmistaminen, että onnettomuuksia ei tapahdu. Taloudellisesti onnettomuuksien ennaltaehkäiseminen tulee yleensä edullisemmaksi kuin niiden seurauksien hoitaminen. Hyvä turvallisuustilanne vähentää myös poikkeuksellisten riskien toteutumista sekä varmistaa toiminnan jatkuvuuden mahdollisten riskien toteutuessa. Ennaltaehkäisevässä työssä asioihin vaikutetaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. ”Mikäli tähän ketjuun halutaan tehokkaasti vaikuttaa, voidaan se tehdä vain yhteistyössä viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa. Yhteistyötä tulee tehdä eri sektoreiden ja toimijoiden välillä, organisaatioiden kaikilla tasoilla ja myös organisaatiotasojen välillä. Toimiva yhteistyö edellyttää säännöllisyyttä, pysyvyyttä ja menettelyjä, jotka ovat kaikkien siihen osallistuvien tiedossa. Lisäksi yhteistyön muuttaminen käytännön toiminnaksi edellyttää, että se liittyy eri toimijoiden strategiseen johtamiseen ja ohjaamiseen sekä toiminnan ja talouden suunnitteluun.” (Paikallisen turvallisuustyön kehittäminen 2006, 9.) Yhteistyössä toteutetun ennaltaehkäisyn roolia on korostettu myös Euroopan

unionin sisäisen turvallisuuden strategiassa (2010, 22-23), jonka mukaan ennaltaehkäisy edellyttää tehokkaita riskien kartoittamis- ja analyysimenetelmiä, joiden avulla voidaan puuttua riskien perimmäisiin syihin niiden toteutumisesta johtuvien toimenpiteiden sijaan.

Elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyön vaikutukset yritysten kilpailukykyyn

Turvallisuutta pidetään sekä yrityksille että kunnalle merkittävänä kilpailukykytekijänä. Keskukskaupakamarin alueiden kilpailukyky selvityksen mukaan yritykset pitävät turvallista ja viihtyisää elinympäristöä merkittävänä yrityksen sijaintiin ja toimintaedellytyksiin vaikuttavana tekijänä työvoiman saatavuuden, liikenneyhteyksien, markkinoiden läheisyyden sekä alueella olevan kasvukeskuksen ohella. Ympäristön turvallisuus on tärkeää kaupan alan yrityksille myös siksi, että turvaton ympäristö heikentää asiakkaiden ostohalukkuutta. Myöskään henkilöstö ei mielellään työskentele yrityksessä, joka toimii turvattomaksi koetussa ympäristössä. Selvityksen mukaan tärkeimpinä yritysturvallisuuden osa-alueina pidetään henkilö- ja tietoturvallisuutta, yrityksen fyysisiä tiloja sekä omaisuusriskejä, kuten tulipaloja, joista aiheutuu huomattavia kustannuksia toiminnan keskeytymisen ja korjausten takia. Lisäksi yritysjohtajat pitävät turvallista ja viihtyisää elinympäristöä tärkeimpänä elämänlaatuun vaikuttavana tekijänä. Yritysjohtajien mielestä turvallista ja viihtyisää elinympäristöä pitäisi tavoitella aikaisempaa enemmän. (Alueiden kilpailukyky 2011, 7, 9, 64; Poikkihallinnollisen turvallisuustyön arviointi ja mittaaminen 2009, 29.)

Monitoimitilojen turvallisuutta käsitelleen selvityksen mukaan liiketoiminnan turvallisuutta verrataan jopa kansalaisten perusoikeuteen. Elinkeinotoiminnan tehokkuutta ja kilpailukykyä pidetään toissijaisina perustuslaillisena oikeutena olevaan turvallisuuteen verrattuna. Henkilöturvallisuutta ei siten voi jättää pelkästään elinkeinotoiminnan tehokkuus- ja kilpailukykyarvioinnin varaan. Kilpailukyky- ja riskitekijät muuttuvat, mutta turvallisuutta pidetään pysyvänä perusoikeutena. (Monitoimitilojen turvallisuuden parantaminen 2011, 4.)

Elinkeinoelämän ja viranomaisten tavoitteelliseen turvallisuusyhteistyöhön liittyvässä tutkielmassa on tarkasteltu olemassa olevia yritysturvallisuuteen liittyvän elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteistyön rakenteita. Niiden perusteella esitetään suosituksia kilpailukykyisen toimintaympäristön varmistamiseksi elinkeinoelämälle. Yhteistyön kehittämisen painopiste on erityisesti alueellisella ja paikallisella tasolla. Tutkielmassa todetaan, että ”yhden ainoan yhteistyömallin esittäminen on käytännössä mahdotonta. Olennaista on lisätä viranomaisten tietämystä elinkeinoelämän tarpeista ja yritysten roolista yhteiskunnan päivittäisten toimintojen ylläpitäjänä.” (Hollmén 2012, 2-3.)

Elinkeinoelämän ja viranomaisten tavoitteelliselle yhteistyölle on tunnistettu tietyt edellytykset, joiden mukaan yhteistyöstä tulee olla välitöntä hyötyä yrityksille, yhteistyö koetaan hyö-

dylliseksi myös viranomaisten näkökulmasta, yhteistyö saa aikaan pysyvää verkostoitumista yritysten ja viranomaisten välillä, yhteistyö huomioi elinkeinoelämän sekä viranomaistoiminnan rakenteen alueelliset ja paikalliset erityispiirteet, yhteistyö yhdistää yhteistyön eri tasot, kuten valtakunnallisen, alueellisen ja paikallisen tason sekä yhteistyö organisoidaan niin, että yrityksillä on todellinen mahdollisuus osallistua siihen oman toimintansa ohessa. (Hollmén 2012, 9.)

Yritysten turvallisuuskulttuurin kehittäminen yhteistyön avulla

Elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten onnistuneella yhteistyöllä voidaan todeta olevan positiivisia vaikutuksia myös yritysten turvallisuuskulttuuriin. Vaikka turvallisuuskulttuurin käsite ei ole yksiselitteinen, on se vakiintunut esimerkiksi julkiseen keskusteluun ja viranomaistoimintaan. Tässä opinnäytetyössä turvallisuuskulttuurilla tarkoitetaan yrityksen kykyä ja tahtoa ymmärtää, millaista turvallinen toiminta on, millaisia riskejä yrityksen toimintaan liittyy ja miten niitä voidaan ennaltaehkäistä. Lisäksi sillä tarkoitetaan kykyä ja tahtoa toimia turvallisesti, ennaltaehkäistä riskien toteutumista sekä edistää turvallisuutta. Turvallisuuskulttuuri on dynaaminen ja muokkautuva tila, johon voidaan sen haasteellisuudesta huolimatta vaikuttaa. (Reiman ym. 2008, 8-9, 48.)

Toistaiseksi suomalainen lainsäädäntö käsittelee turvallisuuskulttuuria vain ydinvoimateollisuuden osalta. Valtioneuvoston päätöksessä ydinvoimalaitosten turvallisuutta koskevista yleisistä määräyksistä (395/1991) turvallisuuskulttuuri on kirjattu yleisiin periaatteisiin, joiden mukaan ”kehittyntä turvallisuuskulttuuria on ylläpidettävä ja sen on perustuttava organisaation ylimmän johdon turvallisuutta korostavaan asenteeseen sekä henkilöstön motivointiin vastuuntuntoiseen työskentelyyn. Tämä edellyttää hyvin järjestettyjä työolosuhteita ja avointa työilmapiiriä sekä valppauden ja aloitteellisuuden edistämistä turvallisuutta vaarantavien tekijöiden havaitsemiseksi ja poistamiseksi.”

Vastaavat asiat on kirjattu myös valtioneuvoston asetuksiin ydinvoimalaitoksen turvallisuudesta (733/2008) sekä ydinjätteiden loppusijoituksen turvallisuudesta (736/2008), joissa turvallisuuskulttuuria on käsitelty organisaatiota ja henkilöstöä koskevassa luvussa. Hyvän turvallisuuskulttuurin ylläpitämisen lisäksi ”organisaation johdon on osoitettava päätöksillään ja toiminnallaan sitoutumisensa turvallisuutta edistäviin toimintatapoihin ja ratkaisuihin. Henkilöstöä on motivoitava vastuuntuntoiseen työskentelyyn ja työyhteisössä on edistettävä avointa ilmapiiriä, joka kannustaa turvallisuutta vaarantavien tekijöiden tunnistamiseen, raportointiin ja poistamiseen. Henkilöstöllä on oltava mahdollisuus osallistua turvallisuuden jatkuvaan kehittämiseen.”

Pelastuslain uudistamisen esiselvitys-hankkeessa (2008, 16) huomioitiin pelastustoimen rooli organisaatioiden turvallisuuskulttuurin kehittäjänä. Selvityksessä todettiin, että pelastustoimen perustavoitteena on edistää ihmisten myönteistä suhtautumista turvallisuudesta huolehtimiseen ja aloitteellisuutta turvallisuusasioissa. Lisäksi tavoitteeksi kirjattiin hyvää turvallisuuskulttuuria toteuttava pelastustoimen järjestelmä, jossa jokainen edistää omalta osaltaan pelastustoimen tavoitteiden toteutumista. Myös pelastustoimen turvallisuusviestinnän strategian (2012, 1) visioksi on kirjattu, että ihmisillä ja yhteisöillä on hyvä turvallisuuskulttuuri. Missiossa todetaan, että rakennetaan hyvää turvallisuuskulttuuria vaikuttamalla turvallisuusasenteisiin, -tietoihin ja -taitoihin yhteistyössä muiden viranomaisten, järjestöjen, yhteisöjen ja asukkaiden kanssa.

Pelastuslainsäädännön uudistamisen yhteydessä hyvä turvallisuuskulttuuri yhdistettiin kiinteästi pelastusviranomaisten suorittamaan omatoimisen varautumisen ohjaukseen. Esiselvityksessä todetaan, että viranomaisten on erittäin tärkeää ohjata asiakkaitaan omatoimisesti ennaltaehkäisemään onnettomuuksia kohti hyvää turvallisuuskulttuuria. Omatoimisen varautumisen ohjaamiseen todettiin kuuluvan kiinteistön turvallisuuden edistäminen, turvallisuusarvona, kiinteistön turvallisuuskulttuuri, johdon sitoutuminen, kiinteistön paloturvallisuusratkaisut, turvalliset toimintatavat, kiinteistön ja sen laitteiden kunnossapito ja huolto, yleinen siisteys sekä omatoimisesti suoritettu turvallisuuden tarkkailu eli omavalvonta. Selvitykseen kirjatusen ehdotuksen mukaan omatoimisen varautumisen ohjaukseen tulisi sisällyttää kaikki pelastussuunnitelmassa käsiteltävät ja kiinteistön turvallisuuskulttuuriin vaikuttavat edellä mainitut asiat. (Pelastuslain uudistamisen esiselvitys-hanke 2008, 38, 141.)

Elinkeinoelämän tavoitteena tulisi olla yritysten hyvä turvallisuuskulttuuri, jonka saavuttamisessa tulisi hyödyntää pelastusviranomaisten osaamista. Hyvän turvallisuuskulttuurin omavastuussa yrityksessä turvallisuudesta välitetään aidosti ja kokonaisvaltaisesti, toimintaan liittyviä riskejä pyritään ymmärtämään ja ennakoimaan sekä tarvittaessa muuttamaan riskikäsitystä ja oppimaan tapahtuneista totuudenmukaisesti. Lisäksi turvallisuuden kehittämistä koetaan vastuuta ja siihen koetaan voitavan vaikuttaa. Turvallisuuskulttuuri edellyttää ”yhteisiä arvoja ja asenteita, jotka voidaan saavuttaa vain riittävän tiedonkulun ja koulutuksen avulla”. (Monitoimitilojen turvallisuuden parantaminen 2011, 4; Reiman ym. 2008, 49, 89.)

Yritysten turvallisuuskulttuurin arvioinnissa voidaan hyödyntää pelastusviranomaisia. Ulkopuolisen asiantuntijatahon tekemää turvallisuuskulttuurin arviointia pidetään hyvänä menettelytapana. Arvioinnissa voi tulla esille asioita, jotka ovat yrityksissä tulleet niin arkipäiväisiksi, ettei niihin osata kiinnittää erityistä huomiota. Ulkopuolinen asiantuntija voi joskus myös helpommin tuoda käsittelyyn asioita, jotka ovat niin arkaluontoisia, että niihin on vaikea tarttua yrityksen sisältä, mutta joista olisi kuitenkin tärkeää keskustella turvallisuuden kehittämiseksi. (Reiman ym. 2008, 24.)

Turvallisuuskulttuuria voidaan arvioida esimerkiksi auditointien avulla. Auditoinneissa tarkastellaan yrityksen prosesseja ja pyritään selvittämään, onko sillä edellytyksiä ja aikomuksia toimia hyväksi katsotulla tavalla. Huono turvallisuuskulttuuri on tunnistettu keskeiseksi onnettomuuksiin vaikuttaneeksi tekijäksi onnettomuustutkinnoissa. Turvallisuuskulttuurin arviointiin tarvitaan tietoa turvallisuuskulttuuri-ilmioistä teoreettisella tasolla sekä riittävää ymmärrystä yrityksen toiminnan luonteesta, sen keskeisimmistä riskeistä sekä onnettomuuksien tyypillisimmistä syntymekanismeista. (Reiman ym. 2008, 7, 34, 37.)

Pelastuslain uudistamisen esiselvitys-hankkeessa (2008, 45, 63-64) otettiin kantaa pelastusviranomaisten suorittaman valvonnan sisältöön ja sen kehittämiseen. Selvityksessä todetaan, että palotarkastuksen tavoitteena tulee olla rakennuksessa tapahtuvan toiminnan tarkastaminen pelkän rakennuksen tarkastamisen sijaan. Valvonnassa tulisi olla mahdollisuus keskittyä kohteen turvallisuuskulttuurin arviointiin, jonka edistämässä organisaation johto on avainasemassa. Valvonnan tavoitteena tulisi olla pyrkimys vaikuttaa kiinteistön turvallisuuskulttuuriin. Uusien rakennusten osalta valvonta tulisi ajoittaa lähelle niiden käyttöönottoa, jotta turvallisuuskulttuuri lähtee kehittymään oikeaan suuntaan.

Turvallisuuskulttuurin muuttamisessa ”tavallisin lähtökohta on yrityksen sisäinen tai ulkoapäin osoitettu tyytymättömyys vallitsevaan tilanteeseen”. Muutoksen onnistumiseksi tarvitaan riittävän laajan ja arvovaltaisen tahon tahto muutokseen sekä selkeä käsitys tavoitteista ja päämääristä. Konkreettiset tavoitteet edellyttävät myös konkreettisia keinoja, joiden avulla saadaan näkyviä tuloksia. Käytännön turvallisuustyö on etupainotteista ja ”ennaltaehkäisevää toimintaa onnettomuus- ja vaaratilanteiden torjumiseksi sekä toimintavalmiuksien luomiseksi näiden tilanteiden varalta”. (Paikallisen turvallisuustyön kehittäminen 2006, 16; Ruuhilehto & Vilppola 2000, 26.)

Yhteistyön haasteet

Useiden turvallisuuteen liittyvien ohjelmien ja hankkeiden perusteella yhdeksi yhteistyön haasteeksi on osoittautunut yritysturvallisuuden parantamiseen tähtäävien toimenpite-esitysten vieminen käytännön toiminnan tasolle. Haasteena on myös pidetty sitä, kenen vastuulla on yhteistyön edistäminen. Yhteistyöstä vastaavan rooli ilmenee suoraan sekä yhteistoiminnan organisoinnissa että sisällössä. Viranomaisten johtamassa yhteistyössä sen sisältö määräytyy usein viranomaisten omien intressien ja ajankohtaisten asioiden mukaan. Elinkeinoelämän vastatessa yhteistyöstä sen sisältö on puolestaan elinkeinoelämän omien tarpeiden mukaista, jossa viranomaisten osallistumismahdollisuudet saattavat vaihdella. Tavoitteena tulisi olla yhteisten intressien tunnistaminen ja tuominen käytännön tasolle. Itsestäänselvyytenä on arvioitu pidettävän sitä, että ”mikä on hyväksi elinkeinoelämälle, on hyväksi myös

viranomaiselle ja toisinpäin”. Ohjelmatason julistusten on todettu menettävän merkityksensä, kun virastot toteuttavat omia toimintasuunnitelmiaan itsenäisesti. (Hollmén 2012, 3, 15.)

Yhteistyön haasteena pidetään myös valtakunnallisen, alueellisen ja paikallisen turvallisuusyhteistyön yhteensovittamista, jonka on todettu olevan epärealistista ja kattavan turvallisuusyhteistyön tavoitteen vastaista. Ensisijaisesti olisi tärkeää luoda yhteinen käsitys turvallisuudesta sekä toimiva yhteistyön prosessi kaikille yhteiskunnan tasoille. Elinkeinoelämän näkökulmasta on ”erityisesti huomioitava, että yrityksillä ei ole mahdollisuuksia oman toimintansa ohella osallistua moniportaiseen yhteistyöhön eri viranomaisten kanssa. Tämä edellyttää päällekkäisyyksien karsimista yhteistyön muodoissa ja asiasisällöissä, elinkeinoelämän etujärjestöjen parempaa tukea alueelliseen ja paikalliseen yhteistyöhön sekä selvempää roolien tunnistamista eri toimijoiden välille.” (Hollmén 2012, 16.)

Tutkimuksen perusteella yhteistyön haasteet liittyvät pitkälti myös pelastusviranomaisten roolin tunnistamiseen yritysten turvallisuudessa. Toistaiseksi yrityksissä ei ole riittävästi tiedostettu yritysturvallisuuden pelastustoiminnan osa-alueen käytännön toteuttamisen merkitystä yritysten päivittäisessä toiminnassa. Toisaalta pelastusviranomaiset eivät ole täysin tiedostaneet oman asiantuntijuutensa merkitystä yritysten ohjaamisessa kohti turvallisempaa toimintaa.

Lisäksi yhteistyön haasteena pidetään sitä, että pelastustoimella ei ole yhtä selkeää valtakunnallista edustajaa. Esimerkiksi valtakunnallisessa strategiatason yhteistyössä alueellisten pelastuslaitosten on koettu olevan taustalla, koska sisäministeriö on edustanut pelastustoimea. Tutkimuksen perusteella pelastustoimi tarvitsisi valtakunnallisesti aktiivisen edustajan, joka ohjaisi sekä pelastuslaitosten yhdenmukaista toimintaa että yhteistyötä yksityisen sektorin kanssa. Haastatteluissa pohdittiin pelastuslaitosten kumppanuusverkoston roolia mahdollisena yhteistyötahona. Verkosto oli kuitenkin melko tuntematon elinkeinoelämälle. Pelastuslaitosten vuonna 2007 käynnistämän kumppanuushankkeen pää tavoitteena on kehittää pelastuslaitosten yhteistyötä. Kumppanuusverkoston muodostavat neljä asiantuntijaverkostoa, jotka liittyvät ensihoito-, pelastustoiminta-, tuki- ja turvallisuuspalveluihin. Verkostolla haetaan yhdenmukaisia ”linjauksia ja toimintamalleja sekä pyritään kehittämään pelastuslaitosten toimintaa vastaamaan muuttuvaa toimintaympäristöä. Verkoston tavoitteena on kehittää pelastuslaitosten toimintaa siten, että kansalaisille tuotetut palvelut olisivat laadukkaita, tehokkaita ja taloudellisia sekä perustuvat yhdenmukaiseen tulkintaan voimassa olevista säädöksistä ja määräyksistä.” (Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto 2009; Vähäsalo 2009, 5.)

Elinkeinoelämän mukaan aluepelastuslaitokset edustavat nykyään liikaa omia intressejään pelastustoimen yhtenäisyyden sijaan. Haastatteluissa todettiin, että yhteistyön tehokkuutta rajoittaa yhteistyötä tekevien tahojen pirstaloituneisuus. Yhteistyötä tulisi koordinoida pa-

remmin. Sen avulla vältettäisiin esimerkiksi toiminnan päällekkäisyyttä. Koordinoinnin puuttuessa tärkeitä teemoja voi jäädä myös huomioimatta. Haastatteluissa korostui tarve yhteistyön vahvemmalle valtakunnalliselle ohjaukselle.

Haastatteluissa todettiin, että yhteistyön kehittämiseksi pelastustoimesta tulisi löytää sellaiset henkilöt toteuttamaan yhteistyötä, joilla on paras asiantuntemus käsiteltävistä asioista. Myös elinkeinoelämän osalta yhteistyöhön tulisi osallistua parhaimmat yritysturvallisuuden osaajat. Yhteistyöhön osallistuvalla pelastusviranomaisella tulisi olla riittävästi osaamista pelastustoimeen liittyvistä asioista sekä ymmärtämystä elinkeinoelämän toiminnasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Lisäksi viranomaisella tulisi olla asiakaspalvelutaitoja niin, että vuorovaikutteinen keskustelu olisi mahdollista sekä sen myötä tahtoa löytää yhteiset tavoitteet ja toimenpiteet turvallisuuden takaamiseksi. Onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn liittyvän yhteistyön todettiin edellyttävän pelastusviranomaisilta erilaista toimintatapaa kuin operatiivisen pelastustoiminnan yhteydessä, joissa viranomaisilla on selkeä tilannejohtamisen rooli.

9 Tutkimuksen arviointi

Tutkimuksen reliabelius ja validius

Tutkimuksen reliabiliteetilla eli luotettavuudella tarkoitetaan tutkimuksen kykyyn antaa ei-sattumanvaraisia sekä pysyviä tuloksia eri tutkimuserroilla. Sillä tarkoitetaan myös tutkimuksen toistettavuutta. Tutkimuksen validiteetilla eli pätevyydellä tarkoitetaan tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä sillä on tarkoitus mitata. Tutkimuksen tuloksen on vastattava hyvin tutkimuskohdetta ja tutkimukselle asetettuja päämääriä. Validiteetti edellyttää, että koko tutkimusprosessi on kuvailtu tarkasti, tehdyt valinnat on perusteltu sekä tulosten tulkinnan ja ymmärtämisen suhteuttamista teoreettiseen viitekehykseen on painotettu. Lisäksi tutkimus on raportoitu siten, että vastaava tutkimus on mahdollista toteuttaa uudestaan. Laadullisessa tutkimuksessa validius sisältää ydinasioiden kuvauksen sekä niihin liitettyjen selitysten ja tulkintojen yhteensopivuuden. (Heinonen; Hirsjärvi ym. 2004, 217; Vilka 2007, 149-150.)

Tämä tutkimus on luotettavuudeltaan hyvä. Tutkimukselle asetetut tavoitteet saavutettiin hyvin kirjallisuuskatsauksen ja teemahaastattelujen avulla. Niistä saadut tulokset vastasivat asetettuun tutkimusongelmaan. Tutkimus on myös toistettavissa eikä ulkoiset tekijät, kuten tutkijan vaihtuminen vaikuta tutkimustuloksiin. Tutkimus on myös pätevyydeltään hyvä. Haastatteluissa käytetyt teemat valittiin olemassa olevasta teoriasta. Sen perusteella tutkimuksessa mitattiin teemoja, jotka kirjallisuuskatsauksessa osoittautuivat keskeisiksi. Haastatteluista saadut tulokset tukivat hyvin tehtyä arviota keskeisistä teemoista.

Tutkimuksen onnistumisesta huolimatta tutkimusprosessin etenemisessä oli joitakin haasteita. Tutkimus ei täysin edennyt suunnitellun aikataulun mukaisesti. Tutkimuksen aikana opinnäytetyön tekijän työtehtävien sisältö muuttui useampaan kertaan, minkä perusteella tutkimuksen valmistuminen viivästyi jonkin verran. Lisäksi teemahaastattelujen toteuttamiseen ja analysointiin kului suunniteltua enemmän aikaa. Tutkimuksen etenemistä nopeutti kuitenkin se, että sillä oli selkeät päämäärät ja tavoitteet. Lisäksi tutkimuksen tekemistä ja onnistumista edesauttoi se, että tutkimus suoritettiin objektiivisesta näkökulmasta opiskelijan roolissa ja itsenäisesti ilman muiden tahojen toimeksiantoa. Myös teemahaastatteluissa saatujen palautteiden perusteella opiskelijan roolissa tehty tutkimus lisäsi luottamusta tutkimuksen toteuttamiseen ja siitä saataviin tuloksiin. Mikäli tutkimus olisi toteutettu pelastusviranomaisen roolissa, olisi sen tulokset voitu tulkita subjektiivisiksi ja siltä osin myös epäluotettaviksi.

Tutkimuksessa pyrittiinkin objektiivisuuteen, jolloin tutkimuskohdetta tarkastellaan johdonmukaisesti ja järjestelmällisesti sekä pyritään eroon tutkijan elämyksellisestä tavasta katsoa tutkimuskohdetta. Vaikka tutkijan oma ammatillinen näkemys sekä tulosten analyysin ja tulokinnan kautta tapahtuva ymmärtäminen saavat tutkijalta oman persoonallisen lisänsä, oli tutkimuksen tavoitteena kuitenkin objektiivinen näkökulma. (Heinonen.)

Tutkimuksen hyödynnettävyys elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyössä

Tutkimuksen arvioinnissa on hyödynnetty kansallisen turvallisuustutkimuksen strategiassa (2009, 12) esitettyjä tutkimuksen kriteerejä. Opinnäytetyö täyttää vaikuttavuuden, yhteisomistajuuden ja jaettavuuden sekä hyödynnettävyyden kriteerit. Tutkimuksen avulla pystytään vastaamaan kansallisesti merkittävään turvallisuuskysymykseen elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyöstä. Tutkimus on myös hyödynnettävissä turvallisuutta koskevassa päätöksenteossa ja turvallisuuteen liittyvän toiminnan kehittämisessä. Yhteisomistajuuden ja jaettavuuden osalta tutkimus edistää yhteistyötä ja yhteistoimintaa turvallisuuden tuottamisessa. Tuotettu tieto on merkittävää sekä elinkeinoelämän että pelastusviranomaisten näkökulmasta. Hyödynnettävyyden osalta tutkimus tuottaa kansallisella tasolla uutta ja hyödynnettävissä olevaa tietoa. Tuotettu tieto tukee siten myös turvallisuusalan osaamisen kehittämistä ja ylläpitoa.

Tutkimuksesta saadut tulokset ovat hyödynnettävissä sekä elinkeinoelämän osalta yritysten turvallisuuden parantamisessa että pelastusviranomaisten työn vaikuttavuuden arvioinnissa ja parantamisessa. Lisäksi elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyötä voidaan kehittää tutkimuksen tulosten perusteella. Joitakin tutkimuksen tuloksia on jo hyödynnetty elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyössä. Esimerkiksi pelastusviranomaisten osaamisen kehittämiseksi on käynnissä valtakunnallinen hanke, jonka työryhmään opinnäytetyön tekijä kuuluu.

Tämän opinnäytetyön aihe on valittu opinnäytetyön tekijän oman mielenkiinnon mukaan sekä yhteistyöhön liittyvien työtehtävien ja yhteistyössä havaittujen haasteiden perusteella. Haastattelujen yhteydessä ilmeni, että elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyö on ajankohtainen aihe elinkeinoelämän näkökulmasta. Haastatteluissa saatujen palautteiden perusteella elinkeinoelämä lisää turvallisuuden ja pelastusviranomaisten kanssa tehtävän yhteistyön osuutta omissa verkostoissaan tutkimuksen johdosta.

Opinnäytetyössä elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyötä tutkittiin ensisijaisesti elinkeinoelämän näkökulmasta. Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan esittää useita jatkotutkimusaiheita. Näitä ovat esimerkiksi elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyö pelastusviranomaisten näkökulmasta. Lisäksi johtopäätöksissä käsitellyjä teemoja voisi tutkia yksittäisinä tutkimusaiheina. Teemoja ovat elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyön osuus valtakunnallisissa turvallisuuteen liittyvissä ohjelmissa ja strategioissa, pelastusviranomaisten rooli elinkeinoelämän turvallisuudessa, yritysturvallisuuden sisältö elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyössä sekä elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyön hyödyt ja haasteet.

Lähteet

- Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Airaskorpi, A., Hallikas, J., Kojo, J., Suokas, T. & Tuhkanen, T. 2009. Turvallisuuden tunteeeseen vaikuttavia tekijöitä kauppakeskuksen kilpailukyyn edistämiseksi. Espoo: Laurea-ammattikorkeakoulu.
https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/4073/Airaskorpi_Hallikas_Kojo_Suokas_Tuhkanen.pdf?sequence=1
- Alueiden kilpailukyky 2011: Yritysten näkökulma. 2011. Helsinki: Keskuskauppakamari. Luotu: 22.8.2011. http://kauppakamari.fi/wp-content/uploads/2012/01/Alueiden_kilpailukyky_2011.pdf
- Arjen turvaa yhteistyöllä. 2011. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Luotu: 11.8.2011. http://www.intermin.fi/download/24909_232011.pdf
- Elinkeinoelämän kriisivalmiutta ja häiriötilanteisiin varautumista lisäävä tilannekuva. 2010. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Luotu: 20.8.2010. http://www.intermin.fi/download/25362_162010.pdf
- Euroopan unionin sisäisen turvallisuuden strategia. 2010. Luxemburg: Euroopan unionin julkaisutoimisto. Luotu: 16.7.2010. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/QC3010313FIC.pdf
- E1 Rakennusten paloturvallisuus. 2011. Suomen rakentamismääräyskokoelma. Helsinki: Ympäristöministeriö. Luotu: 4.4.2011. http://www.finlex.fi/data/normit/37126-E1_2011-fi.pdf
- Hallintolaki 434/2003.
- Heinonen, J. Ohje tutkimussuunnitelmaan. <http://opko.laurea.fi/~jarhein/Tutkimussuunnitelma/Ohje/index.htm>
- Helminen, K. 2006. Turvallisuusviranomaisten toimivaltuussäännösten uudistamistarpeet. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Luotu: 29.6.2006. [http://www10.poliisi.fi/intermin/biblio.nsf/91C23DFC4E459764C225719C0031D299/\\$file/322006.pdf](http://www10.poliisi.fi/intermin/biblio.nsf/91C23DFC4E459764C225719C0031D299/$file/322006.pdf)
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1982. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hollmén, J. 2012. Elinkeinoelämän ja viranomaisten tavoitteellinen turvallisuusyhteistyö: alueellisen ja paikallisen yhteistyön kehittäminen. Espoo: Aalto-yliopiston teknillinen korkeakoulu. Luotu: 1.4.2011. <https://aaltopro.aalto.fi/fi/midcom-serveattachmentguid-1e22f1eab1234502f1e11e29898255c8df8f13bf13b/hollmen>
- Häkkinen, S. 2011. Paloturvallisuuskatsaus 2011 - aiheutuneet vahingot. Helsinki: Suomen Palopäällystöliitto. Luotu: 24.2.2012. http://www.pelastuslaitokset.fi/filewrap.php?c=&f=Paloturvallisuuskatsaus_2011_aiheutuneet_vahingot.pdf
- Jäntti, J. 2011. Pelastusviranomaisen palontutkinta. Kuopio: Pelastusopisto. Luotu: 6.10.2011. [http://www.pelastusopisto.fi/pelastus/images.nsf/files/92A07B36782FD56CC2257921002933F8/\\$file/3.10.%20J%C3%A4ntti.pdf](http://www.pelastusopisto.fi/pelastus/images.nsf/files/92A07B36782FD56CC2257921002933F8/$file/3.10.%20J%C3%A4ntti.pdf)

Järjestyslaki 612/2003.

Järvinen, R. & Heinonen, J. (toim.). 2010. Kaupallisten keskusten turvallisuus ja kilpailukyky. Helsinki: Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu. Luotu: 5.10.2010.
<http://epub.lib.aalto.fi/pdf/hseother/b119.pdf>

Järvinen, R. & Juvonen, M. 2010. Turvallisuus kaupan vetovoimatekijäksi? Helsinki: Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu. Luotu: 14.8.2010.
<http://epub.lib.aalto.fi/pdf/hseother/b117.pdf>

Kansallinen turvallisuustutkimuksen strategia. 2009. Helsinki: Sektoritutkimuksen neuvottelukunta. Luotu: 23.9.2009.
http://www.defmin.fi/files/1479/Kansallinen_turvallisuustutkimuksen_strategia.pdf

Kaukonen, E. (toim.) 2008. Pelastustoimen tulevaisuuden ennakointi. Kuopio: Pelastusopisto. Luotu: 5.10.2009. http://www.pelastusopisto.fi/download/34016_Ennakointiraportti1.pdf

Kauppakeskukset 2012. Helsinki: Suomen Kauppakeskusyhdistys ry. Luotu: 17.4.2012.
<http://www.rakli.fi/kky/attachements/2012-04-19T11-35-3165.pdf>

Kauppakeskusten turvallisuusjohtaminen. 2005. Helsinki: Suomen Kauppakeskusyhdistys ry. Luotu: 10.3.2005. <http://www.rakli.fi/kky/attachements/2005-09-06T12-50-5348.pdf>

Kauppakeskus - turvallinen paikka työskennellä ja asioida. 2007. Helsinki: Työturvallisuuskeskus. Luotu 12.10.2007. <http://www.rakli.fi/kky/attachements/2008-08-14T13-26-0065.pdf>

Kotilainen, J. 2009. Viranomaisyhteistyön merkityssysteemi ja hegemonia. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Luotu 26.7.2009.
http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/74186/Y2505_Kotilainen%20J_YEK54.pdf?sequence=1

Laaksonen J-P. 2002. Pelastustoimen ennaltaehkäisyn vaikuttavuus. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Luotu 28.2.2002.
http://www.pelastustoimi.fi/media/raportit/j_p_laaksonen/eva_maaliskuu2002.pdf

Lanne, M. 2005. Yritysten paloriskien ja pelastustoiminnan hallinta osaksi pk-rh riskienhallintavälineistöä. Tampere: VTT. Päivitetty: 29.8.2005.
http://www.pelastusopisto.fi/download/38510_yritysten_paloriskien_ja_pelastustoiminnan_hallinta.pdf

Lanne, M. 2007. Yhteistyö yritysturvallisuuden hallinnassa. Tutkimus sisäisen yhteistyön tarpeesta ja roolista suurten organisaatioiden turvallisuustoiminnassa. Espoo: VTT. Luotu 12.4.2007. <http://www.vtt.fi/inf/pdf/publications/2007/P632.pdf>

Liiketoimintaa turvallisesti. 2012. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Luotu: 17.8.2012.
<http://www.intermin.fi/julkaisu/302012?docID=35892>

Metsämuuronen, J. (toim.) 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp Ky.

Mikä on Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010? Helsinki: Puolustusministeriö.
<http://www.yhteiskunnanturvallisuus.fi/fi>

Monitoimitilojen turvallisuuden parantaminen. 2011. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Luotu: 12.4.2011. <http://www.intermin.fi/julkaisu/182011?docID=24901>

Myllyniemi, P. 2009. Palomiesten vaihtoehtoiset urapolut. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Luotu: 27.1.2010. <http://www.intermin.fi/julkaisu/422009?docID=24929>

Neljä kertomusta paikallisesta turvallisuussuunnittelusta. 2008. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Luotu: 27.2.2008. http://www.intermin.fi/download/24974_082008.pdf

Oedewald, P. & Reiman, T. 2006. Turvallisuuskriittisten organisaatioiden toiminnan erityispiirteet. Espoo: VTT. Päivitetty: 2.2.2006. <http://www.vtt.fi/inf/pdf/publications/2006/P593.pdf>

Omatoimisen varautumisen auditointimalli. 2012. Helsinki: Helsingin kaupungin pelastuslaitos. Luotu: 2.1.2013. <http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/969663db-8169-439b-94b4-e3b94ae08a3a/Auditointimanuaali.pdf?MOD=AJPERES>

Paikallisen turvallisuustyön kehittäminen. 2006. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Luotu: 12.4.2006. http://www.intermin.fi/download/25035_192006.pdf

Palo-, murto- ja vuotovahingot 1988-2012. 2013. Helsinki: Finanssialan Keskusliitto. Luotu: 10.3.2013. <http://www.fkl.fi/materiaalipankki/esitysaaineistot/Sivut/default.aspx>

Paloriskit. 2005. Espoo: VTT. Luotu: 21.6.2005. <http://www.pk-rh.com/pdf/paloriskit-tietokortti.pdf>

Pelastuslain uudistamisen esiselvitys-hanke. 2008. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Päivitetty: 31.3.2008. <http://www.pelastustoimi.fi/wp-content/uploads/2008/04/onnettomuuksien-ehkaisya-koskevat-muutostarpeet-tyoryhmamuistio-3132008.pdf>

Pelastuslaitokset. 2012. Helsinki: Sisäasiainministeriö. <http://www.pelastustoimi.fi/pelastustoimi/pelastuslaitokset>

Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto. 2009. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. <http://www.pelastuslaitokset.fi/index.php?p=Verkosto>

Pelastuslaitosten osallistuminen sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanoon. 2011. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Luotu: 1.7.2011. http://www.intermin.fi/download/24880_022011.pdf

Pelastusasetus 407/2011.

Pelastuslaki 468/2003.

Pelastuslaki 379/2011.

Pelastustoimen strategia 2025. 2012. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Luotu: 28.2.2012. http://julkaisut.pelastustoimi.net/strategia2025/pubData/source/Pelastustoimen_strategia_2025.pdf

Pelastustoimen taskutilasto 2008 - 2012. 2013. Kuopio: Pelastusopisto. Luotu: 14.8.2013. http://www.pelastusopisto.fi/download/46395_D3_2013.pdf?83d52239ea66d088

Pelastustoimen tulevaisuusluotaus. 2013. Kuopio: Pelastusopisto. <http://www.pelastusopisto.fi/fi/tutkimus- ja tietopalvelut/tutkimus- ja kehittamispalvelut/tulevaisuusluotain>

Pelastustoimen turvallisuusviestinnän strategia. 2012. Luotu: 22.5.2012. http://www.pelastustoimi.fi/download/41800_pelastustoimen-turvallisuusviestinnan-strategia-22-5-2012.pdf

Pelastustoiminta. 2008. Helsinki: Yritysturvallisuus EK Oy. Päivitetty: 15.12.2008. http://ek2.ek.fi/ytnk08/extranet/liitteet/Extra_etusivu_nosto/Yritysturvallisuus/ytnk_osio4_pelastustoiminta.php

Pelastustoiminta. 2009. Helsinki: Yritysturvallisuus EK Oy. Päivitetty: 26.4.2009.
<http://ek2.ek.fi/ytnk08/extranet/ videot/index.php>

Pelottomat puistot - kodikkaat korttelit. 2010. Kaupunkien turvallisuusohjelma. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Luotu: 3.3.2011. <http://www.intermin.fi/julkaisu/332010?docID=24919>

Poikkihallinnollisen turvallisuustyön arviointi ja mittaaminen. 2009. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Luotu: 14.5.2009. http://www.intermin.fi/download/25033_182009.pdf

Poliisibarometri 2012. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Luotu: 29.1.2013.
<http://www.intermin.fi/julkaisu/472012?docID=39657>

Poliisilaki 493/1995.

Pääkaupunkiseudun elinkeinostrategia. 2005. Pääkaupunkiseudun elinkeinopolitiikkatyöryhmä. Luotu 9.12.2005.
http://www.helsinginseutu.fi/wps/wcm/connect/900a72804a14e826bfa6ffb546fc4d01/HS_PK_S_elinkeinostrategia.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=900a72804a14e826bfa6ffb546fc4d01

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. 2011. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Päivitetty: 22.06.2011. <http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf>

Reiman, T., Pietikäinen, E. & Oedewald, P. 2008. Turvallisuuskulttuuri. Teoria ja arviointi. Espoo: VTT. Luotu: 2.12.2008. <http://www.vtt.fi/inf/pdf/publications/2008/P700.pdf>

Ruuhilehto, K. & Vilppola, K. 2000. Turvallisuuskulttuuri ja turvallisuuden edistäminen yrityksessä. Helsinki: Turvatekniikan keskus. Luotu: 28.3.2000.
<http://tukes.fi/Tiedostot/julkaisut/1-2000.pdf>

Räjähdyksen Kauppakeskus Myyrmannissa. 2003. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Luotu: 7.3.2003.
[http://www.poliisi.fi/intermin/biblio.nsf/153D747C6F151DB8C2256CE5003EB604/\\$file/myyrmanni.pdf](http://www.poliisi.fi/intermin/biblio.nsf/153D747C6F151DB8C2256CE5003EB604/$file/myyrmanni.pdf)

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopisto. Luotu: 16.5.2011.
http://www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf

Sisäinen turvallisuus ja sen edistäminen Etelä-Suomen alueella. 2012. Hämeenlinna: Etelä-Suomen aluehallintovirasto. Luotu: 21.11.2012.
http://www.avi.fi/fi/virastot/etelasuomenavi/Ajankohtaista/julkaisut/Documents/2012_Sisainen_turvallisuus_ ja_ sen_ edistaminen_ Etela-Suomen_ alueella.pdf

Strömberg, A., Johansson, L., Leino, T., Lusa, S. & Mankkinen, T. 2003. Pelastajien kokemukset Myyrmannin kauppakeskuksen pommiräjähdyksen pelastusoperaation aikana ja sen jälkeen - haastattelututkimus noin 1,5 vuotta tapahtuman jälkeen. Luotu: 28.3.2005.
http://peto.pelastustoimi.net/media/raportit/myyrmanni_haastattelututkimus.pdf

Taitto, P., Heusala, A-L. & Aaltonen, V. 2007. Viranomaisyhteistyö - hyvät käytännöt. Kuopio: Pelastusopisto. Luotu: 11.2.2008.
http://www.pelastusopisto.fi/download/35605_taitto_al2007.pdf

Turvallisempi huominen. 2012. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Luotu: 4.7.2012.
http://www.intermin.fi/download/35099_262012_STO_III_fi.pdf

Turvallisuuden kehittyminen edellyttää yrityksiltä ajattelutavan muutosta. 2008. Espoo: VTT. Luotu: 9.4.2008. <http://www.vtt.fi/uutta/2008/20080409.jsp>

Työturvallisuuslaki 738/2002.

Valtioneuvoston asetus ydinjätteiden loppusijoituksen turvallisuudesta 736/2008.

Valtioneuvoston asetus ydinvoimalaitoksen turvallisuudesta 733/2008.

Valtioneuvoston päätös pelastustoimen alueista. 2002.

Valtioneuvoston päätös ydinvoimalaitosten turvallisuutta koskevista yleisistä määräyksistä 395/1991.

Varautuminen ja kokonaisturvallisuus. 2010. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Luotu: 10.12.2010. http://vnk.fi/julkaisukansio/2010/j21-varautuminen-j1511-beredskap-j1811-preparedness/PDF/J2110_Varautuminen.pdf

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vähäsalo, P. 2009. Pelastuslaitosten verkko yhteistyön alustana ja kehittämisohjelma 2010-2015. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. Luotu: 17.12.2009. http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/yty/Pelastustoimi/Documents/pelastuslaitokset_verkkoon.pdf

Yhteiskunnan turvallisuusstrategia. 2010. Helsinki: Puolustusministeriö. Päivitetty 16.12.2010. <http://www.yhteiskunnanturvallisuus.fi/fi/materiaalit>

Yritysmyönteiseksi kumppaniksi: Helsingin elinkeinostrategia 2007. Helsinki: Talous- ja suunnittelukeskus. Luotu 31.7.2007. <http://www.yrittajat.fi/File/b12c1c14-c9d9-4e7b-9bce-3f1d556586b3/0/Helsingin%20kaupungin%20elinkeinostrategia.pdf>

Yritysten rikosturvallisuus 2012: Riskit ja niiden hallinta. Helsinki: Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari. Julkaistu: 9.5.2012. http://kauppakamari.fi/wp-content/uploads/2012/01/Yritysten_rikosturvallisuus_2012-.pdf

Yritysturvallisuuden osa-alueet. 2005. Helsinki: Yritysturvallisuus EK Oy. Päivitetty 24.3.2005. <http://www.ek.fi/ytnk/yritysturvallisuus/index.php>

Yritysturvallisuuden perusteet. 2011. Helsinki: Yritysturvallisuus EK Oy. Päivitetty: 14.06.2011. http://ek2.ek.fi/ytnk08/extranet/liitteet/Extra_etusivu_nosto/Yritysturvallisuus/yritysturvallisuus.php

Yritysturvallisuuden uudet perusteet. 2005. Helsinki: Yritysturvallisuus EK Oy. Päivitetty 12.8.2005. <http://www.ek.fi/ytnk/extranet/esitysarkisto.php>

Julkaisemattomat lähteet

Bergholm, T. 2013. Kiinteistöpäällikön haastattelu 5.11.2013. Kauppakeskus Itis. Helsinki.

Karhunen, R. 2013. Turvallisuus- ja infra-ryhmän johtajan haastattelu 4.11.2013. Finanssialan Keskusliitto. Helsinki.

Koskinen, M. 2013. Riskienhallintapäällikön haastattelu 12.11.2013. SOK. Helsinki.

Kosonen, M. 2013. Turvallisuuspäällikön haastattelu 8.11.2013. Stockmann Oyj. Helsinki.

Käyhkö, P. 2013. Turvallisuuspäällikön haastattelu 16.10.2013. Kesko Oyj. Helsinki.

Pekurinen, S. 2013. Vahingontorjuntapäällikön haastattelu 4.11.2013. Finanssialan Keskusliitto. Helsinki.

Tulensalo, A. 2013. Johtajan haastattelu 25.10.2013. Helsingin seudun kauppakamari. Helsinki.

Kuvaluettelo

Kuva 1. Suomen pelastustoimen alueet.....	16
Kuva 2. Yritysturvallisuuden osa-alueet	21

Kuvioluettelo

Kuvio 1. Opinnäytetyön rajaukset	12
Kuvio 2. Opinnäytetyön eteneminen	14
Kuvio 3. Paikalliseen turvallisuusyhteistyöhön osallistuneet toimijat Etelä-Suomessa.....	28

Taulukkoluetelo

Taulukko 1. Opinnäytetyön tavoitteet, tutkimuskysymykset ja niiden tuloksia käsittelevät luvut	63
--	----

Liitteet

Liite 1: Haastattelukysymykset

Elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyö valtakunnallisissa turvallisuuteen liittyvissä ohjelmissa ja strategioissa

1. Minkälaisena pidätte elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyöhön liittyvää osuutta ohjelmissa ja strategioissa?
2. Mitä lisäarvoa ohjelmat ja strategiat ovat tuottaneet elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyöhön?
3. Mitä elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyöhön liittyviä asioita tulisi ohjelmissa ja strategioissa käsitellä?

Elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten toteutunut yhteistyö

4. Minkälaisia kokemuksia pelastusviranomaisten kanssa tehdystä yhteistyöstä on ollut?
5. Mitä lisäarvoa yhteistyö pelastusviranomaisten kanssa on tuottanut elinkeinoelämälle?
6. Miten elinkeinoelämän ja pelastusviranomaisten yhteistyötä voitaisiin kehittää?

Pelastusviranomaisten rooli elinkeinoelämän turvallisuudessa

7. Mitä elinkeinoelämän turvallisuuteen liittyviä tehtäviä pelastusviranomaisille kuuluu elinkeinoelämän näkökulmasta?
8. Miten pelastusviranomaiset ovat onnistuneet tehtävissään?
9. Miten pelastusviranomaiset voivat vaikuttaa elinkeinoelämän turvallisuuteen?

Pelastustoiminta yritysturvallisuuden osa-alueena

10. Vastaako pelastustoimintaan kirjattu sisältö sen toteuttamista käytännössä?
11. Miten merkittävä rooli pelastustoiminnalla on yritysturvallisuudessa?